

T.C.
KAFKAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK DİLİ BİLİM DALI

19. ve 20. YÜZYIL AZERBAYCAN ŞİİRLERİNDE AŞK
VE AŞIK SIFATLARININ İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Berna SOYLU

TEZ YÖNETİCİSİ

Yrd. Doç. Mustafa ŞENEL

KARS-2015

T.C.
KAFKAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK DİLİ BİLİM DALI

19. ve 20. YÜZYIL AZERBAYCAN ŞİİRLERİNDE AŞK
VE AŞIK SIFATLARININ İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Berna SOYLU

TEZ YÖNETİCİSİ

Yrd. Doç. Mustafa ŞENEL

KARS-2015

TEZ ONAY SAYFASI

T.C.

**KAFKAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE**

Berna SOYLU'ya ait 19 ve 20. Yüzyıl Azerbaycan Şiirlerinde Aşk ve Aşık Sıfatlarının İncelenmesi konulu çalışma, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yeni Türk Dili Bilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak oybirliği ile kabul edilmiştir.

Yrd.Doç.Dr.Mustafa ŞENEL

.....
.....

Yrd. Doç. Dr. Nesrin GÜLLÜDAĞ

.....
.....

Doç. Dr. Kürşat ÖNCÜL

.....
.....

Bu tezin kabulü Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun/...../20... tarih ve/..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

UYGUNDUR

...../...../.....

Doç. Dr.Mustafa ÖZDEMİR
ENSTİTÜ MÜDÜRÜ

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım "19. ve 20. Yüzyıl Azerbaycan Şiirlerinde Aşk ve Aşık Sıfatlarının İncelenmesi" adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

Scientific Ethic Statement

I would like to declare that this master's thesis "The adjectives of love and lover in Azerbaijan poetry in 19. and 20 centuries" I adhered and prepared with scientific ethics and academic scientific rules in the process from beginning until the completion of the local planning stage study, all information, I was in the thesis according to ethics and traditions directly or indirectly, in this work, I have prepared everything with the rules of writing theses I declare all citations and those sources that I have used directly or indirectly were shown in the bibliography.

18 / 02 / 2015

İmza



Berna SOYLU

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	ii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	iii
ÖZET	viii
ABSTRACT	ix
ÖN SÖZ.....	x
KISALTMALAR	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1.19. ve 20. YÜZYIL AZERBAJCAN EDEBİYATINDA AŞK VE AŞIK KONULU ŞİİRLER YAZMIŞ ŞAIRLER	6
1.1. Qasım Bey Zakir (1784-1857).....	6
1.2. Heyran Hanım (1790 - 1860)	7
1.3. Seyid Ebulqasım Nebati (1800-1860)	8
1.4. Aşık Peri (1811-1847).....	9
1.5. Naci Ebülhesen Râcî (1812 - 1876)	9
1.6. Aşık Alesker (1821—1926)	10
1.7. Hurşid Banu Natevan (1832-1897)	12
1.8. Seyid Ezim Şirvânî (1835-1888).....	12
1.9. Aşiq Hüseyin Bozalganlı (1864-1941).....	13
1.10. Mehemed Hadi (1879—1920)	14
1.11. Hüseyin Cavit (1882—1941)	17
1.12. Abdullah Sur (1883-1912)	18
1.13. Semed Mensur (1885-1927).....	19
1.14. Hüseyin Bakuvi (1889—1937).....	19
1.15. Ahmed Cavad (1893—1937)	19
1.16. Âşiq Şemşir (1893-1980).....	20
1.17. Ali Ağa Vahit (1895-1965).....	21
1.18. Cafer Cabbarlı (1899—1934).....	21
1.19. Növres İman (1903- ?).....	23
1.20. Mehemed Hüseyin Şehriyar (1904—1988)	23
1.21. Semed Vurgun (1906—1956).....	25

1.22.	Süleyman Rüstem (1906—1987).....	26
1.23.	Almas Yıldırım (1907—1952).....	28
1.24.	Memmed Rahim (1907—1977).....	31
1.25.	Mikayıl Müşfik (1908—1938).....	32
1.26.	Resul Rıza (1910-1980)	32
1.27.	Mirvarid Dilbazı (1912—2001).....	34
1.28.	Nigar Refibeyli (1913- 1981).....	35
1.29.	Balaş Azeroğlu (1921- 2011)	36
1.30.	Hüseyin Arif (1924-1992).....	37
1.31.	Nebi Xezri (1924-2008)	37
1.32.	Mikayıl Azaflı (1925-1991)	38
1.33.	Bahtiyar Vahabzade (1925-2009).....	38
1.34.	Medine Gülgün (1926—1991).....	39
1.35.	Hökume Billuri (1926-2000)	39
1.36.	Cabir Novruz (1933-2002)	40
1.37.	Memmed Araz (1933-2004)	40

İKİNCİ BÖLÜM

2.	AŞK SIFATLARI.....	41
2.1.	AŞK SIFATLARINI KÖKEN OLARAK İNCELEME.....	41
2.1.1.	Farsça + Farsça İzafet ‘-İ’ Eki + Arapça.....	41
2.1.2.	Farsça + Arapça + Türkçe İyelik Eki	42
2.1.3.	Farsça + Farsça İzafet Eki ‘-İ’ + Arapça + Türkçe İyelik Eki	43
2.1.4.	Farsça + Türkçe İyelik Eki + Arapça + Türkçe İyelik Eki.....	44
2.1.5.	Farsça + Arapça + Türkçe İyelik Eki + Türkçe (Ayrılma) Hal Eki ‘-Den’	45
2.1.6.	Farsça + Arapça + Türkçe İyelik Eki + Türkçe (Belirtme) Hal Eki ‘-İ’	46
2.1.7.	Arapça + Arapça	46
2.1.8.	Arapça + Arapça + Türkçe (Belirtme) Hal Eki ‘-İ’	47
2.1.9.	Arapça + Arapça +Türkçe İyelik Eki.....	48
2.1.10.	Arapça + Arapça + Türkçe (Bulunma) Hal Eki ‘De’	49
2.1.11.	Arapça + Farsça İzafet Eki ‘-İ’ + Arapça.....	49
2.1.12.	Arapça + Arapça + Türkçe (Ayrılma) Hal Eki ‘-Den’	51

2.1.13. Türkçe + Arapça + Türkçe İyelik Eki	52
2.1.14. Türkçe + Arapça + Türkçe (Yönelme) Hal Eki ‘-E’	55
2.1.15. Türkçe + Arapça + Türkçe (Belirtme) Hal Eki ‘-İ’	55
2.1.16. Türkçe + Arapça + Türkçe Çoğul Eki ‘-Ler’	56
2.2. AŞK SIFATLARINI YAPI BAKIMINDAN İNCELEME.....	56
2.2.1. ‘-Gın (-Gın, -Gin, -Gun)’ Fiilden İsim Yapan Yapım Eki İle Oluşan Sıfatlar	56
2.2.2. ‘-Sız (-Siz, -Suz, -Süz)’ İsimden İsim Yapan Yapım Eki İle Oluşan Sıfatlar	56
2.2.3. ‘Na-’ Farsça Olumsuzluk Ön Eki İle Oluşan Sıfatlar	57
2.2.4. Farsça İzafet Ekiyle ‘-İ’ Oluşan Sıfatlar	57
2.2.5. ‘-Li (-Lı, -Lu, -Lü) İsimden İsim Yapan Yapım Ekleriyle Oluşan Sıfatlar	58
2.2.6. Sıfat Fiil Ekleriyle Oluşan Sıfatlar (-En, -An).....	59
2.3. AŞK TERKİPLERİ.....	59

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.AŞIK SIFATLARI.....	71
3.1. AŞIK SIFATLARININ KÖKENLERİNİ İNCELEME	71
3.1.1. Farsça+Arapça	71
3.1.2. Farsça + Farsça İzafet ‘-i’ Eki + Arapça	74
3.1.3.Farsça + Arapça + Türkçe (Belirtme) Hal Eki ‘-i’.....	75
3.1.4.Farsça + Arapça + Türkçe (Ayrılma) Hal Eki ‘-den’	76
3.1.5. Farsça + Arapça + Türkçe İyelik Eki	76
3.1.6. Farsça + Arapça Türkçe (Yönelme) Hal Eki ‘-e’	76
3.1.7. Arapça + Arapça	77
3.1.8. Arapça + Farsça İzafet ‘-i’ Eki + Arapça.....	78
3.1.9. Arapça + Farsça İzafet ‘-i’ Eki + Arapça + Türkçe İyelik Eki.....	79
3.1.10. Türkçe + Arapça	79
3.1.11. Türkçe + Arapça + Türkçe İyelik Eki	80
3.2. AŞIK SIFATLARINI YAPI BAKIMINDAN İNCELEME	81
3.2.1. ‘Bi-’ Farsça Olumsuzluk Ön Eki İle Oluşan Sıfatlar	81
3.2.2. Farsça İzafet Ekiyle ‘-i’ Oluşan Sıfatlar.....	81
3.2.3. Sıfat Fiil Ekleriyle Oluşan Sıfatlar (-En, -An).....	83

3.2.4. Farsça ‘-Kar, -Gar’ Eki İle Oluşan Sıfatlar (Türkçede ‘-Cı, -Ci, -Cu, -Cü’ Yapım Eki Gibi Kullanılır, İşi Yapan Anlamına Gelmektedir).....	84
3.2.5. Birleşik Sözcüklerden Oluşan Sıfatlar	84
3.2.6. ‘Na-’ Farsça Olumsuzluk Ön Eki İle Oluşan Sıfatlar	84
3.3. AŞIK TERKİPLERİ	85
SONUÇ.....	91
AZERBAYCAN EDEBİYATINDA AŞK VE AŞIK SÖZLERİ İLE İLGİLİ KULLANILMIŞ SIFATLAR SÖZLÜĞÜ	93
AZERBAYCAN EDEBİYATINDA AŞK VE AŞIK SÖZLERİ İLE İLGİLİ KULLANILMIŞ TERKİPLER SÖZLÜĞÜ	99
KAYNAKÇA.....	103
ÖZ GEÇMİŞ	106

ÖZET

19. ve 20. Yüzyıllar Azerbaycan edebiyatının uyanma, dünyayı tanıma, silkinip şahsiyetini arama ve bulma devirleridir. Bu dönemlerde Azeri edebiyatı bir yandan Türkiye diğeri yandan da Rusya'daki edebi hareketlerin, siyasi gelişmelerin tesiri altındadır. Şairlerin, yazarların sosyal hayattaki rolünün ve öneminin artması, yalnız kendi his ve düşüncelerinin değil, halkın fikir ve arzularının da sözcülüğünü üstlenmesi bu devre rastlamıştır. Azerbaycan halkının hayatında baş gösteren önemli değişiklikler; ülkenin Rus işgaline uğraması, milli istiklal mücadelesi, eğitim seferberliği ve uygar dünyanın üyesi olma ideali, her türlü zulme karşı direnme vb. gibi, toplum gündemini sürekli meşgul eden konular şiirlerde sık sık ele alınmaktaydı.

Ancak bunun yanı sıra insanoğlunun vazgeçilmezi olan, hayatına anlam katan aşk da Azerbaycan şairlerinin şiirlerini bu dönemde süslemekteydi. Çünkü aşk her dönem insanoğlunun yaşama sebebi yaratılış gayesi olmuştur. Aşk yaratılmış tüm varlıkların birliğe dönüş sebebidir. Aşkın ilkesinde birlikte olmak, birlik amacı vardır. Şairler şiirlerinde kimi zaman ilahi olan aşklarını kimi zaman vatanlarına kimi zaman ise sevgiliye olan aşklarını dile getirmişlerdir. Aşklarını anlatırken sevgilerinin yüceliğini göstermek ya da yaşadıkları aşktan dolayı düştükleri durumu anlatabilmek adına sıfatlardan yararlanmışlardır. Bu sıfatlar bazen aşıkların çektiği acıları bazen sevgilinin güzelliğini bazen de aşklarının ne denli büyük olduğunu anlatan betimlemeler olarak karşımıza çıkmaktadır.

ANAHTAR KELİMELER: Aşk, Aşık, Azerbaycan Edebiyatı, Azerbaycan Şiiri, Sıfat.

ABSTRACT

19th and 20th centuries are periods of recoiling and awakening, perceiving the world, searching and finding Azerbaijan literary itself. Azerbaijani literature of this period was under the influence of political developments and literary movement in Turkey and Russia. In this period were stumbled upon increasing role and importance poets' and writers' social life, they began describing not only their own feelings and thoughts, also people's ideas and desires. As a usually often been dealt topics in poetry were important changes in the life of Azerbaijan people, invasion of the country by Russia, the struggle for national independence, education campaign, the idea of being a member of the civilized world, resist against all kinds of persecution etc continuous concerns of the society agenda. As well as indispensable notion love, what added meaning to mankind's life, was embellishing Azerbaijanian poets' poems. Because love is a forever reason mankind's living and purpose of creation. Love is a reason of return all creations to unity. The aim of love is being together and alliance. Sometimes poets articulated their divine love, patriotism and own love feeling to sweethearts. While describing glory, condition, quality of their lovers poets used adjectives in order to explain the situation they found themselves. These adjectives sometimes are countering for showing the suffering of lovers, sometimes for exposing beauty of sweetheart, and sometimes for describing greatness of their loves.

KEYWORDS: Love, Lover, Adjective, Azerbaijani Literature, Azerbaijan Poetry

ÖN SÖZ

Sovyetler Birliğinin 1991 yılında dağılmasından sonra bağımsızlığına kavuşan Azerbaycan Cumhuriyeti bağımsız bir gelişme şansı elde etmiştir. Uzun yıllar baskı altında gelişme imkanı bulamayan, hakimiyetinde kaldığı hakim Rus dilinin gölgesinde ve baskısında kalan Azerbaycan Türkçesi şimdi, baskı altında geçen yılların bıraktığı izleri silebilmek, açtığı gedikleri onarabilmek için aynı dili konuşan diğer milletlerle sıkı bir bağ oluşturma yolunda çaba göstermektedir. Türkiye Cumhuriyeti de de bu çabalara büyük bir destek vererek Türk dünyası devletleri arasında dil bağlarını güçlendirebilmek amacıyla kültürel birlik yolunda önemli adımlar atmaktadır.

Azerbaycan Türkçesi yaklaşık kırk beş milyonluk halkın konuşmakta olduğu dildir. Bunlardan dokuz milyonu aşkını Azerbaycan Cumhuriyetinde, otuz beş milyondan fazlası İran'da yaşayan Azerilerdir. Oğuz Türkçesine ait olan Azerbaycan Türkçesi 1995 yılında kabul edilmiş anayasaya esasen Azerbaycan Cumhuriyetinin resmi devlet dilidir. Azerbaycan Türkçesinin alfabesindeki bazı harfler bizim alfabemizden farklıdır. Bu harfler içerisinde 'Q, X, Ə' harfleri bizim alfabemizde bulunmayan harflerdir fakat bu sesler Türkiye Türkçesinde sırasıyla 'G, H, E' seslerine karşılık gelmektedir. Çalışmamızda bazen yazar isimlerinde bazen de incelenen şiirlerde bu harflere rastlamak mümkündür. Azerbaycan Türkçesinde ilk yazılı eser XIII. yüzyıla ait edilmektedir (İzeddin Hasanoğlu isimli şair). XIII. Yüzyıldan önceki yazılar başka dillerde yazıya alınmıştır (Hakani, Mehseti, Tebrizi, Nizami vb şairlerin eserleri Farsçadır). Azerbaycanlı Nizami Gencevi, Nesimi Şirvani ve Mehmed Fuzuli Ortaçağ Divan edebiyatının gözde isimlerindedir ve Türk edebiyatında çok meşhurdur. Çalışmada aşk ve aşık sıfatları konu edinildi. Konuyu araştırırken Gramer kitaplarından, Sözlüklerden ve çeşitli sıfat kitaplarından ayrıca Azerbaycan edebiyatıyla ilgili bilgi veren kitaplardan faydalanıldı. Çalışmada aşık ve sıfatlarını içeren şiirler yazan şairler doğum tarihine göre sıralandı. Sıfatları da yapı ve köken bakımından incelenirken çokluk sırasına göre bir sıralama yapılarak sunuldu.

Çalışmada önemli tavsiyeleriyle yardımcı olmuş sayın danışmanım, Yrd. Doç. Dr. Mustafa ŞENEL hocama ve emeği geçen tüm hocalarıma teőekkür ederim.

Berna SOYLU 2015



KISALTMALAR

Ar : Arapça

Far. : Farsça

T. : Türkçe

Yay. : Yayın



GİRİŞ

Azerbaycan şiiri söz, anlam ve sanattan oluşan üç temel üzerine inşa edilmiştir. Şair, kurmaca bir dünyayı oluşturmaktadır. Bazen tabiatta bulunanları tasvir eder ve onun özelliklerini anlatır. Eski şairler şiiri alımlı bir güzele benzetmişler, o güzeli takdim ederken edebi sanatlarla süsleyip giydirmişlerdir. (Çavuşoğlu 1986: 12).

Şiirin anlaşılabilmesi için şairlerin başvurduğu anlam oyunlarının, kullandıkları edebi sanatların iyi bilinmesi gerekir. Edebi sanatlar, söz ve anlama yapılan oyunlar, gösterilen hünerlerdir. Bu oyunlar sırasında bazı kelimeler gerçek anlamları dışında kullanılır. Bazen kelimeler birkaç anlama gelecek biçimde kullanılır veya zengin çağrışımlarla uzak anlamlara gönderme yapılır.

Kelimelerin temel, yan ve mecaz anlamları vardır (Haig 1998: 33). Bir kelimenin ilk anlamı, temel anlamıdır. Benzerlik, ilgisi dolayısıyla sonradan kazandığı anlamlara yan anlam denir. Mecaz anlam, bir sözün kendi gerçek anlamı dışında kazandığı anlamıdır. Kelimelerin yan anlamlarıyla mecaz anlamları karıştırılmamalıdır. Yan anlamlarla temel anlam arasında bir benzerlik ilgisi vardır. Mecaz da ise gerçek anlamla herhangi bir benzerlik ilgisi söz konusu değildir.

Mecazlar söze canlılık, zenginlik kazandırır. Bu bakımdan Azerbaycan Türkçesi mecazi ifadeler açısından zengindir. Türk edebiyatında olduğu gibi, Azerbaycan edebiyatında da mecaz-ı mürsel, teşbih, tam teşbih, kısaltılmış teşbih, pekiştirilmiş teşbih, güzel teşbih,, istiare, açık istiare, kapalı istiare, temsili istiare, kinaye, tariz, tezat, mübalağa, tenasüb, leff ü neşr, tecahül-i arif, hüsni- talil, iham, telmih ve diğer yöntemler kullanılmış, sonuçta şiir sanatının çeşitli türleri kullanılmıştır.

Asıl konumuza geçmeden önce dilcilik literatüründe sıfatlar hakkında bir hatırlatma verelim. Sıfat, varlıkların niteliğini gösteren ya da onu belirten sözcüklerdir. Türkçede sıfatlar söz diziminde kesinlikle bulunması gereken bir nitelik taşımaz. Cümle örgüsü içinde isim türü sözcüklerin çeşitli niteliklerini göstermek ya da belirtmek için yer alır. Bu amaçla da isimlerin önüne getirilir. Türkçede sıfatlar yapılarına göre üçe ayrılır:

1. Yalın sıfatlar
2. Türemiş sıfatlar
3. Bileşik sıfatlar

Herhangi bir yapım eki almamış ya da başka bir sözcükle bileşmemiş olan sıfatlara "yalın sıfat" denir:

az

çok

iyi

bir

İsim ya da eylem kök ve gövdelerinden sıfat yapma ekleriyle türetilmiş olan sıfatlar "türemiş sıfat"tır:

Çiçek-li (bahçe)

şekersiz (çay)

ulus-al (dil)

yap-ay (madde)

sevil-en (insanlar)

beş-inci (sınıf)

"Bileşik sıfatlar" bileşik sözcük yapısındadır; iki ya da daha çok sıfat ya da başka sözcük türleriyle kurulur:

ağır+başlı (insan)

açık+yürekli (insan)

kara+biberli (yemek)

bir+kaç (gün)

elden+düşme (araba)

gün+görmüş (insan)

Niteleme sıfatları isimlerin biçimlerini, renklerini, durumlarını, yerlerini,bağıntılarını ve buna benzer durumlarını belirtir:

yuvarlak (masa)

eğri (çizgi)

mavi (deniz)

kırmızı (şapka)

gerçekçi (yaklaşım)

kimyasal, fiziksel (özellikler) (Aksan 1982: 24)

Belirtme sıfatları, isimleri sayı belirterek, soru sorarak, gösterme yoluyla ya da belgisiz olarak belirten sıfatlardır. Belirtme sıfatları da anlam ve işlevlerine göre dörde ayrılır:

1. Gösterme sıfatları
2. Soru sıfatları
3. Belgisiz sıfatlar
4. Sayı sıfatları

Gösterme sıfatları (işaret sıfatları), isimleri göstererek belirten sıfatlardır. Genellikle isimlerden önce bu, şu, o sıfatları getirilerek gösterme olayı gerçekleştirilir:

Bu (kız), şu (dağ), o (deniz).

Soru sıfatları, isimleri soru yoluyla belirtirler:

Hangi (şiiiri ezberlediniz?), kaç (kardeşsiniz?), nasıl (bir adam?), kaçınıcı (sınıfta okuyorsun ?), kaçır (defter verildi?).

Belgisiz sıfatlar, isimleri belgisiz olarak belirtirler:

Bazı (günler), bir (akşam), bütün (kitaplar), birkaç (hafta), nice (dersler), fazla (istek), çoğu (kez) gibi.

Sayı sıfatları, sayı isimleriyle kurulan ve ismin sayısını çeşitli biçimlerde belirten sıfatlardır. Sayı sıfatları;

1. asıl sayı sıfatları,
2. üleştirme sayı sıfatları,
3. kesir sayı sıfatları,
4. sıra sayı sıfatları

olarak dörde ayrılır.

Asıl sayı sıfatları isimlerin kesin sayısını belirtir:

Bir (sayfa), yüz (gazete), bin (lira), milyon (çiçek).
Üleştirme sayı sıfatları isimlerin sayılarını bölüştürülmüş biçimde belirtir: Birer (gün), beşer (kalem).

Kesir sayı sıfatları, isimlerin sayılarını kesirli olarak belirtir: Yüzde kırk (gelir), yüzde iki yüz (zam), dörtte bir (altın).

Sıra sayı sıfatları da isimlerin sıralama ve bölümlenedeki yerlerini belirtir: Birinci (sokak), onuncu (sıra), ellinci (gün) (Aksan 1982: 33)

Azerbaycan şairlerinin şiirlerinde rastladığımız aşk ve aşık sıfatlarının çoğu etimoloji bakımından Farsça ve Arapça kökenli sözlendir: Yegane, şikeste, nüktedan, divane, sarhoş, nakam, naçar, pürhun vs. Bunların yan ısıra Türk kökenli sıfatlara da rastlamak mümkündür: Kimsesiz, yazık, yanan, sönen, ilk vs. Uzun müddet yazılı edebiyatta hakim dil olmuş Farsçanın etkisi altında kalmış edebiyatın hazır kalıpları günümüz şairlerin de eserlerine intikal etmiş, sonuçta söz konusu sözlerin yazı dilinde yaşamını sağlamıştır. Azerbaycan Türklerinin istisnasız olarak hepsinin İslamı kabul etmesi sonucunda din dili sanılan Arapçayı dominant duruma

getirmiştir. Azerbaycan'da uzun zaman süregelen “Arabi hünere, farsî şekerest” Arapça ‘Yetenek Dili’, Farsça ‘Tatlı Dil’ inancı şiirlerde eski divan edebiyatının kalıplaşmış ifadelerinin zindeliğini sağlamıştır. Söz konusu sıfatları örneklere dayanarak gerek dilcilik, gerek de söz sanatı bakımından açıklamaya çalışacağız fakat öncelikle şiirlerinden yararlanmış olduğumuz şairler hakkında kısaca bilgi verelim. Azeri şairleri hakkında bilgileri tarihi devirlere uygun şekilde yansıtmaya çalıştık. Çağdaş Azerbaycan şairleri genelde IX. ve XX. Yüzyıllarda yaşamış aşk ve aşık konulu şiirler yazmış şairler hakkında bilgi vereceğiz. Daha sonra bu şairlerin yazmış olduğu aşk ve aşık konular şairlerin sıfatlarını yapı ve köken bakımından inceleyeceğiz.



BİRİNCİ BÖLÜM

1. 19. ve 20. YÜZYIL AZERBAIJAN EDEBİYATINDA AŞK VE AŞIK KONULU ŞİİRLER YAZMIŞ ŞAIRLER

1.1. Qasım Bey Zakir (1784-1857)

Vâgifle başlayan halkçı şiirin XIX yüzyıldaki en büyük temsilcisidir. Azerbaycan şiirinin dil açısından millileştirilmesinde önemli hizmetler vermiştir. 1784'te Karabağ Hanlığı'nın merkezi Şuşa'da doğdu. Babası Ali Bey, Karabağ'm sayılan asilzâdelerindendi. Üçüncü dedesi Hüseyneli Ağa ise Karabağ Hanlığı'nın kurucusu Penah Han'ın öz kardeşiydi. Bu açıdan da şiirlerinde Zâkir mahlasını kullanan şairin asıl soyadı Cevanşir olmuştur. İlk tahsilini Şuşa medresesinde almış, burada Fars dilini tâlim etmiş, bu dilde yazmış, Firdevsî, Hayyam, Hakani, Nizamî, Sa'dî, Rûmî gibi büyük şairlerin eserlerini mükemmel öğrenmişti. "Hındıristan" adlı köyün sahibi olan Zâkir yazın Şuşa'da oturur, yılın diğer mevsimleriniyse bu köyde geçirir, bey olmasına rağmen köylülerle bir arada tarlada çalışmaktan bile çekinmezdi (Axundov 1951:220-222).

Şiirlerinden, kısa bir süre, Karabağ beyleri ile birlikte Rus ordusuna alındığı, 1829'da ise çok sevdiği genç oğlunun öldüğü anlaşılmaktadır. Ömrünün sonlarına doğru Zâkir'in sakin ve düzenli hayatı bozuldu. Karabağ'm o dönemindeki Ermeni ve Rus asıllı yöneticileri diğer yerli asilzadelerle birlikte tanınmış şairi de incitiyorlardı. Yeğeni Behbût Bey'in bir Rus memurunu öldürmesi ve bundan sonra da kaçak olması nedeniyle Rus yöneticileri Hındıristan köyü üzerine bir baskın yapmış, şairi tutuklayarak Şuşa cezaevine getirmiş, daha sonra ise kendisini Bakü'ye, oğlu Necefku Bey'le diğer yeğeni İskender Bey'i ise Rusya'nın içerilerine sürgün etmişlerdi. Aynı dönemde Tiflis'te yaşayan ve Rus yönetiminde çalışan Mirze Fetheli Ahundov'un (1812-1878), general İsmayılbey Kutkaşınlı'nın (1800-1861) vb. dostlarının yardımıyla Zâkir, kısa bir süre sonra Baku sürgününden geri döndü. Lakin hiçbir suçu olmadan şaire yapılan bu haksızlık, sömürgeci yabancılar tarafından kendi toprağında haklarının, şeref ve itibarının çiğnenmesi vakur bir insan olan Zâkir'i sarsmış ve bütün bu olayları hayatının son yıllarında yazdığı şiirlere aynen yansıtmişti. Bu şiirlerde umutsuzluk, hayattan ve zamandan şikayet motifleri daha kabarık bir şekilde göze çarpmaktadır. Hayatının son yıllarını manevî sıkıntı içerisinde geçiren Zâkir, 1857'de Şuşa'da vefat etmiş ve şehrin Mirze Hesen

mezarlığında toprağa verilmiştir (Azerbaycan Edebiyatı Tarihi 1960:99-123). Zakir'in şiirleri tür açısından zengin ve rengarenktir. Onun eserlerinin mühim bir kısmını halk şiiri ruhunda yazılmış koşma, geraylı, tecnis vb. teşkil eder. Bu şiirler sade ve anlaşılır bir Türkçeye yazılmış, burada genellikle aşk ızdırapları, visal hasreti, sevgilinin vefasızlığı vb. ele alınmıştır. Divan edebiyatının gazel, kaside, mesnevi, muhammes, müstezat, tercibend, terkiib-i bend, tahmis vb. türlerine de Zakir'in divanında sık sık tesadüf edilmektedir? Çağdaş dönemin problemlerine ise mizahî şiirlerinde ve manzum mektuplarında yer vermiştir. Onun çağdaşlarına yazdığı manzum mektuplarda Çarlık Rusya'sının sömürgecilik politikası, Karabağ'da uygulanan kanunsuzluklar, Türk-Müslüman asilzadelerinin tabii haklarının çar memurları tarafından çiğnenmesi, bölgedeki Ruslaştırma siyaseti vs. sosyal konular öne çıkarılmıştır. Zâkir'in manzum hikaye ve temsillerindeyse aktüalite ile ilgili birçok meseleler Ezop diliyle anlatılmıştır. Zâkir, Azerbaycan Türkçesi ile bir arada Fars dilinde de şiirler yazmıştır. Onun külliyatını ilk defa M.F. Ahundov bir kitap halinde yayma hazırlamış, hatta bu kitaba Zâkir'in Azerbaycan Edebiyatındaki yerini ve onun şiirlerinin özelliklerini açıklayan bir Önsöz de yazmıştı. Lakin bilinmeyen sebepler yüzünden kitap o dönemde yayınlanmamıştı. XIX yy. 80 yıllarından başlayarak şiirleri Azerî Türkçesi ile ders kitaplarında yer almaya başlamıştır (Qasımzâde 1975:206-236)

1.2. Heyran Hanım (1790 - 1860)

XIX yy. ilk kadın şairlerindedir. Tahminen 1790'da Tebriz'de doğdu. Şiirlerinden asilzade bir aileden olduğu anlaşılmaktadır. Babası, Tebriz'e Nahçıvan'dan göç etmişti. Annesi ise Güney Azerbaycan'da tanınan Dünbüllü taifesinden idi. Heyran Hanım iyi eğitim görmüş, Arap ve Fars dillerini ve İslâm kültürünü öğrenmişti. Divanına dahil olan şiirler eşit şekilde Azerî Türkçesi ve Fars dillerinde yazılmıştır. Yine de şiirlerinden, Tebriz'de ve Hoy'da, han saraylarında, bir süre ise Tebriz'deki veliahd sarayında yaşadığı anlaşılmaktadır. Heyran Hanım lirik bir şairdir, ama onun şiirlerinde sosyal motifler, zamaneden, şikayet, saray hayatının olumsuzluk ve riyakârlıklarına karşı isyan, kadın hakları ve kadının sosyal hayattaki yeri uğrunda mücadele de önemli yer tutmaktadır. Aşk şiirlerindeyse serbest sevgi, kadının hiss ve duygularına hürmet isteği gündeme getirilir, kadınların bir köle gibi alınıp-satılmalarına karşı itiraz keskin şekilde ifade edilmektedir. Heyran Hanım'ın

şiiirlerinden, onun iki defa evlendiği, lakin her iki eğini saray içindeki gizli entrikalar sonucu olarak kaybettiği ve şahsı hayatında mutlu olamadığı anlaşılır aktadır. Heyran Hanım, XII yy. Gence'de yağamış ve güzel rubaileri ile Dünya Edebiyatında tanınmış Mehseti'den sonra en geniş edebı kllyata sahip ikinci Azerbaycan kadın şairesidir. "Divan"ındaki şiiirler, Fuzlı edebı mektebinin geleneklerini başarı ile devam ettirdiğini göstermektedir. Divanı 4500 beyitlik gazel, kaside, rubai vs. türlerde yazılmış şiiirlerden oluşmuştur. Heyran Hanım tahminen 1860'ta Tebriz'de vefat etmiştir. (Nağıyera 1967:12)

Eserleri:

Seçilmiş Eserleri, Tebriz, 1945; Seçilmiş Eserleri, Bakı, 1961; Otuzyedı Gazel ve Bir Tercii Bend, Bakı, 1981; Cenubı Azerbaycan Edebiyatı Antologiyası, Bakı, 1981, c.II, s.70-76; Azerbaycan'ın Aşık ve şair Kadınları, Bakı, 1990.

1.3. Seyid Ebulqasım Nebati (1800-1860)

XIX yy. Güney Azerbaycan'da yetişmiş ünlü tarikat şairi ve halk sanatkarıdır. Doğum tarihi kesinleştirilememiştir. Azerbaycan Edebiyatı'nın araştırmacılarından Behll Behçet ve Prof. Dr. Feyzulla Gasızmzade, onun tahminen 1812-1813'te doğduğunu yazmışlardır. Son araştırmalar, şairin daha önce, yine tahmini olarak 1800'de doğduğunu göstermektedir. Azerbaycan Edebiyatı'nın ilk tarihçisi Firudunbey Köçerli, Nebati hakkında şunları yazmıştır; "Seyid Eblqasım Nebati Azerbaycan şiiirlerinin en meşhur yazarlarındandır. Kendisinin asıl kökeni Karadağ'ın ştibin bölgesidir. Mahlası 'Nebati', 'Xanobani' ve 'Mecnunşah'dır. Nebati Azerbaycan Türklerinin Xace Hafızı, şems Tebrizi ve hatta Celaleddin Rumi'sidir (Edebiyat Mecmuesi 1912: 99). Mehemmedeli Terbiyet ise; "Danışmendane-Azerbaycan (Azerbaycan Alimleri) adlı eserinde şunları yazmıştır; "Seyid Eblqasım Nebati merhum Seyid muhterem ştibi'nin oğludur. Kendisi bir dervişti. Bazen Mecnunşah bazen mencin bazen de Xanobani mahlasları ile eserler yazmıştır. Önceleri aradağ'ın Dizmar bölgesinin merkezi sayılan ştibin köyünde yağamış, sonra da Eher şehrine g edip şeyh şehabeddin'in lahitinde inzivaya çekilmiştir. Ömrünün son demlerinde doğduğu topraklara dönmüş ve 1268'de vefat etmiştir.(Terbiyet 1987: 372)

1.4. Aşık Peri (1811-1847)

Karabağ'ın Cebrayii bölgesindeki Maralyan köyünde doğdu. İlk eğitimini köyünde aldı. Aşıklık geleneği ve şiire ilgisi küçük yaşlarda başladı. Kısa bir sürede de adı yöredeki tüm aşıklar meclisinde anılır oldu. 1830'da Şuşa'ya göçtü. *Aşık Peri* çağdaşı olan *Kerbalayı Abdullah Çanizade*, *Cafer Guluhan Neva*, *Mirze Hesên Mirze*, *Mirzecan Mededov* gibi birçok aşıkla karşılaştı ve atışmalarda bulundu. Özellikle bu atışmalardaki başarısı dilden diye yayıldı. Güzelliği ve aşıklıktaki başarısı nedeniyle dönemindeki tüm aşıklar ve devlet yöneticilerinin sürekli ilgi odağı olan *Aşık Peri* her tür şiirde çok başarılı örnekler verdi. Ancak günümüze kalanlar daha çok koşma türü olanlardır. Şuşa'da öldü ve orada toprağa verildi. *Aşık Peri* kendisinden sonra »Periler Meclisi« olarak anılan Azerbaycan aşıklık geleneğindeki kadın aşıkların simgesi ve piri durumdadır. (<http://ozanlar.biz/peri.html>)

1.5. Naci Ebülhesen Râcî (1812 - 1876)

XIX. yy. Divan Edebiyatı'nın, özellikle de mersiye şiirinin tanınmış temsilcilerinden biridir. Son araştırmalara göre, hicrî 1228-mîlâdî 1812'de Tebriz'de doğdu. Râcî'nin doğum tarihini farklı gösterenlerde vardır. Mesela, Seyid Ezim Şirvânî onun 1834'te, Mehemedeli Terbiyet ve Firudinbey Köçerli ise 1831'de doğduğuna işaret etmişlerdir. Ama Râcî'nin şiirleri üzerinde yapılan araştırmalar, onun bu tarihlerden daha önce doğduğu ihtimalini güçlendirmektedir. (Güney Az. Antolojisi 1981: 115)

Râcî de diğer Güney Azerbaycan şairleri gibi medresede dinî eğitim gördü. Eserlerini Azeri Türkçesi ve Fars dillerinde kaleme aldı. Şiirlerini iki kısma ayırmak mümkündür. Râcî'nin gazel ve kasidelerinde Fuzûlî geleneği devam ettirilmiştir. Bu gazellerin konusu da gelenekseldir. Burada âşığın ızdırapları, sevgilisine kavuşmak isteği ve bu yolda karşısına çıkan engeller, karşılaştığı zulüm ve ihanetler vs. tasvir edilmiştir. Ancak yüksek istidadı neticesinde Râcî, bu şiirlerinde yalnız bir taklitçi olarak kalmamış; yeni, benzersiz şiir örnekleri ortaya koymuştur. Geniş bilgisi ve kıvrak zekâsı onun gazellerini çağdaşlarının eserlerinden farklı kılmaktadır. XIX. yy. büyük gazel şairi S.E. Şirvânî, Râcî'nin gazellerini değerlendirerek, onun; "şirin kelâmlıkda meşhur" olduğunu bilhassa vurgulamıştır. (Güney Az. Antolojisi 1981:133)

Râcî, aynı zamanda, XIX. yy.da genellikle Güney Azerbaycan'da gelişen mersiye şiirinin önderlerinden biriydi. Şairin "Divan"ında en önemli yeri, Kerbelâ faciası konusunda yazdığı növhe ve sînezenler tutmaktadır. Râcî, İslâm tarihinden kaynak olarak aldığı mitoloji ve rivayetlere dayanarak, Kerbelâ olayının taraflarını iki kısma ayırır. Bunlardan İmam Hüseyin, Hezreti Abbas, Eli Ekber, Cenabi Gasim, Cenabi Zeyneb, Cenabi Sekine, Ümmügülsüm vb. hakkın, adaletin, masumluğun, suçsuzluğun; Şüm, Yezid, Haris, Mermelevb. ise mezâlimin, acımasızlığın sembolleri olarak takdim edilir. Tabii ki, şair birinci tarafın mücadelesine sevgi beslemektedir. Onun mersiyelerinde babanın ve annenin oğula, kardeşin kardeşe ve onların hepsinin Allah'a ve mensup oldukları dine sevgisi, herkesin kalbini aynı hislerle doldurmaya yetecek kadar güçlü bir ustalık ve sanatkârlıkla tasvir edilmiştir. Râcî, hac ziyaretinden dönerken 1876'da Kızıl Deniz'de bir gemi kazası sonucu boğulmuştur. Çağdaşlarından "Sebur" mahlaslı bir şair onun ölümü üzerine çok tesirli bir növhe yazmıştır. (Azerbaycan Edebiyatı 1981: 158)

Eserleri: Gazel, Növhe, Mersiyeler, Tebriz, 1875,; Divan-ı Raci, Növhe, Sinezen vs. Tebriz, 1876, Divan-ı Raci, Tebriz, 1877; 1902, Seçilmiş Şiirleri, Bakı, 1992.

1.6. Aşık Alesker (1821—1926)

Aşık Alesker 19. yüzyıl folklor üstadlarının en önemli temsilcisi, Azerbaycan aşık edebiyatının klasiklerinden biridir. Tahminlere göre 1821 yılında şimdiki Ermenistan'ın Göyçe kazasının sınırları içerisinde kalan eski bir Türk yurdu olan, Basargeçer ilinin Akkilise köyünde aşık şiirinin ve sazın vurgunu olan Alimemmed'in ailesinde dünyaya geldi. Alesker, 14-15 yaşlarında köyün zenginlerinden Kerbelayı Kurban'a hizmetçi olarak verildi (Araş 1984: 11). Onun kızı güzel Sehinbanı'yı sevdi, kızıdan sevgisine karşılık aldı. Kerbelayı Kurban'ın kardeşi Pullu Meherrem onların kavuşmasına imkan vermedi, Sehinbanı'yı oğlu Mustafa'ya aldı. Bu olayla sarsılan Alesker saz çalmaya, türkü söylemeye başladı. Babası onu 16 yaşında Kızılvenkli Aşık Ali'ye uşak verdi. Alesker aşıklık sanatının püf noktalarını üstadı Ali'den öğrendi. Azerbaycan aşık kültürünü araştıranlardan Hümmet Alizade, onların 'üstat-çırak' münasebetleri konusunda şunları yazar: "Aşık Alesker, üstadı Aşık Ali ile düğün, nişan meclislerine gittiğinde bazen onun

dediklerine kulak asmaz, kendi şiirlerini okurmuş. Alesker'in bu hareketi üstadının hoşuna gitmezmiş, bu hareketten vazgeçmesi için ona nasihatler verirmiş. Bir gün yine büyük bir düğün meclisinde üstadla çırak arasında bir sürtüşme olur. Aşık Ali'nin sözü Alesker'e dokunur, Alesker öfkelenir. Üstadı ile atışmayı kafaya koyar. Üstat-çırak birbiri ile ters düşer. Meclis iki gruba ayrılır. Bir taraf Aşık Ali'yi savunurken diğer taraf Alesker'i müdafaa eder. Atışma süresince çok "herbezorbalar, üstadnağmeler, divaniler, teenisler ve dudak değmezler" söylenir (Azerbaycan Edebiyatı İncileri 1988: 471)

19. yy. ortalarına doğru artık Aşık Alesker bütün Kafkasya'da tanınan bir aşık oldu. Tiflis'de Rusça yayınlanan "Kavkaz" gazetesi 1851 yılında ondan, olağanüstü sesi, saz çalma mahareti ve söz koşma kabiliyeti olan bir sanatkar olarak söz eder. Sevgilisi Sehinbanı'dan zorla ayrı bırakıldıktan sonra, Aşık Alesker 40 yaşına kadar bekar kalmış, 1862 yılında, Kelbecer'in Yanşak köyünden olan Anahanım'la evlenmiştir. Alesker'in oğlu Aşık Talib de üstad bir aşık olarak tanınmıştır. Alesker, aşık şiirinin bütün türlerini kapsayan zengin bir miras bırakıp gitmiştir. Hayatta olduğu dönemde hiçbir kitabı yayınlanmadığından, şiirlerinin büyük bir kısmı kaybolmuştur. Şiirlerinin büyük kısmı sözlü gelenekte devam ettiği için onlar da yazıya alınmamış, zaman geçtikçe unutulmuş, hafızalardan silinmiştir. 1918 yılında Ermenistan'da iktidara gelen Taşnaklar, Azerbaycan Türklerini hedef alan katliamlara başlayınca, Aşık Alesker, ailesi ile birlikte Azerbaycan'ın Terter bölgesine yerleşmiştir (Veliyev 1985: 220).

Aşık Alesker 1921 yılında durumu nispeten düzelince yeniden, doğduğu köye, Ağkilse'ye dönmüş, lakin yaşlılık ve hastalık yüzünden artık saz çalıp söz koşamamıştır. 1926 yılı Mart ayının 7 sinde tahminen 106 yaşında Ağkilse köyünde vefat etmiş, burada da defnedilmiştir. 1988 yılında Basarkeçer bölgesi Türk halkı göçe zorlanması ile buradaki Türkler yeniden topraklarını terk etmişlerdir. Birçok eski Türk eserinin de olduğu gibi Aşık Alesker'in Ağkilse köyündeki mezarı da Ermeni güçleri tarafından tahrip edilerek yok edilmiştir. Eserleri: Aşık Alesker Eserleri. Toplayanı ve tertib edeni Hümmet Alizade, Bakı, 1934, 1935, 1937, 1963; Aşık Alesker, Bakı 1963; Aşıklar, Bakü 1960. Aşıklar, II. hisse, Bakü 1937.

1.7. Hurşid Banu Natevan (1832-1897)

Karabağ'ın sonuncu hanı Mehdikulu Han Cavanşir'in kızı, İbrahim Halil Hanın torunu. O, ana taraftan Gence hakimi Cevat Hanın neslindedir. Anası Bedircahan Beyim ise Ziya Hanın torunu Uğurlu Beyin kızıdır. Hurşud Banu ailenin yegane evladı, aynı zamanda Karabağ hanlarının sonuncu varisi olduğu için ona sarayda "Dürr-i Yekta" denilmiştir (Tek inci). Halk arasında ise "Han Kızı" adlandırılmıştır. Hurşid Banu Natevan parlak istidada ve müterakki görüşlere sahip birisiydi. O, Azerbaycan kültürü ve sosyal yaşamında derin iz bırakmıştır. Hurşid Banu Natevan sadece Azerbaycan'da değil, tüm Kafkas'ta hayırsever birisi olarak tanınmıştır. O fakirlere yardım etmiş, Şuşa'ya su çektirmiştir. H. Natevan'ın yaptırdığı çeşme "Han Kızı" adıyla meşhurdur. Han kızı şairlerin isteklerini dikkate alarak Şuşa'da "Meclisi-Üns" (yani, dostluk, ülfet meclisi) tesis etmiştir. Bu meclisin yönetimini ve giderlerini kendisi üstlenmiştir. Bu dönemde Hurşid Banu (nenesinin adını taşıyordu. O Genceli Cevat Han Ziyad oğlu Gacarın doğma kız kardeşiydi) "Natevan", yani, "kimsesiz", "muhtaç" mahlasını seçmiştir. "Meclisi-Üns"te tanınmış Karabağ şairlerinin yanı sıra ünlü hanende ve sazandeler de yer almışlar. Natevan'ın faaliyeti sadece şiirlerle sınırlı değildir. O ressamlıkla da uğraşmıştır. Natevan'ın nefis el işleri, değişik tarzda işlediği dikiş işleri de vardır. Onun dikiş işleri "Gül Defteri" (1886) adlı albümündeki çalışmalarından da görülmektedir (http://azerbaijans.com/content_410_tr.html).

1.8. Seyid Ezim Şirvânî (1835-1888)

Şamahı'da doğdu, 7 yaşında bir din adamı olan babası Seyid Mehemmed öldü ve annesi Dağıstan'a Yaksay köyüne göçtü, burada anne tarafından dedesi Molla Hüseyin'in yanında ilk tahsilini aldı, Arap, Fars dillerini öğrendi. 1853'te Şamahı'ya dönerek medrese eğitimi aldı. 1855 yılında Bağdat'a gitti, önce burada, daha sonra ise Suriye'nin Şam şehrinde, yüksek dini medreselerde okudu. İkinci kez (tahmini 1857 yılında) Mısır'a gitti ve birkaç ay Kahire'de yaşayarak buradaki alimler ve şairleriyle tanıştı. 1869-1870 yıllarında Şamahı'da laik eğitimi esas alan okulu açtı. Azerbaycan Türkçesi, Farsça ve Rusça dillerinin öğretildiği okulda, tarih, coğrafya, matematik ve diğer pozitif bilimleri de kapsayan dersler verilirdi. Azerbaycan'ın ünlü mizah şairi Mirza Alekber Sabir ilk tahsilini bu mektepte aldı. Seyid Azim Şirvani yalnız Şamahı'nın eğitim, kültürel ve edebi

hayatında önemli rol almakla kalmamış, Bakü şehrinde Hasanbey Zerdabi'nin başyazarlığıyla çıkan ilk Azerbaycan gazetesi "Ekinci"nin faaliyetine ilk katılanlar arasında olmuş, gazetenin sayfalarında halkı kültüre ve eğitime davet eden şiirler yayımlanmıştır. Ekinci kapatıldıktan sonra, diğer gazetelerde kendi şiirleri ile geriliğe ve cahilliğe karşı mücadele vermişti. (Azerbaycan edebiyatı tarihi 1960: 127)

1.9. Aşık Hüseyin Bozalganlı (1864-1941)

1864 yılında Tovuz Bölgesinin Bozalganlı köyünde doğmuş, 1941'de ölmüştür. Doğum ve ölüm tarihi bazı kaynaklarda değişik olarak verilmektedir 1875-1948 (Aşıqlar, Bakı 1960); 1860-1941 (Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi II, 298); 1875-1941 (Sazım Sözü, Bakı 1978, 131); 1868-1941 (Azerbaycan Sovet Yazıcıları, Bakı 1987, 67). Ancak kendisinin "Vücutnâme"sinde, doğum tarihi ifade edilmiştir:

*Minikiyüz sekseninde doğuldum,
Doxsanında yaxşı yamam gördüm,
Dediler ki, İran geldi qayıtdım,
Deveden, qatırdan karvam gördüm.*

Buradaki hicri bin iki yüz seksen tarihi 1864'e tekabül etmektedir. Bozalganlı 3 yıl kadar bir "molla"dan ders almıştır. Bunun dışında tahsili yoktur. Küçük yaşlarından itibaren âşıklığa heves eden Bozalganlı 18-19 yaşlarında saz çalmaya başlamıştır. Âşık Hüseyin'in belli bir ustası yoktur. Âşıklık sanatını kendi kendine öğrenmiştir. Bozalganlı âşıklığın dışında çiftçilikle de uğraşmıştır. Tiflis, Borçalı, Göyçe, Gazah, Şamhor, Gence gibi bölgelerde gezen Bozalganlı buralarda birçok âşıkla karşılaşmıştır (Aşıqlar 1960: 73-78).

Onun hayatı genellikle yoksulluk ve acı içerisinde geçmiştir. Üç yıl kadar hapisanede yatmıştır. Hapishaneden çıktıktan sonra demirci kalfalığı yapmıştır. Onun Azerbaycan âşıkları üzerinde büyük tesiri vardır. Birçok Azerî âşığın onun tesiri altında kalmıştır. O, daha evvelki Azerî âşıklarının şiirlerini bildiği gibi, halk hikâyelerini ve masallarını da ustalıkla anlatabilmiştir. Bilhassa Koroğlu hikâyesini çok iyi bilmektedir. "Kaçak Tanrıverdi" isimli bir hikâye tasnif etmiştir. Geraylı, goşma, güzelleme, mühemmes, tecnis, cigah teenis, dodak deyme, ustadname gibi

şekillerde çok güzel şiirler söylemiştir. Bozalğanlı'nın şiirlerine, S. Vurgun, O. Sarıvelli, C. Hendan, E. Ziyatay, İ. Soltan, E. İsmayılov gibi çağdaş şairler nazire yazmışlar, o da bunlara şiirle cevap vermiştir.(Azerbaycan Şifahi Xalq Edebiyyatı 1981: 332-336)

Bozalğanlı'nın eserlerinde Elesger ve Şemkirli Âşık Hüseyn'in tesiri vardır. Ölümünden sonra hayatı etrafında "Aşığ Hüseyn'in Tiflis Seferi" isimli bir hikâye oluşmuştur (Azerbaycan Sovet Yazıcıları 1987: 67).

1.10. Mehmed Hadi (1879—1920)

XX. yy. Azerbaycan romantik şiirinin önderlerinden biridir. 1879'da Şamahı'da küçük bir tüccar ailede doğdu. "Hadi" şiirlerinde kullandığı takma isimdir. Ailesinin asıl soyadı Hacı Abdülselezimzade'dir. Trajik bir çocukluk hayatı geçirmiştir. 1888'de babasını kaybetti. Bunun ardından annesi, Hadi'yi ve kardeşlerini kaderleriyle başbaşa bırakarak başka birisiyle evlendi. Dokuz yaşındaki Hadi ve iki küçük kız kardeşi anneanneleri Teyyibe Hanım'a sığındılar. Mehmed Hadi önce şair Abbas Sehhet'in babası Molla Elabbas'ın mektebinde okudu, daha sonra akrabalarından Mustafa Lütfi, kendisinin tahsiliyle ilgilendi (Azerbaycan Edebiyyatı Tarixi 1960: 768). Fakat yaşadığı sıkıntılar nedeniyle düzenli bir şekilde okul hayatına devam edemeyen şair, kişisel eğitim yolu ile Fars ayrıca kısmen de olsa Arap ve Rus dillerini öğrendi, dünya edebiyatıyla ilgilendi. Onun bir şair olarak yetişmesinde, Çağdaş Türk Şiiri'nin, özellikle de bu şiirin İbrahim Şinasi, Abdülhak Hamid, Namık Kemal, Tevfik Fikret vb. temsilcilerinin büyük rolü oldu (Mirehmedov 1985: 20).

Akrabası, gazeteci ve yazar Mustafa Lütfi'nin, Heşterhan'a göçmesinden sonra Hadi, Şirvan medreselerinde birkaç yıl daha tahsilini artırmağa gayret etti. Lakin hür fikirliliği yüzünden, sonunda medreseden dışarı atıldı. Sonraları şair, şiirlerinin birinde kendinin okuma, öğrenme arzusunu ve içerisinde olduğu muhitin bu arzuya düşman tavrını şöyle dile getirecekti: Şairin hayatındaki huzursuzluklar birbirini takip eder (Mirehmedov 1978: 14). Bütün varlığı ile sevdiği nişanlısı onu bırakarak başkasıyla evlenir. Yüzyılın sonunda hayatın bütün acılarını tatmış, bütün sevdiklerini, yakınlarını yitirmiş Hadi, babasının Şamahı'daki evinde tek başına oturmaya başlar. Amcasının onu dükkanda çalıştırmak isteği de boşa çıkar.

Hayalperest bir genç olan Hadi, bütün zamanını şehir kütüphanesinde geçirir, insanlardan uzak olmaya, kendi hayalleriyle baş başa kalmaya can atar. Ama 1902 yılının şiddetli Şamahı depremi, bu yarı bohem hayatına son verir. Evsiz kalmış Hadi, Şamahı depremzedelerine katılarak Kürdemir'e gelir. Buradaki bir okulda Türk dili ve Edebiyatı öğretmenliği yapar. 1905'ten sonra, milli yayıncılığın gelişmesi Hadi'yi, Azerbaycan'ın esas kültür merkezi olan Bakü'ye getirir. Önce "Hayat" gazetesinde, sonra ise Alibey Turan'ın (1864-1940) yayınladığı "Füyuzat" mecmuasında şiir ve makaleleri ile kendini başarılı bir şair ve yazar olarak tanıtır (Celal, Firudun 1982: 334). Bir süre Heşterhan'da yaşayıp, Mustafa Lütfi'nin yayınladığı "Bürhan-i tereggi" gazetesinde çalışır, hatta aynı gazetenin başyazarlığını yapar. Lakin Alibey Turan'ın daveti üzerine Bakü'ye döner. Füyuzat'ın daimi yazarlarından biri olur. "Füyuzat" pantürkizmle suçlanarak kapatıldıktan sonra, şiirlerini "Taze Hayat" ve "İttifaq" gibi liberal istikametli gazetelerde yayınlattır. Rusya'da irticanın kuvvetlendiğini gören Hadi, 1910 yılının baharında İstanbul'a gider. Burada "Tanin" gazetesinde Şark dilleri tercümanı olarak çalışır. Şiirlerini "Servet-i Fünun", "Rübab", "Şehpal", "Mehtab", "Hilal" gibi mecmua ve gazetelerde yayınlattır. Çağdaş Türk şairleriyle tanışır. Lakin isyankar ruhlu şair, aradığı fikir hürriyetini Osmanlı İmparatorluğu'nun başkentinde de bulamaz. Genç Türklerin faaliyetlerinden hayal kırıklığına uğramıştır. "Siz istibdad mikroblarısınız" diyerek iktidar sahiplerine düşündüklerini ve içindeki duyguları açık açık ifade eder (Celal, Firudun 1982: 334). 1913' de harbiye nazırının öldürülmesi nedeniyle, Hadi de şüpheliler arasında İstanbul'dan Selanik'e sürgün edilir. Şair burada oldukça meşakkatli günler yaşar, büyük zorluklardan sonra 1914 yılının Şubatında Bakü'ye döner. Aynı yıl Bakü'de iki şiir kitabı yayınlanır ve edebi mahfillerde büyük ilgi ile karşılanır.

Evi, ailesi ve devamlı meşguliyeti olmayan şair 1914 'te I. Dünya Savaşı sıralarına katılmak için Azerilerden oluşan "Vahşi Alay"ın içinde alay mollası sıfatıyla cepheye gider. Üç yıl Karpat cephesinde bulunur. Bu şiddetli savaş sonunda dünyanın yenileşeceği, değişeceği inancını taşımaktadır. Bu fikri 1915'teki mektuplarının birinde de yansıtmaktadır; "... yeni hayat, yeni meşet vücuda gelecektir. Her şeyde bir inkılap ve teceddüd görülecektir. Dünyada bir değişiklik hasıl olacaktır. Dikkatli bakılacak olursa, zaten numuneleri görülmeye başlamıştır".

Ve şair ister şiirleri, isterse de keskin ruhlu makaleleri ile kendi vatandaşlarını bu yeni döneme hazır olmaya çağırır: "Elm ve me'rifetle müselleh olmayanlar bundan sonra pek bedbeht bir halde yaşayacaklar. Yaşayacaklar değil, sürünecekler..." (Şaiq 1973: 21)

1918'de Bakü'ye dönen hasta ve düşkün Hadi, burada kendine bir yer edinemez. Savaşın dehşeti onu daima takip eder. Hadi hiç kimseye inanmaz. Kimseyle yakınlık kuramaz ve hiçbir partiye yanaşmaz. Yalnız ve serkeş bir hayat geçirir, içkiye müptela olur. Yaşamını temin etmek için ayrı ayrı kağıtlar üzerinde yazılı şiirlerini sokak ve meydanlarda satar. O, hiç kimse ile ilgilenmediği gibi, kimse de ateşli mısraları ile cemiyetin altını üstüne çevirmeye can atan bu isyankar şairle ilgilenmez. "Toplar dinende muzalar susur" hakikatine kendi özgeçmişinde inanan Hadi, Gence'ye döner ve 1920 yılının Mayısında burada herkes tarafından unutulmuş, terk dılmış bir durumda, Gence hastanesinde hayata gözlerini yumar. Hadi XX. yy. Azerbaycan şiiri tarihine ateşli, ihtiraslı, düşündürücü romantik şiirin, felsefi lirizmin tanınmış ustalarından biri olarak dahil oldu. Eserlerinde Divan Edebiyatının ve çağdaş Osmanlı şiirinin geleneklerine dayansa da bu geleneklerin esiri olmamış, aksine şiirin hayatla nefes almasına, şiirde sosyal problemlerin gündeme getirilmesine ve çözülmesine dikkat etmiştir. Eğitimin, ilim ve kültürün propagandası, sosyal gelişme, hürriyet ve özgürlük uğrunda mücadele, kadınların hak eşitliği, fanatizme ve cehalete karşı uzlaşmazlık, insan hislerinin temizliğine ve kutsallığına inanç Hadi şiirinin esas konularını oluşturmaktadır. Sosyal hayat problemlerine bakış meselesinde Hadi, batıcı bir tavır sergiler. Onun birçok şiiri Batı ile Doğunun kıyaslandırılmasına, ilim, eğitim, kültür, sanayi ve maneviyat alanında birincinin üstünlüğünün tespitine dayanmaktadır. Hadi'nin şiir dili, çağdaşı olduğu Azerbaycan şairlerinin birçoğunun şiir dilinden zorluğu ile ayrılır. Lakin şiir dilindeki bu zorluk, aynı zamanda şairin ele aldığı konuların karmaşıklığı ve felsefi tarafı ile de doğrudan ilgilidir. Şiir ve makaleleri ile bir arada Hadi, "Beşikden Mezara Kadar Beşerin Ehvalı", "Alem-i Müsavatdan", "İranlı Kardeşlerime", "İnsanların Tarix-i Facieleri, Yahud Elvah-i İntibah" destanlarının ve Rus Edebiyatından uyarlanmış "Bir Sergüzeşt-i Hunin" manzum romanının yazarıdır. (Azerbaycan Edebiyatı Tarixi 1960: 771)

Eserleri: Firdövs-i İlhamat, Bakı, 1908; Şükufeyi-Hikmet, Bakı, 1914; Eşki-Möhteşem, Yahud Ana Kucağı, Bakı, 1914; Elvahi-İntibah, Ya-hud insanların Tarihi Facieleri, Bakı, 1918; Seçilmiş Eserleri, Bakı, 1956; Seçilmiş Eserleri, 2 Cilde, C. I, Bakı, 1979; El Feryadı, Seçilmiş Şiirler, Bakı, 1980.

1.11. Hüseyin Cavit (1882—1941)

Hüseyin Abdullah oğlu Rasizade. Ünlü Azerbaycan şairi ve drama yazarıdır. 1882 yılında Nahçıvan'da doğmuştur. İlk eğitimini Nahçıvan'da molla okulunda, orta eğitimini Mekteb-i Terbiye adlı okulda almıştır (1894-1898). 1899-1903 yıllarında Güney Azerbaycan'da Tebriz'in Talibiye Medresesi'nde eğitimine devam etmiştir. Hüseyin Cavit yüksek tahsilini İstanbul Üniversitesi'nin edebiyat fakültesinde yapmıştır (1909). Nahçıvan, Gence, Tiflis ve 1915 yılından itibaren de Bakü'de öğretmenlik yapmıştır. 1941 yılında Sibiryada ölmüştür. Hüseyin Cavit klasik Azerbaycan edebiyatının geleneklerini devam ve inkişaf ettiren büyük bir edebi simadır. 20. Yüzyıl Azerbaycan romantizmi onun adı ile bağlıdır. Hüseyin Cavit'in çok geniş bir yaratıcılığı vardır. Lirik şiir, lirik-epik, epik manzumeler yazmıştır. İlk manzum facia ve dramların yazarıdır. Daha çok dramaturg olarak tanınmıştır. Azerbaycan dramının konu sınırlarını genişlendirir, trajik karakterin, romantik kahramanın, dramın yeni tiplerini yaratır. Hüseyin Cavit kahramanı kadın olan ilk Azerbaycan faciasını kaleme alır. Dramaturg olarak 1910-1912 yıllarında tanınmaya başlamış, 1910 yılında yazdığı bir perdeli ilk "Ana" sahnesi ile büyük bir usta olacağını ispat etmiştir. İyi kalpli ana kendi çocuğunun henüz ölmesine bakmadan, onun namert kanlısına kurtuluş yolunu gösterir, beşeri analık sevgisi şahsi kin duygusuna galip gelir. 1913 yılında şairin "Geçmiş Günler" adlı ilk şiirler toplusu yayımlanmıştır. Bu lirik ve romantik şiirlerde şair çağdaş toplum sınıfını eleştirir, eskiyen inançlara, din ve felsefelere karşı çıkar. Aynı zamanda ferdin arzuları ile toplumun istekleri arasındaki karşıtlıkları bir mütefekkir gibi açıp gösterir. Onun hayattan rahatsızlığı, rahatsız olan ruhu, ülkü arayışı onun "Bahar Şebnemleri" adlı ikinci kitabında toplanmış şiirlerinde hissedilir (Azerbaycan Sovyet Edebiyatı Tarihi 1988: 184).

Cavit'in şiir dili samimi, saf insan duygularının ifadesinde ne kadar hazin, ağlamaklı, lirikse de insanlara zulüm eden, hayvani duygulara sahip olan, halkı

cehalet ve karanlıkta bırakan ikiyüzlülere karşı kavgası da o kadar keskin, amansızdır. Şairin karamsarlığı, ruh düşkünlüğü ve ümitsizliği zaman geçtikçe yeni bir ‘İnkılapçılığa’ dönüşür. 19. yüzyılın geleneklerine uygun olarak Cavit farsça gazeller de yazmıştır. Ancak ana dilinde yazdığı şiirlerle bunları hiçbir şekilde karşılaştırılamaz. Farsça gazellerinin biri vatan diğeri ise aşk mevzusundadır. 1912-1918 yıllarında arka arkaya iki büyük facia yazar. Konusu zengin hayatı, aile ve geçim ilişkisinden alınan “Maral” (1912) eserinin merkezinde Azerbaycan kadınının faciası durur. İlk baskısı “Zavallı Kadın” adında idi. Eserde, zorla yaşlı bir padişahla evlendirilen Maral altın kafeste yaşayan kuş gibidir. Bu talihi isyan eder, adet ve ananeleri çiğneyip geçme kararına varır. Ama bir anda Maral bin yıllık içgüdülerin etkisi altında tereddütte kalır. Dini ahlak kuralları ve bundan doğan yasaklar bütün dehşeti ile Maral’ın gözlerinde canlanır, kutsal sayılan gelenek ve görenekler onun yolunu keser. Cavit’in bütün facialarının esas kahramanı gerçek arayıcısıdır. 1914 yılında “Şeyh Sinan” adlı en önemli facialarından birini yazar. Şeyh Sinan aşkın kutsiyeti hakkında duygusal, şairane bir nağmedir. Nedir manası aşkın? Aşkı anlatmak etmek için şair önce kendi felsefesini kadına, dünyevi aşka karşı koyan bir filozofu tasvir eder. Bu filozof hem din hem de tarikat lideridir. Eserin kadın kahramanı da başka cinse gönül vermeme kararı almıştır. Şeyh Sinan aşk-ı ruhani hatırına Zehra’nın ateşli muhabbetini reddederek çöllere düştüğü gibi kadın da kendini manastıra kapatmaya hazırlanır. Ancak eser iki kahramanda da bu sahte inancın sarsılması ve büyük, temiz bir aşkın her şeyin üzerinde olduğu düşüncesi ile biter. Bunların dışında İblis, Şeyda, Uçurum, Afet, Topal Teymur (Timur), Peygamber, Azer, Knyaz faciaları; Telli Saz, Seyavuş, Şehla, İblisin İntikamı, Hayyam dram eserleri vardır. (Azerbaycan Sovyet Edebiyatı Tarihi 1988: 185).

1.12. Abdullah Sur (1883-1912)

A.Sur klasik ve çağdaş Azerbaycan ve Türkiye edebiyatının sorunları ile sürekli uğraşmıştır. Dil ve üslupun sadeliği, anlaşılır olması konusuna oldukça büyük önem vermiştir. Aydın ve temiz dil taraftarı olmuştur. Bu yüzden O, eserlerini Arap, Fars ve Türk dillerinin kelimelerinden oluşan bir dilde yazan Abdülhak Hamid, Tofik Fikret, Muhammed Hadi gibi önemli şair ve yazarların yaratıcılığını derinden eleştirmiştir. (http://www.azerbaijans.com/content_1057_tr.html)

1.13. Semed Mensur (1885-1927)

Semed Mensur Hacı Ehmed oğlu Bakü'de doğdu. Fars, Rus ve Türk dillerini iyi derecede biliyordu. Divan edebiyatı tarzında şiirler yazdı. Özellikle gazel türünde başarılı oldu. Gazellerinde o dönemin ünlü şairi Ağa Kerim Salik Efendi'nin etkisi belirgin oldu. 1914 yılından itibaren şiirleri "İkbal", "Basiret" gazetelerinde ve "Tuti" dergisinde yayınlanmaya başladı. Şiirlerinde bilime, kültüre önem vermiş, cahilliği eleştirmiştir. 1919 yılında "Şeypur" (Trampete) yayınevini müdürü olmuştur. "Azerbaycan Fukarası" gazetesinde yoksul insanları savunan şiirleri ile meşhur olmuştur. Azerbaycan'da sovyet rejimi iktidar olduğunda "Molla Nasreddin" mizah dergisinde dini sömürge aracı yapanlara karşı sert yazılar yazdı. Bir ara tiyatro ile uğraştı. Osmanlı yazarlarından tebdiller yaptı. Örneğin, "Ahde vefa", "Gave-yi ahenger" piyesleri başarılı sayılanların arasındadır. Müzik alanında da oldukça yetenekliydi. Belli bir süre muhasebecilik yaptı. "Reng"dir (Palavradır) şiiri onun düşüncelerini iyi yansıtmaktadır. 1927 yılında öldü. (Mensur 2003: 6)

1.14. Hüseyin Bakuvi (1889—1937)

Hüseyin Bakuvi 1889 yılında Bakü'de tüccar ailesinde doğdu. Küçük yaşlarında divan edebiyatı ile tanıştı. Özel hocalardan Arapça ve Farsçayı öğrendi. 1905-1910 yıllarında Tahran'da ve Kum'da eğitim gördü. Yurda döndüğünde iki sene mahalle medresesinde hocalık yaptı. 1913 yılında İstanbul'a geldi sonra Bursa'ya geçti. 1918 yılına dek Bursa'da çalıştı. Birinci dünya savaşı sona erdiğine Bakü'ye döndü. Mecmeü-şüera edebi birliğine katıldı. Novhanı köyünde ahund görevinde çalıştı. Divan edebiyatını iyi bilmesiyle ve iyi şiirler yazmasıyla ün kazanmıştır. 1937 yılında antikomünistlikle suçlandı ve tutuklandı. Kısa süre sonra idam edildi. Yazıları gizli polisler tarafından yağmalanmış ve yasaklanmıştır. Son zamanlarda onun "Gülşeni raz" mesnevisi ve "Zübdetül hakaik" risalesi arşivlerden çıkarılmıştır. (Az. Edebiyatı Tarixi 1960: 56)

1.15. Ahmed Cavad (1893—1937)

1892 yılında Azerbaycan'ın Şemkir bölgesinde – Seyfeli köyünde ruhani ailesinde doğdu. Şairin dedesi (babasının babası) aslen Güney Azerbaycan'dan idi, Arap ülkelerinde dini eğitim almıştı, ömrünün sonuna kadar Gence'de yaşadı. R.Salmanlı'nın eserinden belli oluyor ki, Ahmet küçük yaşlarından akıllı, başarısı ile

yaşıtlarından farklıydı. Yedi yaşındayken Kuranı-Kerim'i okuyor, birçok sureyi ezbere söylerdi. 1900 yılında baba Ahund Mehmet Ali'nin ölümü aileyi ve küçük Ahmet'i perişan eder. Anne Yahşi Hanım küçük yavrusu Ahmet'i de alıp Gence'ye ilk kocasından olan çocuklarının yanına gider. Üvey ağabeyleri Mesimle Kulu Ahmet'e doğma kardeşleri gibi seviyorlardı. Onu Şah Abbas mescidi nezdindeki okula yazdırırlar. Başarılı bir öğrenci olduğu için "Hayırhahlık" cemiyeti ona her ay yedi dinar (altın para) burs veriyordu.. O zamanın tanınmış aydınlarından olan Abdulla Tefvik (Abdulla Sur) ünlü şair Abdulla Şaig'e yazıyordu:"Öğrencilerimin içinde Cavat adlı çok başarılı öğrenci var. Bana okuduğu ilk manzumeleri geleceğe büyük ümitler veriyor. Lisanı sade ve güzeldir". A.Cavat 1913 yılında Gence Müslüman-Ruhani Okulunu başarıyla bitirir, Kafkasların Şeyhülislamı Muhammet Pişnamazzade tarafından kendisi sınav yapılır "Şerefli Türk ve Fars dilleri muallimi" adını alır. (Samanlı 2003:6)

A.Saleddin'in yazdığına göre, A.Cavat lakap alırken "Elif"le başlayan bir isim düşünmüş, o zaman Ahmet iyidir diye karar vermiştir. Yine o kitapta A.Saleddin Türkiye'den Gence'ye gelen ve A.Cavat'a ders veren Savad Cavat (Türkiyeli Ahmet Cavad'ın kardeşi) A.Cavat'ın hayatında önemli rol oynamış, şiirin kurallarını ona öğretmiştir. Bu zamanda A.Cavat hocasına saygı olarak onun kardeşinin adını, soyadını kabul etmiştir. Türkiyeli dil bilimci Ahmet Cavat Emre ile Ahmet Cavat'ı karıştıranlar da var. Bazıları "Çırpınırdın Karadeniz" şiirini dil bilim hocası Ahmet Cavat'ın adına, "Serf ve Nehv" kitabını ise Azerbaycanlı Ahmet Cavat'ın adına yazıyorlar. Bazıları "Çırpınırdın Karadeniz" şiirini Azerbaycanlı Ahmet Cavat'ın yazdığını söylüyorlar. Oysa ki gerçekten "Çırpınırdın Karadeniz" şiiri Azerbaycanlı Ahmet Cavat'ın, "Serf ve Nehv" eseri ise Türkiyeli Ahmet Cavat Emre'nindir.**Eserleri:** "Koşma", "Dalga", "Çırpınırdı Karadeniz", "Sesli Kız", "Kür", "Pamuk", "Şükriye".

1.16. Âşiq Şemsir (1893-1980)

1893 yılında Kelbecer bölgesinin Demirçidam köyünde doğmuş, 1980 yılında vefat etmiştir. Halk şiirinin geraylı, koşma ve mani gibi şekillerinde söylemiştir.(Azerbaycan Sovet Yazıcıları 1988: 69). Aşıklık sanatını babası Gurban ve Aşık Elesger'den öğrenmiştir. Katıldığı yarışmalarda çeşitli armağanlar

kazanmıştır (Aşıqlar 1960: 102-103). Aşk, tabiat, memleket ve siyaset gibi konuları şiirlerinde işlemiştir. Cinas sanatını da çok iyi kullanan Şemşir, cinaslı mani türünde de şiirler söylemiştir. Siyasî konularda yazmış olduğu şiirleri diğerlerinin yanında zayıf kalır (Azerbaycan Aşıqları ve El Şairleri 1984: 254-271).

1.17. Ali Ağa Vahit (1895-1965)

Ali Ağa Vahit (1895—1965) gazel şairidir. Satirik şiirlerinde sosyal hataları, zulüm ve haksızlığı eleştirmiştir. İlk kitabı “Tamahın Sonucu” ismiyle yayımlanmıştır. Şair Vatana sevgi, düşmana nefreti şiirlerinde anlatıyordu. Fuzuli geleneklerinin takipçisi olan Vahit modern Azerbaycan edebiyatında gazel türünün önemli temsilcisidir. Gazelleri şiirsel yazı dilinin sadeliği, halka bağlılığı ve ahenkliliği ile seçilir, mugam şarkıcılarının repertuarında önemli bir yer tutar. Nizami, Hakani, Füzuli, Nevai gazellerini Azerbaycan Türk diline tercüme etmiştir. **Eserleri:** Dörtlükler, Mollahana şiirleri, Savaş gazelleri, Gazeller (http://azerbaijans.com/content_1147_tr.html)

1.18. Cafer Cabbarlı (1899—1934)

Cefer Cabbarlı 1899 yılında, Bakü yakınlarındaki Xızı köyünde doğmuştur. Babasının adı Qafar'dır. Bakü'de, Rus-Tatar Mektebi'ni ve Sanayi Mektebi'ni (1920) bitirmiştir. Henüz öğrenciyken, yani 1915 yıllarında yazmaya başlamış, nesir, şiir ve dram türlerinde eserler kaleme almıştır. İlk hiciv ve lirik şiirleri "Mekteb", "Babayı Emir", "Besiret" gibi gazete ve dergilerde yayımlanmıştır. (Cefer 1960: 5)

Sanat hayatının ilk dönemi, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin (1918-1920) kuruluşuyla başlayan siyasi, kültürel ve manevi yükseliş dönemine denk düşer (Hüseyn 1944: 30). İstiklal mücadelesini konu alan şiirlerini, Balkan Savaşları'nda (1912-1914) Türklerin gösterdiği kahramanlıkları anlatan "Edirne Fethi" ve "Trablus Müharibesi" piyeslerini bu yıllarda yazar. Azerbaycan'da Sovyet hakimiyeti kurulduktan sonra Cabbarlı, Bakü'de tiyatro okulunu ve Azerbaycan Devlet Üniversitesi'nin Şark Fakültesi'ni bitirir, "Kommunist" gazetesinde "Edebi İşçi" ve tercüman olarak, edebiyat, tiyatro ve sinema alanında bir yazar, dramacı, senarist ve rejisör olarak büyük hizmetlerde bulunur (Arif 1996: 72). İlk Sovyet operaları için libretto, sinema filmleri için senaryolar yazar, filmlerin çekimine şahsen iştirak eder, dram tiyatrosunda bir rejisör olarak çalışır, yabancı dillerden piyesler tercüme eder

ve sahneye koyar. Sovyet devrinde Cabbarlı sekiz piyes yazmıştır ki, bunların hemen hepsi başka dillere tercüme olunmuş, Bakü'de, Orta Asya'da Eski Sovyet cumhuriyetlerinde sahneye konulmuştur. Sovyet sanatına büyük katkılarından dolayı, kendisine 1932 yılında, "Emekdar Sened Xadimi Fexri " adı verilmiştir. Cabbarlı'nın, Sabir üslubunda yazdığı ilk şiirlerinde hiciv ve alay, "Ezilen Şerge", "Usyan Yarat", "Qız Qalası" manzumelerinde felsefi romantizm, "Aslan ve Ferhad" hikayesi ve "Vefalı Seriyeye", "Solgun Çiçekler" gibi piyeslerinde ise romantik üslup belirgindir. Böylece O, kalemini bir bakıma bilinen bütün edebi üsluplarda denedikten sonra realizmde karar kılmış ve Azerbaycan'da "Sovyet Edebiyatı", "Sosyalist realizmi" denilen sanat anlayışının ilk ifadecisi ve hatta kurucusu sayılmıştır. Ancak bu realizm, hakikat duygusu ve onun büyük istidadı, bu üslupta, Bolşevik rejimine galip gelmiş ve Cabbarlı yaratıcılığını başlı başına bir sanat hadisesine çevirmiştir (Hendan 2004: 38).

Kapitalizm, Cabbarlı'nın "Aydın" (1919-1920) ve "Oqtay Eloğlu (1922) piyeslerinde dar sınıfsal manada değil, beşeri değerler seviyesinde tahlil ve tenkit edilir. Bu eserlerde, Cabbarlı'nın protest kahramanları, burjuva ahlakının bozucu rolünü, mahiyetini ortaya koyarlar. "Od Gelini" trajedisinde ise (1925-1928) Azerbaycan halkının IX. asırda, Babek'in öncülüğünde, yabancı işgalcilere karşı verdiği bağımsızlık mücadelesini eserinin asıl konusu ve ana fikri olarak seçer, milli-manevi istiklal ve bağımsızlık düşüncesini bütün devirlerin ve halkların en yüksek değer yargısı ve en kıymetli serveti olarak terennüm eder. Bağımsızlık duygusunun bu şekilde ele alınmasının; sanatçının komünist zulmüne, Bolşevik baskılarına duyduğu gizli bir isyanı, protestosu olduğunu ileri sürenlerin düşüncelerinde de gerçek payı vardır (Ceferov 1960: 7).

"Od Gelini"nden sonra Cabbarlı, tarihi konulardan çağdaş gerçekliğe döner. Sovyet devrinin insanlarını, onların mücadelelerini, fikir arayışlarını, aldaniş ve bunalımlarını, yani insan karakterinin oluşumunu tasvir eder. "Sevil", "Almaz", "Yaşar", "Dönüş" bu tür eserlerindedir. Bu piyesler, "Sovyet gerçekliği" denilen fenomenin, onun henüz kuruluş ve doğuş döneminin canlı, estetik örneğidir. Bu destan bütün tarihi izdüşümleri, ileri gitmeleri ve yönelişleriyle söz konusu eserde yansıtılmıştır. Üstelik güçlü bir sanatkarlıkla ve yüksek bir estetik seviyeden yansıtılmıştır. Bu piyesler, aynı zamanda söz konusu devre ışık tutan belge

niteliğindedir. Diğer taraftan, bunların hepsinin de temelinde, tek tek bütün insanların, toplumların ve hatta insanlığın mutluluğu yolunda hummalı bir estetik arayış, bir çıkış yolu arayışı vardır. Cabbarlı'nın piyesleri sorun çözümlü piyeslerdir. Halkların dostluğu meselesi onun ele aldığı problemlerden biridir. 1905 yılında, piyesinde, halkların dostluğu meselesini ortaya atıp, çok geniş bir tarihi planda irdeler. Geçen yüzyılın başlarından beri, Azerbaycan'da sık sık tekrarlanan Rus ve Ermeni kaynaklı katliamlarını bir tarihçi dikkati ve titizliğiyle ortaya koyar. Cabbarlı sanatkarlığının, artık her tür sınavdan geçmiş ifade gücü, onun hayatla iç içe oluşundan ve halkın geleceği ve kaygılarına duyduğu büyük ilgiden ileri gelmektedir. Şayet sağ kalsaydı, 1937 yılının imtihanından herhalde zor çıkardı. Bolşevik iktidar ve dar görüşlü tenkit tarafından devamlı hırpalanan, hatta hapsedilen edip, 1934 yılında kalp krizinden hayata veda etti (Azerbaycan Sovyet Edebiyatı Tarihi 1988: 173). Başlıca eserleri: Eserleri (3 ciltte), Bakı, 1938-1948; İlk Dram Eserleri, Bakı, 1947; Eserleri (4 ciltte), Bakı, 1950-1951; Seçilmiş pyesleri, Bakı, 1954.

1.19. Növres İman (1903- ?)

20. yüzyıl âşıklarındandır. 1903 yılında Göyçe bölgesinin Ağkilise köyünde doğmuştur. Bazı kaynaklarda İman'ın doğum tarihi 1906 olarak verilmektedir.(Azerbaycan Aşıkları II, Bakı 1930,168). Ünlü Azeri âşığı Elesger'in kardeşinin oğludur. Genç yaşlarında okula devam etmiştir.Arapça ve Farsça'yı da bilmektedir. Bir müddet öğretmenlik yaptıktan sonra bu vazifeden ayrılarak âşıklığa başlamıştır. Halk şiirinin bütün şekillerinde şiir söylemiştir. Aşıklar arasında Növres İman da üstad olarak kabul edilmiştir. Onun şiirleri sevilmiş ve halk arasında yayılmış olup yıllarca dillerde ezbere okunmuştur. Şiirleri arasında yer alan muammalarını kimse çözememiştir. Koşmaları oldukça başarılıdır. (Azerbaycan Ed. İncileri 1988: 235-329)

1.20. Mehemed Hüseyin Şehriyar (1904—1988)

20. yüzyılda Türk Dünyasının en büyük Türk şairi olan ve Şehriyar mahlasını kullanan Seyyid Mehemed Hüseyin Behcet Tebrizi; 1904-1905 yıllarında Tebriz'de doğmuş ve 1905-1911 yılları arasındaki çocukluğu babasının köyü olan Heyder Baba dağının eteklerindeki Hoşnigab köyünde geçmiştir (Ateş 1964: 80). 1924' te Tahran'a giderek Tıp Fakültesi'ne kaydolsa da, Süreyya isimli

bir kıza aşık olunca Nişabur'a sürgün edilir ve tıp tahsili yarım kalır. Sonradan devlet memuru olan Şehriyar, 1940'lı yılların başlarında beş yıl kadar süren ruhi buhranlar, sıkıntılar geçirir. Bu yıllarda annesi yanına gelir ve eski günlerden bahsederler, çocukluk hatıraları gözlerinde canlanır; annesinin gayreti, sevgisi, ilgisi, şefkati ile bu sıkıntılı devreyi atlatır. Şiirlerini Farsça yazan Şehriyar, annesinin sitemi üzerine Türkçe şiirler de yazmaya başlar. Annesinin ölümünden sonra Tebriz' e döner ve meşhur Heyder Baba' ya Selam şiirini Tebriz Türkçesi ile yazar. Zamanla şöhreti artan Şehriyar'a yüzlerce nazire yazılır. Yazılan bu nazireleri İran'da, Azerbaycan'da, Türkiye'de, Irak'ta ve Gagauzya'da yazılan nazireler olarak beş gruba ayırmak mümkündür. Şehriyar şiirlerini Farsça yazmaktadır, ama annesi Kövkev Hanım Farsça bilmemektedir. Bir gün oğluna “ Ay oğul! Senin büyük şair olduğunu deyirler. Amma men Farsi bilmirem seni anlamıram. Ne için ana dilinde yazmırsen” diye sorunca Şehriyar Türkçe şiirler de yazmaya başlar (Yıldırım 2002: 10). Ancak Şehriyar annesinin 1953 yılındaki ölümünden sonra uzun zamandır yaşadığı, hastalandığı, üzüntüler, buhranlar geçirdiği Tahran'ı aniden terk eder ve Tebriz' e döner. Tebriz Ziraat Bankası' nda memurluk yapar ve buradan emekli olur. Şehriyar Tebriz'e dönünce 1953 yılının ikinci yarısında kendisini Türk dünyasının doruklarına çıkaran Heyder Baba' ya Selam şiirini Tebriz Türkçesi ile yazar ve 1954 yılında yayımlar. Heyder Baba eteklerinde Hoşginab, Kayırkurşak, Karaçemen, Kıpçak gibi köylerin yer aldığı bir dağın adıdır. Şehriyar bu şiirinde çocukluğu ve gençliği ile buluşur. Manzumenin vezni 11'li hece vezni, türü beşlik, kafiye şeması a / a / a / b / b 'dir. 76 beşlikten oluşan bu ilk manzume Türk dünyasında çok büyük bir yankı yapmıştır (Sertkaya 1969: 24).

Türkiye'de ilk olarak Aylık Kültür Dergisi Azerbaycan'ın Eylül- Ekim 1954'te duyurulmuş, ve şiirin tamamı derginin 6.-7. sayısından başlayarak Temmuz-Ağustos 1955'e kadar tefrika edilmiştir. Mehmet Emin Resulzade'nin aynı dergide Ocak-Şubat 1955'te yayımlanan “Edebi Bir Hadise” başlıklı yazısı ilk tahlil yazısıdır. Haydar Baba'ya Selam 1, 1964 yılında Ahmet Ateş tarafından da yayımlanır. 1972'de Muharrem Ergin Azeri Türkçesi adlı eserinde Haydar Baba'ya Selam 1 ve 2'yi açıklamalı olarak yayımlar. Manzumeler Yusuf Gedikli'nin Şehriyar adlı eserinde de yayımlanmıştır. 2000'li yıllarda Muharrem Ergin'in öğrencisi Dursun Yıldırım'ın da Şehriyar'ın bu iki manzumesini yayımladığını görürüz.

Şehriyar 1964 yılında 49 beşlikten oluşan Haydar Baba'ya Selam 2, şiirini yazar. Böylece her iki manzumenin toplam beşlik sayısı 125 olur. Şehriyar 1966 yılından itibaren 11'li hece vezniyle ve beşliklerden oluşan, hacimlerine göre sıraladığımız, 9 manzume daha yazmıştır.

1.21. Samed Vurgun (1906—1956)

Samed Vurgun Vekilov, 1906 yılında Qazax şehrinin Yukarı Salahlı köyünde doğdu. Babasının adı Yusif'dir. 1918 yılında Qazax Müellimler Seminariyasında (öğretmen okulunda) okumuş, 1929 yılına kadar Qazax, Quba ve Gence'de öğretmenlik yapmıştır. 1929 yılında Moskova Devlet Üniversitesi'nin Dil ve Edebiyat Fakültesi'ne kaydolmuş, iki yıl sonra Bakü'ye dönüp Pedagoji Enstitüsü'nde yüksek lisans eğitimi almıştır (Vahabzade 1984:4).

"Şairin Andı" (1930), "Fanar" (1932), "Könül Defteri" (1934), "Şe'rler" (1936) kitapları ona ilk büyük şöhretini kazandırmış ve artık. 30. yıllardan sonra eserleri Rus, Ukrayna, Gürcü, Özbek, Türkmen ve diğer halkların dillerine tercüme edilmeye başlamıştır. 1934 yılında, Tiflis'de ilk kitabı basılmış ve yayınlanmıştır. "Komsomol Poeması", "Lekbatan", "Ölüm Kürsüsü", "26'lar", "Beşti", "Bakinin Dastanı", "Zencinin Arzuları", "Muğan", "Leninin Kitabı", "Aygün", "Zamanın Bayraقدarı" adlı eserleri, 1930-1950 arası Azerbaycan'da yeni tipli epik şiirin oluşum tarihini, onun güçlü ve zayıf taraflarını bütün yönleriyle yansıtmaktadır (Bayramov 1976:29). İkinci Dünya Savaşı (1941-1945) yıllarında yazdığı "Bütün Xalqlar Qebileler", "Veten Keşiyinde", "Ananın Öyüdü", "Şefget Bacısı", "Qızıl Şahinler" ve onlarca başka eserde, Azerbaycan Türklerinin vatanseverlik ve cengaverlik duyguları anlatılır. Savaştan sonraki şiirlerinde, Azerbaycan doğasının tasviri "Muğan" ve "Talistan", Azerbaycan köylüsünün sessiz emeği "Besti", işçi ve sanatkarların arzu ve emelleri "Aygün", o yıllar için gelenek haline gelmiş, ilk mevzular ve kahramanlardı. Özgürlük ve barış yolunda mücadele "Ölüm Kürsüsü" ve "Zencinin Arzuları" şiirlerinin başlıca mazmununu teşkil etmekteydi. Samed Vurgun, Azerbaycan edebiyatında bir drama yazarı olarak da büyük şöhret kazanmıştır (Arif 1966: 40). Azerbaycan halkının tarihini konu alan "Vaqif" (1938), "Xanlar" (1939), "Ferhad ve Şirin" (1941), bu arada "İnsan" (1945) manzum dramlarının yazarı da kendisidir (Vekilov 1988: 8). Bir pınar gibi kaynayan, saf, duru, tabii üslubu ve dili,

insancıl, felsefi, romantik bakış açısı bu eserlerde Semed Vurgun dramasını farklı kılan özelliklerdir (Bayramov 1976: 16). Semed Vurgun, tercüme sahasında da hem tarihi, hem de edebi çalışmalar yapmıştır. A.S. Puşkin'in "Yevgeni Önekin" manzum şiirini, M. Gorki'nin "Kız Ve Ölüm", "Kaplan Derisi Giymiş Pehlivan" (bu eserin bir bölümünü) gibi ölümsüz sanat eserlerini büyük ustalıkla Azerbaycan Türkçesine kazandırmıştır. Semed Vurgun aynı zamanda, Azerbaycan'da çağdaş edebi tenkidin, estetik şiirinin temelini atanlardan biridir.

Azerbaycan ve Sovyet edebiyatının önemli meseleleri, Nizami, M.P.Vaqif, A.S.Puşkin, M.F.Axundov, V.V.Mayakovski, C.Cabbarlı ve başka klasiklerin sanatı hakkında pek çok makalenin de yazarıdır. Sovyet yazarlarının II. kurultayında okuduğu, şiir hakkındaki parlak tebliğinde, edebiyatın birçok nazari meselesine ışık tutmuştur. Filoloji ilminin gelişmesindeki hizmetlerinden dolayı, Devlet Üniversitesinin akademik kurulu, kendisine fahri doktorluk unvanı vermiştir. Şairin eserleri sadece eski Sovyetler Birliği'nde değil, aynı zamanda dış ülkelerde de yayılmıştır. Şiir ve manzum eserleri dünyanın birçok diline tercüme olunmuş, piyesleri keza yabancı sahnelerde oynanmıştır. Semed Vurgun, aynı zamanda ilim sahasına büyük hizmetleri geçmiş ideolog ve toplum önderi bir şahsiyetti. Azerbaycan Bilimler Akademi'sinin asil üyesi ve başkan yardımcısıydı. Sovyetler Birliği parlamentosunun ve Azerbaycan Parlamentosunun (Ali Sovyet) milletvekillerindendi. Azerbaycan Yazarlar Birliği'nin ve aynı zamanda Dış Ülkelerle Kültürel İlişkiler Cemiyeti'nin başkanı olmuştur. Bir barış gönüllüsü olarak, Sovyet temsil heyetiyle beraber Almanya, Polonya, Bulgaristan, Çin, Fransa ve İngiltere'de bulunmuştur. 1941 yılında "Vaqıf", 1942 yılındaysa "Ferhad Ve Şirin" dramlarından dolayı devlet mükafatı almıştır. (Bayramov 2006:316)

Başlıca Eserleri: Eserleri, 6 ciltte, Bakı, 1960-1972; Seçilmiş Dram Eserleri ve Poemaları. Bakı, 1974; Seçilmiş Eserleri, 2 ciltte, Bakı, 1966,1976; El Bilir Ki Sen Menimsen. Bakı, 1970.

1.22. Süleyman Rüstem (1906—1987)

Süleyman Rüstem 1906 yılında Bakü'de, bir demirci ailesinin çocuğu olarak doğdu. Babasının adı Eliabbas'dır. İlk öğrenimini Rus-Azerbaycan mektebinde almış,

1927 yılında Azerbaycan Devlet Üniversitesi'nin Şark bölümüne girmiş, iki yıl orada okuduktan sonra, Moskova Devlet Üniversitesi'nin Filoloji Fakültesinde tahsilini devam ettirmiştir. 1923 yılından itibaren "Kommünist", "Genç İşçi", "Maarif ve Medeniyet", "Yeni Yol" gibi yayın organlarında şiirleri yayımlanmıştır. 1925 yılından itibaren "Genç İşçi" gazetesinin edebiyat şubesinin müdürü olarak çalışmış, 1926-28 yıllarında "Genç Qızıl Qalemler İttifağı"na başkanlık yapmıştır (Azerbaycan Sovyet Edebiyatı Tarihi 1988: 87).

1927 yılında şairin, "Elemden Neş'eye" kitabı yayımlanmıştır. Bu kitap sadece Süleyman Rüstem'in sanatkarlığını değil, genellikle, Azerbaycan Sovyet edebiyatının geçtiği yolu göstermek bakımından son derece karakteristik ve tarihi-estetik bir belge mahiyetindedir. 1930lu yıllardan itibaren, birbiri ardınca "Elemden Neş'eye" (1927), "Addımlar" (1930), "Ateş" (1932), "Ses" (1932), "Ulduzlar" (1934), "Çapayev" (1936), "Gecenin Romantikasi" (1938) adlı kitapları yayımlanmıştır. Süleyman Rüstem, daha ilk eserlerinden itibaren kendini "Sosyalist Realisti", diğer bir isimle "Proleter şairi" olarak tanıtmış, son şiirine, son satırına kadar bu yoldan dönmemiştir. "Komsomol", "Üsyan Yarat", "Oktyabr Neğmesi", "Gençlik", "Bir Az Da Özümden", "Gence", "Şefqet Bacısı" gibi şiirler, Süleyman Rüstem şiirinin konu çerçevesini çok iyi belirlemektedir. 1940 yılında "Azerbaycan Dram Teatri" sahnesinde "Qaçaq Nebi" adlı manzum piyesi oynanır. İkinci Dünya Savaşı yıllarında "Ana ve Poçtalyon", "Qehremanın Vesiyeti", "Ana Üreyi", "Qocanın Dedikleri", "Gün O Gün Olsun Ki", "Qafqaz Ordusu", "Koroğlu", "And" gibi eserleri yayımlanmıştır. Süleyman Rüstem sanatında "Güney" konusu ayrıca önemli yer tutar. "Tebriz Şe'rleri" dizisi Süleyman Rüstem'in sanat mirasının en kıymetli bölümünü oluşturur. 1950li yıllarda "Qafurun Qelbi", "Biz Komünistlerik", "Xezer Sahilinde", "Gezinti", "Mingeçevirde", "İki Sahil", "Me'marın Faciesi" gibi eserleri çıkar. "İki Sahil" (1954), "Sosyalist Realizmi" şiiri, particilik ve sınıfçılık denilen, didaktik, amiyane tavrı yansıması bakımından çok özel bir örnektir. Süleyman Rüstem, sonraki yıllarda da "Komsomol" mevzusuna, Komünist partisinin propagandasına, Rus halkına pek çok eserini tahsis etmiştir. ("Demir Addımlar", "Rus Qardaşıma", "Bahar Düşünceleri", "Güneşli Sahillerde" v.s) Süleyman Rüstem tercüme işiyle de ilgilenmiş, bilhassa 1937 yılında, S. Vurgun ve M.Rahim'le birlikte, Ş.Rustaveli'nin "Kaplan Derisi Giymiş Pehlivan" eserini, Nizami'nin "Sirlere Hazinesi" şiirini, M.Y.

Lermontov'un, A.S.Puşkin'in, T.Şevçenko'nun Nazım Hikmet'in, N.A. Nekrasov'un eserlerini Azerbaycan Türkçesine tercüme etmiştir. Şair, sosyal faaliyetlerle de aralıksız meşgul olmuş, çeşitli yıllarda "Azerbaycan Proletar Yazıcıları Cemiyeti"nin katipliğinde, "İnqilab ve Medeniyyet" dergisinde, Azerbaycan Devlet Tiyatrosunda, "Edebiyyat ve İncesenet" gazetesinde çalışmıştır. Defalarca Azerbaycan parlamentosuna milletvekili seçilmiş, Sovyet edebiyatının gelişmesindeki hizmetlerinden dolayı "Sosialist Emeği Qehremanı" adıyla taltif edilmiştir (1976). 1950 yılında "İki Sahil" kitabıyla Sovyetler Birliği Devlet Mükafatına, 1970 yılındaysa "Raykom Katibi" şiiri ve "Edebiyyat Ve İncesenet" gazetesinde yayınlattığı şiirleri dolayısıyla Azerbaycan SSR devlet mükafatına layık görülmüştür. Başlıca eserleri: Seçilmiş Eserleri. 4 ciltte. Bakı, 1969-1972; Bir Az Da Mehebbetten. Bakı, 1966; Veten Teraneleri. Bakı, 1980; İki Sahil. Bakı, 1950; Güneşli Sahillerde. Bakı, 1963; Könül. Bakı, 1970; Menim Güneşim. Bakı, 1980. (Azerbaycan Sovyet Yazıcıları 1958: 35)

1.23. Almas Yıldırım (1907—1952)

Almas Yıldırım, 25 Mart 1907'de Azerbaycan'ın Gala köyünde doğdu. Babası Abdülmühammet, anası Nisa Hanımdır. Yıldırım'dan sonra ailenin, Sona, Ziba, Abdülali, Mehmetali ve Haydar adlı 5 çocuğu daha dünyaya gelir. Yıldırım'ın göbek adı Abdülhasan'dır. Ancak, çocukluk yıllarında herkes onu, dedesinin adı dolayısıyla Almas veya Almaszade olarak tanırdı. Yıldırım'ın babası hacı Abdülmühammet önce Şüvelan'a, oradan da Bakü'nün Çemberekent semtine göç eder. Geleceğin hürriyet ve istiklal şairi artık ailesiyle beraber, bugün Bakü'de Gülistan Sarayı'nın yer aldığı bölgede bulunan evde yaşamaya başlar (Azerbaycan Sovyet Edebiyatı Tarihi 1988: 162).

Azerbaycan'daki kayıtlar onun asıl adının Yıldırım, soyadının ise Almaszade olduğunu göstermektedir. Türkiye'deki resmi kayıtlarda da asıl adı Yıldırım, soyadı ise Almas olarak geçmektedir. Fakat, Türkiye'de uzun süre 'Şengel' soyadını da kullanmıştır. Yıldırım, 1914-1915 eğitim-öğretim yılında, Çemberekent'te bulunan 7 yıllık 'İttihad Mektebi'nde öğrenime başlar. 'İttihad Mektebi'nde okurken güzel şiirler yazmaya başlayan şair, adı geçen okuldan Farsça'yı da öğrenerek mezun olur. Şair, daha sonra o dönemde öğretmen yetiştiren

Abdulla Şaik Adına Numune Mektebi'ne girer. Burada Rusça da öğrenen Yıldırım, bugünkü adıyla Bakü Devlet Üniversitesi Şarkiyat Fakültesi Edebiyat Bölümü'ne kaydolar. Fakat, birkaç ay sonra, ülkesini işgal eden Sovyet yönetimi tarafından ailesinin zengin olması, esarete karşı çıkması, milli düşünceleriyle halkın hissiyatına tercüman olması vb. sebeplerle fakülteden atılır (Azerbaycan Sovyet Edebiyatı Tarihi 1988: 167).

Üniversiteden atılan Yıldırım, edebi faaliyetlerini Yeşil Qelemler Derneği, Yeşil Yarpaq Derneği, Azerbaycan Edebiyatı Cemiyeti, Yıldırım olarak da bilinen Türk Edip ve Şairleri İttifaqı, Kitap Dostları Cemiyeti, Edebiyat Cemiyeti vb. cemiyetlerin bünyesinde sürdürür. Azerbaycan'ın Sovyetler tarafından işgal edilmesini kabullenemeyen şair ve yazarların, söz konusu cemiyetler üzerindeki nüfuzunun arttığını hisseden Sovyetlerin özel donanımlı 'Çéka/QPU [=Devlet Siyasi İdaresi] teşkilatı çeşitli tedbirler alır. Komünist Partisi tarafından kurulan Azerbaycan Proleter Yazıcılar Cemiyeti hariç olmak üzere bütün edebi cemiyetler kapatılır. Sovyetlerin kara bulutları başının üzerinde dolaşmaya başlayan şairin attığı her adım takip edilir. Rejim tarafından, Kemalciler Türkiye'sini sevmek, Türkiye'nin çavuşluğunu yapmak, Türklere aşık olmak, istiklalci gençler yetiştirmek, Latin asıllı Türk alfabesini savunmak, milli edebiyatı devam ettirmek, 'Vahit Türkistan Devleti kurmak istemek' vb. sebeplerle suçlanır ve başının Sovyet çekiciyle ezileceği ilan edilir. Önce Derbent'e, sonra Kırım'a ve Aşkabat'a sürgün edilir. Aşkabat'ta kurşuna dizilme tehlikesiyle karşı karşıya kalınca eşi Ziver Hanımla beraber İran/Güney Azerbaycan üzerinden Türkiye'ye geçmeye karar verirler. Gecenin bir saatinde eşi Ziver Hanımla, üç aylık oğlu Azer'i de alıp kaçakçı deve kervanına katılır (Azerbaycan Sovyet Edebiyatı Tarihi 1988: 171). Bir müddet sonra kervandan ayrılır. Yalnız başlarına yola devam ederler. Yollarda aç ve susuz perişan olan genç ana baba, üç aylık Azer'i bir kayanın gölgesine bırakıp gitmeyi düşünürler. Çünkü, takatleri kesilmiştir. Bir defasında kundaktaki Azer'i bir kayanın dibine bırakan ana baba birkaç metre ağlayarak yürüdükten sonra geri dönüp yavrularını bağrına basarlar. İran sınırına yakın bir yerde yönlerini şaşırırlar. Artık nereye, nasıl, hangi yöne gideceklerini bilemezler. Bu çaresiz duruma düştükleri sırada beyaz elbiseli, beyaz atlı biri kişi kendilerine yol gösterir. İran'a geçerken yakalanan Yıldırım, sınır kanunlarını ihlal etmekle suçlanarak ailesiyle birlikte tutuklanır. Burada şaire,

‘Stalin’in casusu’, ‘Bolşevik Sovyet casusu’ diye işkence yapılır. Neticede, serbest bırakılıp Meşhed’e gönderilir. Yıldırım, İran’da maddi ve manevi büyük sıkıntılar yaşar. Atatürk’ün hür Türkiye’ne ulaşmanın yollarını arar. Şair ailesiyle birlikte Atatürk Türkiye’sinin Van şehrine, oradan da Elazığ’a gelir. Türkiye Cumhuriyeti, Yıldırım’a kucak açar. Hazar Gölü’nün sıcak insanları onu bağrına basar. Hazar Gölü şaire, çocukluk ve gençlik yıllarını geçirdiği Hazar Denizi’ni hatırlatır. Bunun için sık sık Hazar Gölü’nün sahiline iner, onunla dertleşip hasret gidermeye çalışır. Almas Yıldırım, Palu’nun Karaca Bucağı/Karacabağ İlkokulu’nda vekil öğretmenlikle işe başlar. Bir süre Palu’nun Karaçor nahiyesinde yani bugün Kovancılar’a bağlı Çaybağı’nda ve şimdiki İmar İskan Müdürlüğü’nde görev yapar. Keban ve Palu ilçesi tahrirat katipliği görevlerinde bulunur. (Azerbaycan Sovyet Edebiyatı Tarihi 1988: 171).

Bir müddet Karabegler’de yani şimdiki Arıcak’ta nahiye müdürü olarak çalışır. Daha sonra Ağın, Hankendi, Baskil’in Aydınlar beldesinde ve Elazığ Merkez ilçeye bağlı Balıbey’de Bucak Müdürü olarak görev yapar. Almas Yıldırım 1951 yılının ortalarında Tunceli’nin Nazimiye ilçesi Dallıbahçe Bucak Müdürü olarak çalışır. Ölümünden birkaç ay önce Malatya’nın Kale Bucağı Müdürlüğüne atanır. Yıldırım’ın Bakü’nün Gala kendi’nde başlayan dünya hayatı, Malatya’nın Kale bucağında görev yaparken biter (Azerbaycan Sovyet Edebiyatı Tarihi 1988: 172). 14 Ocak 1952’de Malatya’da kirada oturduğu evinde vefat eder. Şairin naaşı, Malatya’nın Sancaktar Kabristanlığı’nda toprağa verilir. Şair, arkasında gözü yaşlı bir anneyle, çocukları Mehmet Bakühan, Odkan, Aras ve Azer’i bırakır. Ailenin bütün yükü, üniversite tahsiline başlamak üzere olan büyük oğlu Azer’in üzerinde kalır. Aileye, Malatya’nın o zamanki valisi Şefik San Beyefendi sahip çıkar ve her türlü yardımı yapar. Ölünceye kadar Türk’ün istiklal aşkını terennüm eden Almas Yıldırım’ın sağlığında İlk Şiirler, Dün Bugün, Dağlar Seslenirken, Azerbaycan Manileri Azerbaycan Halk Edebiyatından Alınmış Bayatılar, Bayatılar Azerbaycan Halk Manileri ve Boğulmayan Bir Ses adlı eserleri yayımlanmıştır. (Azerbaycan Sovyet Edebiyatı Tarihi 1988: 172)

1.24. Memmed Rahim (1907—1977)

Memmed Rahim Hüseynov 1907 yılında Bakü'de doğdu. Babasının adı Abbas'dır. Burada orta tahsilini orta tahsilini ve Devlet Pedagoji Enstitüsü'nü bitirdikten sonra, bir kaç yıl Bakü okullarında öğretmenlik yapmıştır. Uzun yıllar Yazarlar Birliği Birliği şiir bölümünün başkanlığını yürütmüştür. Edebiyat hayatına otuzuncu yılların ortalarında başlar (Azerbaycan Sovet Edebiyatı Tarixi 1988: 36)

"Gördüm" adlı ilk şiiri 1926 yılında, "Genç İşçi" gazetesinde yayınlanır. Sonraları artık muntazam şekilde "Kommünist", "Hücum", "İnqilab ve Medeniyet" gibi yayın organlarında boy gösterir. 1930 yılında, ilk toplu şiirleri olan "Arzular" neşredilir. Daha sonra şairin "İkinci Kitab" (1933), "Partizanın Tüfengi" (1937), "Nübar" (1939), "Arzu" (1940), "Veten Sevgisi" (1942), "Seher Neğmesi" (1943), "Ölmez Qehreman" (1946), "Xezer Sularında" (1948), "Leninqrad Göylerinde" (1949), "Sevgi" (1954), "Arzular Gül Açanda"(1956) gibi kitapları yayınlanır. 1935-1941 yıllarında yazdığı "Xoşbextlik Neğmesi", "Dövrüm Gözel", "Bahar Neğmesi", "İsa Bulağı", "Puşkin", "Sabire" ve başka eserlerinde, geleneksel lirik ruh hali, sevgi ve tabiat figürleri ve bunların yanında mutlaka, ideolojik yasaklar ve toptancı bakış tarzı hakim olduğu devirlerin moda mevzuu ve motifleri yüceltilir (Azerbaycan Sovet Yazıcıları 1958: 125)

Azerbaycan Sovyet şiirinin "klasik Devri"ni temsil eden şairlerden olmuştur. Memmed Rahim'in sanatında sosyal lirizm esaslı bir yer tutar. Onun şiir ve manzumelerindeki insan ve hadise tasvirlerinde: ayakları havada bir romantizm, lirik his ve heyecanlar, estetik, canlı, popülist ve hakim bir tavır vardır. Şairin "Qırx Qız", "Arzu Qız", "Ölmez Qehreman", "Sayat Hova", "Natevan", "Leninqrad göklerinde" böyle eserlerdendir. Yene Seyr Edecek" vs eserlerinde, Sovyet savaşçısı imajını yaratmaya çalışır ve bu imajı arka cepheyle birleştirerek, bir bütünlük içinde işler. "Leninqrad Göylirinde" (1948) şiirinde, 17 yara almış, Bakü'lü Hüseynbala Eliyev'in savaş kahramanlıkları dile getirilir. Dünya halklarının hürriyet hareketlerinden levhalar, "Pol Robsona Mektub", "Yeddi Zenci", "Hindli Qardaşıma", "Süngünle Yaz Dastanını" gibi eserlerde asıl konuyu teşkil eder. "Sayat Nova" (1956), "Natevan" şiiri, "Xaqani" (1955) piyesi, M.Rahim'in artık tarihi

konuları işleyen, epik özneli, büyük hacimli eserleridir (Azerbaycan Sovet Edebiyatı Tarixi. 1966-1967:162).

Bakü'de ve Moskova'da "Mehebbet Dastanı", "Narahat Külek", "Azerbaycan Simfoniyası", "Şe'r ve Poemalar" kitapları üç ciltlik "Seçilmiş Eserleri"nde toplanmıştır. M.Rahim, Şiiler, Petöfi, A.S.Puşkin, M.Y. Lermontov, Nizami, Ş.Rustaveli, Nevai, O.Tumanyan, A.İsahakyan ve başka yazarların eserlerini Azerbaycan Türkçesine tercüme etmiştir. "Leninqrad Göylerinde" şiirinden dolayı, 1949 yılında, Devlet Mükafatına layik görülmüştür. 1977 yılında Bakü'de vefat etmiştir. Başlıca eserleri: Seçilmiş Eserleri, (3 ciltte). Bakı, 1967; Arzular Gül Olanda, Bakı, 1965; Dayağım. Bakı, 1971; Leninqrad Göylerinde. Bakı, 1975; Mehebbet Dastanı. Bakı, 1974 (Quliyev, Rzaquliyev 1958: 21)

1.25. Mikayıl Müşfik (1908—1938)

Mikayıl Müşfik yılında Bakü'de doğdu. Ailesi Hızı köyündendi. İlk eğitimini Rus-Tatar okulunda almıştır. Bakü darül-mualliminde okumuştur. Azerbaycan Devlet Darülfünununun dil ve edebiyat fakültesini bitirmiştir (1927-1931). Öğretmen olmuştur. Bakü orta okullarında yeddi sene muallim olarak çalıştı . Son iş yeri 18 sayılı Bakü şehir ortaokulu olmuştur. Poetik yaratıcılığa 1926 yılında "Genç işçi" gazetesinde yayınlanmış "*Bir gün*" şiiriyle başlamıştır. Sonra sürekli olarak farklı dergi ve gazetelerde şiirleri yayımlandı. Tercümeyle de ciddi bir şekilde ilgilenmiştir. 1937 yılında tutuklanmış ve 1938 yılında idam edilmiştir. Müşfik'in "*Yenə o bağ olaydı*", "*Oxu, tar*" ve diğer şiirleri de Azerbaycan şiirinin değerli eserleri arasındadır. Hayattayken yayınlanmış kitapları: Külekler (şiirler). Bakı: Azərneşr, 1930, 121 seh., Günün sesleri. Bakı: Azərneşr, 1930, 130 seh., Buruqlar arasında (poema). Bakı: Azərneşr, 1932, 47 seh., Vuruşmalar. Bakı: Azərneşr, 1932, 36 seh., Pambıq (şiir). Bakı: Azərneşr, 1932, 15 seh., Bir mayıs. Bakı: Azərneşr, 1932, 14 seh., Şiirler. Bakı: Azərneşr, 1934, 172 seh., Kaya (poema). Bakı: Azərneşr, 1935, 29 seh., Kendli ve ilan (el nağılı). Bakı: Azərneşr, 1935, 18 seh., Şengül, Şüngül, Mengül. Bakı: Azərneşr, 1934 (az.wikipedia.org/wiki/Mikayıl_Müşfik)

1.26. Resul Rıza (1910-1980)

Sovyet devri Azerbaycan edebiyatının en önemli şairlerinden biri Resul Rıza'dır. Şair, 19 Mayıs 1910'da Azerbaycan'ın Göyçay şehrinde doğmuştur. İyi

eğitimli bir retmen ailenin çocuğu olan Resul Rıza, ilk şiir terbiyesini sanata çok düşkün olan dayısından almıştır. İlk ve orta öğrenimini Göyçay’da tamamlamıştır. Tiflis’te Komnrist niversitesinde yüksek öğrenimine başlayan Resul Rıza, Moskova’da Sinemacılık Enstitüsünü bitirmiştir. İlk eserlerini Tiflis’te yayımlamıştır (Akpınar 1994: 24). İlk şiiri “Bu Gün”, 1927 yılında yayımlanmıştır. 1930 yılında Bakü’de Genç İşçi gazetesinde çalışmaya başlaması ile birlikte edebiyata ve şiire olan ilgisi iyice artmıştır. 1937 yılında kendisi gibi şair olan Nigar Refibeyli ile evlenmiştir. İkinci Dünya Savaşı yıllarında Kırım’da ordu gazetelerinde görev yapmıştır. Bu yıllarda yazdığı kahramanlık ve savaş konulu şiirleri ile Azerbaycan edebiyatının en ünlü simalarından biri olur. Özellikle Vatan Nağmesi ve ‘Asker Anasının Sözleri’ bu yılların n kazanmış şiirlerindedir. Savaş yıllarından sonra Bak Sinema Stdyosundaki yöneticilik görevine geri dnmştir. Yaşamı boyunca birçok ödül alan ve Azerbaycan Parlamentosunda milletvekilliği de yapan Resul Rıza Azerbaycan edebiyatına sadece şiirleri ile değil aynı zamanda diğer edebiyatlardan yaptığı tercümelerle de katkıda bulunmuştur. 1981 yılında vefat etmiştir. Elliden fazla eseri bulunan Resul Rıza’nın kitaplarından bazıları şunlardır: ınar, Vatan, Bahtiyar, lmez Kahramanlar, Kızıl Gl Olmasaydı, Vakit Var İken, Dn Bugün ve Sabah. Ayrıca bütün şiirleri Seçilmiş Eserleri adı altında iki kez neşredilmiştir: ilki 1967–1974 yılları arasında dört cilt olarak, ikincisi ise 1980–1982 yılları arasında beş cilt hlinde yayımlanmıştır. Resul Rıza, Azerbaycan edebiyatının son dönemlerdeki en büyük şairlerinden biri olarak kabul edilmesinin yanı sıra gençlik yıllarında yazdığı hikyeler ve özellikle İkinci Dünya Savaşı esnasında yazdığı tiyatrolarla nesir alanında da önemli çalışmalara imza atmıştır. Resul Rıza’nın 1943 yılında yazdığı Vefa adlı tiyatrosu savaş yıllarının en önemli sahne eserlerinden biri olarak kabul edilir. Bu eserde Azerbaycan Türklerinin savaşta gösterdikleri kahramanlıklar önemli yer tutar. şairin bu eseri çok başarılı olmasına rağmen, edebiyat eleştirmenleri tarafından, müspet unsurların arka planda kaldığı iddiasıyla eleştirilir. “Vefa dramında hem cephe hem de cephe gerisindeki sahneler tasvir edilir. Eserin iki planlı olması hem kompozisyon hem de sahne problemlerine sebep olmuştur. Müspet unsurların, İntizar’ın ve Muğan ğretmenin edebi açıdan az işlendiği hissedilmekte...”. Resul Rıza, Sovyet devri Azerbaycan edebiyatı tarihçileri tarafından, özellikle Komnrist Parti ve Lenin’le ilgili şiirlerine dayanılarak Sovyet şiirinin kurucularından biri olarak kabul edilir. 1950 yılında yazdığı “Lenin” manzum

hikâyesi Azerbaycan edebiyatında bu alandaki en güzel örneklerden biri olarak değerlendirilir. Bu yaklaşım daha çok ideolojik olmakla birlikte, gerçekte, “Lenin” manzum hikâyesi sanat gücü açısından da Azeri şiirinin önemli örneklerinden biridir. Yavuz Akpınar, Azeri Edebiyatı Araştırmaları adlı eserinde Resul Rıza’yı şöyle tanımlar: “Sovyet devri Azeri şiirinin veya daha doğru bir adlandırma ile modern Azeri şiirinin en önde gelen temsilcisi Resul Rıza’dır. Orijinal üslubu ile şiirlerindeki felsefi derinlikle nazım tekniğinin esnekliğiyle tanınmıştır.” Özellikle 1960 yılından sonra kaleme aldığı eserlerinde komünist yaşamı anlatmaktan uzaklaşıp bireysel yaşama ve onun derinliklerine yönelmeye başlamıştır. Modern insanın problemlerini ele alırken sistemin ve toplumun bireysel yaşama bakışını değiştirmeye çalışmıştır. Resul Rıza, birçok Azeri aydınının öldürüldüğü veya sürgünlerde yaşamak zorunda bırakıldığı bir dönemde biraz daha rahat bir yaşam sürmüş gibi görünmektedir. Fakat onun yaşamı da en az diğer aydınlarıki kadar zor geçmiştir. Azerbaycan’da komünist terörünün yaşandığı yıllarda onun da sürgüne gönderilmesine karar verilmiş, sürgün emri imzalanmış fakat bilinmeyen bir sebepten dolayı sürgün edilmemiştir (Bağırov 1987: 13).

Resul Rıza’nın şiirlerini Çınar Ömrü adıyla yayımlayan Sabahattin Çağın, 1960 şiirini ‘Yeni Şiir’ olarak tanımlar. Fakat biz, nesirde kesin çizgilerle belirleyebildiğimiz yenileşmenin sınırlarını şiirde tam olarak belirleyemediğimiz için, bu dönem şiirindeki değişiklikleri “Resul Rıza ekolü” olarak tanımlamanın daha doğru olacağı kanaatindeyiz (Ehmedov 1987: 62).

1945 yılında yazdığı ve kendi ölümünü anlattığı “Unutmayın” adlı şiiri, hem şairin ölüme yaklaşımını hem de vatan konusundaki düşüncelerini ortaya koyması bakımından en dikkat çekici eserlerinden biridir.

1.27. Mirvarid Dilbazı (1912—2001)

Mirvarid Dilbazı, 19 ağustos 1912 yılında, Azerbaycan'ın Qazax bölgesinin Musaköy köyünde doğmuştur. Babasının adı Paşa'dır. Orta tahsilini Bakü'de, kızlar için açılmış ortaokulda (1927), yüksek pedagoji tahsilini de Azerbaycan Devlet Pedagoji Enstitüsü'nün Dil ve Edebiyat Fakültesi'nde almıştır. (1932) İş hayatına Bakü ve Quba'da öğretmen olarak başlamıştır. Azerbaycan İlimler Akademisi'nin Elyazmaları Enstitüsü'nde şube müdürü (1934-1938), Azerbaycan Devlet

Neşriyyatı'nda tercüman olarak çalışmıştır. Sanal hayatına, 1928 yılında "Maarif ve Medeniyyet" dergisinde çıkan ilk şiiriyle başlamıştır. Eserleri, eski Sovyet halklarının dillerine ve başka yabancı dillere tercüme edilmiştir. Evrepid'in "Hippolit" trajedisi, Nevai'nin "Ferhad ve Şirin" manzum hikayesinden "Ferhadın Uşaglığı" bölümü, "Sasunlu David" destanından "David'in Çobanlığı" bölümü, Nizami Gencevi'nin gazelleri, A.S.Puşkin, L.N.Tolstoy, A.Safronov, N.Tixonov, Zülfiyye, S.Mixaykov vb. Sanatkarların eserlerini tercüme etmiştir. 1979 yılından "Azerbaycan Halk Şairi"dir. 1949 yılından itibaren Sovyet Sülhü Müdafie Komilesi'nin üyesi olur. SSCB-Fransa Dostluk Cemiyetinin Paris'te düzenlenen Uluslararası Kadınlar Sempozyumu'na iştirak etmiştir. İlk kere "Şeref Nişanı" ile, "Kırmızı Emek Bayrağı" nişanıyla ve madalyalarla taltif edilmiştir. (Bayram Gül 2009: 147)

Başlıca eserleri:

Bizim Sesimiz. Bakı, 1934; İlk Bahar. Bakı, 1937; Seçilmiş Eserleri. Bakı, 1957; Şe'rler, Nağullar, Kiçik Pyesler. Bakı, 1959; Xatireler Olan Yerde. Bakı, 1961; Heyat Lövheleri. Bakı, 1967; Seçilmiş Eserleri. (İki Ciltte) Bakı, 1967-68; Ana Qanadı. Bakı, 1972; Yasemen Fesli. Bakı, 1976; Mehebbet Bizimle Qoşa Doğulur. Bakı, 1979; Eserleri. Bakı, 1981.

1.28. Nigar Refibeyli (1913- 1981)

1913 yılında Gencede doğmuştur. Babası Xudadat cerrahdır. İlk Öğrenimini bu şehirde görmüş, sonra Baku yüksek öğretmen okulunu bitirmiştir.(1930) İş hayatına öğretmenlikle başlamış, aynı zamanda edebi çalışmalarda bulunmuştur. Baku film şirketinde (Kinostudiyasında) senaryo şubesinde, aynı zamanda işçi Gençler Okulu'nda çalışmıştır.(1930-1932) İlk şiirleri otuzuncu yılların yayın orqanlarında neşredilir. 1934 yılında ilk şiirler mecmuası çıkar. 1931 yılından itibaren Azernesr'de, Bedii Edebiyat Şubesi'nde tercümeçi ve redaktör, Uşaq gençneşr'de Bedii Edebiyyat Şubesi'nde redaktör (1937-1939) görevlerinde bulunur. Moskova'da, Pedagoji Enstitüsü'nde tahsilini devam ettirir (1932-1936). Çağdaş şiirde analık, kadınlık, tabiat ve güzellik konularında tekrara düşmeyen şiirlerin, zarafet, incelik ve aşk lirizminin müellifidir. Kardeş halklar edebiyatından Nevai, Şiiler, Puşkin, Lermontov, Çexov, Şevçenko, Voynıç ve benzerlerinden edebi

tercümelerdeki başarılarından dolayı "Şeref Nişanı" ve madalyalarla ödüllendirilmiştir. 1981 yılında Bakü'de vefat etmiştir. (Azerbaycan Sovet Edebiyatı 1988: 121)

Başlıca eserleri:

Şe'rler. Bakı, 1934; Şe'rler. Bakı, 1945; Denizin Sesi Gelir. Bakı, 1964; Güneşten Gençlik İstedim. Bakı, 1974; Bize Bahar Yaraşır. Bakı, 1978; Seçilmiş-Eserleri. Bakı, 1979; Hezin Bir Axşamda Düşsem Yadına. Bakı, 1982.

1.29. Balaş Azeroğlu (1921- 2011)

Abdizade Balaş Allahbahşoğlu Bakü'de doğdu. Orta öğrenimini Bakü'de tamamladı. Edebi faaliyeti şiirle başladı. 1938'de ailece Güney Azerbaycan'ın Erdebil şehrine göç ettiler. Burada Farsça olarak öğrenimi sürdürdü. İran Halk Partisi'ne (TUDEH) katıldı. 1943'de Azerbaycan Zidd-ı Faşist Cemiyeti'nin Erdebil vilayeti şubesinin başkanı, cemiyetin organı olan "Yumruq" gazetesinin editörü oldu. "Azerbaycan Demokratik Firqesi'nin Erdebil vilayet komitesinin şube müdürü, "Cövdet" gazetesinin editörü, "Şairler Meclisi"nin Erdebil şubesinin (1942-1945) rehberi, Tebriz'de Azerbaycan Devlet Radyo Verilişleri (Programları) Komitesinin başkan yardımcısı Yazıcılar ve Şairler Cemiyeti'nin idare heyetinin üyesi (1946) gibi vazifelerde bulundu (Azerbaycan Sovet Edebiyatı Tarixi 1965: 87). 1945-1946 yıllarındaki kanlı Tebriz hadiselerinden sonra Bakü'ye döndü ve orada Devlet Üniversitesi'nin filoloji fakültesinde öğrenim gördü (1947-1952). Aynı zamanda Cenubi Azerbaycan Yazarlar Cemiyeti'nin başkanı olarak çalıştı (Azerbaycan Sovet Edebiyatı Tarixi 1988: 341). "Azerbaycan" gazetesi yazı kurulunda edebi-bedii şubesinin müdürü (1948-1953), sorumlu redaktör (1953-1959), İran Halk Partisi'nin (TUDEH) SSCB'de yaşayan İranlıların siyasi muhacirler cemiyeti Azerbaycan şubesinin idare kurulunun üyesi oldu. Ayrıca Azerbaycan Yazarlar Birliği'nin katipliğine seçildi. "Çok ciltlik", "Azerbaycan Edebiyatı" tarihinin yazarları arasında yer aldı. Eserleri eski Sovyetler Birliği ve başka ülkelerde çevrileri yapılarak yayınlamıştır (XX esr Cenubi Azerbaycan edebiyatında demokratik ideyalar 1990: 114).

Başlıca Eserleri:

"Şe'rler" B., 1948; "Savaları" B., 1949; "Seçilmiş Eserleri" B., 1956; "Seçilmiş şiirler" B., 1959; "Eserleri" B., 1961; "Ele Oğul İsteyir Veten" B., 1961; "Seçilmiş Eserleri" (iki ciltte) B., 1970; "Dünenim, Bu Künüm, Sabahım" B., 1970; "Seçilmiş Eserleri" (iki ciltte) B., 1983; "Gel Ay Bahar" B., 1983; "Sinem Savalan Dağıdır" B., 1984.....

1.30. Hüseyin Arif (1924-1992)

Hüseyin Arif Lirik-realist üslupta yazdığı eserleri ile ünlü olmuştur. Savaş, köy konusunda yazdığı eserler yaratıcılığının esas bölümünü teşkil etmiştir. Eserleri eski SSCB ve bazı yabancı ülke halklarının dillerine tercüme edildi ve şiirlerine müzikler bestelenmiştir. **Eserleri:** Ben barışa oy veriyorum, Arkadaşlık bağları, Yolda, Duru göl efsanesi, Kocalan değilim (azerbaijans.com/content_1161_tr.html – Azerbaycan).

1.31. Nebi Xezri (1924-2008)

1924 yılında Bakü'nün Hırdalan Köyü'nde doğmuştur. Orta öğrenimini köyde yapmış ancak tahsilini muharebeden sonra devam ettirebilmiştir. 1947 yılında Leningrad Üniversitesi'nde Moskova'da M.Gorki adına Edebiyat fakültesinde tahsilini devam ettirmiştir. 1950 yılında 'Çiçeklenen Arzular' adlı ilk kitabını yayınlamıştır. 'Sulh Askerleri' (1951) adlı ikinci kitabı ve 'Temiz Ürek' (1955), 'Salxım Söyüdlər' (1957), 'Güneşin Bacısı', 'Sumqayıt Sehifeleri', destanları: çalışan insanların geçimleri, aileleri, duygu ve düşünceleri konularının lirik-epik çalışmalarıdır. 'Veten ve Qurbet' (1959), 'Kim Meni Xatırlasa' (1960), Deniz, Köy, Mehebbet' (1965), 'Xatireler Çığıryla' (1966), 'Avropa Xatireleri' (1970) kitaplarından vatan sevgisi ve tabiat coşkusu temel konuları oluşturmaktadır. "Partiyah Poeziyanın" N.Xezri'nin edebi çalışmalarındaki en belirgin örneği ise, Sovyetlerin XXVI. Kurultayı ve Azerbaycan komünistlerinin XXX. Kurultayı öncesinde toplanılmış "İnam" destanıdır. "İnam" ve "Güneşin Bacısı" adlı eserler çok övgüler almıştır. Her iki eserin esas kahramanı sadece işçilik yapan, pamuk tarlalarının zavallı kızı Sevil, onun iş arkadaşı ve kız kardeşi olan Terlan Hüseynova'dır. "Torpağa Sancılan Qılınç", "Şehidler ve Şahidler", "Qem Defteri" sosyal konularla yakın alakalı eserlerdir. N.Xezri edebi çalışmalarda faal olduğu gibi, sosyal-siyasi hayatta da aynı derecede katılımcıdır. Azerbaycan'ın Xarici

Ülkelerle Dostluq ve Manevi Elaqe Cemiyeti Reyaset Heyeti'nin başkanı olarak, milli edebiyat ve maneviyatı dış ülkelere de bildirir.

(az.wikipedia.org/wiki/Nəbi_Xəzri)

1.32. Mikayıl Azaflı (1925-1991)

Tovuz'un (Azerbaycan-Gence) Azaflı köyünde doğdu. Asıl adı *Mikayıl Zeynelov*'dur. Aşıklık geleneğine ve şiire küçük yaşlarda ilgi duymaya başladı. İlk derslerini *Aşık Esat* ve *Aşık Yusuf*'tan aldı. Kısa sürede kendini geliştiren *Azaflı* önce kendi yöresinde, sonra tüm Azerbaycan'da olduğu gibi, Kuzeydoğu Anadolu'ya dek geniş çevrelerde tanındı. Hakkında birçok araştırma yapıldı, hayatı ve eserleri üniversitelerde ders olarak verildi. Kızları *Gülara* ve *Dilara* da aşıklık sanatı ile ilgilendi ve başarılı eserler verdi. (Azerbaycan Aşıqları ve El Şairleri II. 1984:454-563). *Mikayıl Azaflı*'ya ilişkin *M. Öcal Oğuz* tarafından »Azaplı'nın Şiir Dünyasındaki Azerbaycan«, (1990) ve *Ali Kafkasyalı* tarafından »Koca Kartal Azaplı«, (1996) adlı araştırmalar hazırlandı.

1.33. Bahtiyar Vahabzade (1925-2009)

Bahtiyar Mahmud oğlu Vahabzade 16 Ağustos 1925 tarihinde Şeki'de doğdu. 9 yaşında ailesiyle beraber Bakü'ye taşındı. İlk ve orta öğrenimini bu şehirde tamamladı. 1942 yılında girdiği Bakü Devlet Üniversitesi Filoloji Bölümü'nden 1947 yılında mezun oldu ve aynı bölümde öğretim üyesi olarak ders vermeye başladı. 1964 yılında tamamladığı *S.Vurğunun hayat ve yaratıcılığı* isimli monografisi ile filoloji doktoru ünvanını aldı. 1980 yılında *Azerbaycan İlimler Akademisi* üyeliğine seçilen Vahabzade, 2001 yılında emekli olana kadar üniversite de ders vermiştir. Vahabzade, 1960'larda başlayan özgürlük hareketlerinin öncülerindedir. Bu konuda kaleme aldığı 1959 tarihli *Gülistan* isimli şiirinde, ikiye bölünen (İran ve Rusya) *Azerbaycan* halkının yaşadığı felaketleri anlatmıştır. Adı geçen eserinde dolaylı 1962 yılında milliyetçi damgası vurulan şair 2 yıllığına üniversitede ki görevinden de uzaklaştırılmıştır. Bu olumsuzluklara ve Sovyet rejiminin baskılarına rağmen özgürlük mücadelesinden hiç yılmamıştır. Azerbaycan halkının sıkıntılarını konu ettiği pek çok eserini yurt dışına kaçırarak yayınlanmasını sağlamıştır. Eserlerinde Azerbaycan Türkçesi'ni en temiz şekilde kullanmaya özen gösteren ve halkının duygularına tercüman olan Vahabzade Azerbaycan'da *Halk Şairi* adıyla anılır. 1995

yılında Azerbaycan özgürlük mücadelesindeki hizmetlerinden dolayı İstiklal nişanı ile ödüllendirilmiştir. Ülkesinin özgürlük simgelerinden biridir. Vahabzade 1980-2000 yılları arasında 5 defa milletvekili seçilmiştir. 13 Şubat 2009 tarihinde Azerbaycan'ın başkenti Bakü'deki evinde vefat etti. Bahtiyar Vahabzade, 40'ı aşkın şiir kitabı, 11 ilmi eser, 2 monografi, çeşitli piyesler ve yüzlerce makale yayınlamıştır. Eserlerinde genellikle özgürlük, yurt sevgisi, din gibi temaları işlemiştir. *Ömürden Sayfalar* (Ötügen, 2000) *Vatan, millet, ana dili* (Atatürk Kültür Başkanlığı yayınları, 2000) *Soru işareti* (Kaynak yayınları, 2002) Türkiye'de yayımlanmış eserleridir (tr.wikipedia.org/wiki/Bahtiyar_Vahabzade).

1.34. Medine Gülgün (1926—1991)

Elekberzade Nurullah kızı Medine Gülgün, Bakü'de doğdu. Daha sonra Güney Azerbaycan'a göçen Medine Gülgün'ün ilk şiirleri, 'Vatan Yolunda' ve 'Azerbaycan' gazetelerinde çıktı (1946). Tebriz'de kurulan 'Şairler Meclisi'nin ve Milli Hükümet devrinde teşkil edilen Yazarlar ve Şairler Cemiyeti'nin faal üyelerinden oldu. 1952 yılında Bakü Azerbaycan Pedagoji Enstitüsü'nün dil ve edebiyat fakültesini bitiren Medine Gülgün'ün, 'Tebriz'in Baharı' adını taşıyan ilk şiir kitabı 1950'de Bakü'de yayımlandı. Güney Azerbaycan'daki milli kurtuluş mücadelelerine katılması sebebiyle, 1946 yılında "21 Azer" madalyası ile şereflendirilmiş, ayrıca 'Emekdar Sened Xadimi' ünvanı verilmiştir. Medine Gülgün, Tebriz, Bakü ve Moskova'da yirmiden çok şiir kitabı yayımlamış ve bunların bir kısmı yabancı dillere de çevrilmiştir. (Gül 2009: 148)

1.35. Hökume Billuri (1926-2000)

İbrahim kızı Höküme, Zencan'da doğdu. 'Azeri' kız okulunda ilk ve orta öğrenimini bitirdikten sonra (1933-43), orada bir süre öğretmenlik yaptı. Daha sonra, Sovyetler Birliği ile İran arasındaki, Medeni Rabıta Cemiyeti'nin Zencan bölümü başkan yardımcılığı, Kültür Evi Kütüphanesinin müdürlüğü (1945-46) görevlerinde bulundu. 1946 yılı sonunda Bakü'ye göçtü. İlk şiirleri 1945 yılında, 'Azer' (Zencan), 'Veten yolunda' (Tebriz) gazeteleri ve Azerbaycan' (Bakü) dergisinde yayımlandı. Bakü Devlet Üniversitesi'nin Filoloji bölümünü bitirdi (1948-52) Azerbaycan dergisinde baş redaktör olarak çalıştı (1956-60). Moskova'da İçtimai Bilimler Akademisi'nde öğrenimini devam ettirdi (1960-63) ve 'İran Azerbaycan'ının realist-

demokratik edebiyatı' konulu doktora tezini verdi. Şiirlerinde vatan sevgisi, ayrılık duyguları, analık, kadınlık konulan önemli yer tutar. Başlıca eserleri: Mübarize yollarında, Bakı, 1954; Şairin yadigarı, Bakı, 1957; İstiyoram. Bakı, 1970; Nece unudum. Bakı, 1973; Çınar bekliyor. Bakı, 1975; Şe'rler. Bakı, 1980; Apar meni o yerlere. Bakı, 1981; Bir de bahar gelse. Bakı, 1984; Mehemmedhüseyn Şehriyar. Bakı, 1984 (Gül 2009: 148)

1.36. Cabir Novruz (1933-2002)

Cabir Nevruz, Hızı kasabasının Upa köyünde doğdu. Küçük yaşta babasını kaybetti. Ortaokulu bitirdikten sonra Cabir, Bakü'ye gelerek (1947) Sabir adına Pedagoji Enstitüsünü bitirdi. Azerbaycan Yazıcılar İttifakı'nın Moskova'ya göndermesi ile burada Maksim Gorki Edebiyat Enstitüsünü bitirdi (1957). Bakü Akşam Gazetesinde, Azerbaycan Gazetesi şiir bölümünde (1964-67) ve Ulduz dergisinde (1967-70) yılından beri Azerbaycan Yazıcılar İttifakı'nın kâtibi ve Azerbaycan Gazetesinin baş editörü olarak çalışmıştır. Şiirlerinde tabiat ve aşk, büyük yer tutar. Birçok şiiri bestelenmiştir. Tercümeler de yapan Cabir Nevruz çeşitli ödüller almış olup, Emektar Sanat Hadimi unvanına sahiptir. Başlıca eserleri: Menim mugamatım, Bakı, 1959; İnsan tebieti, Bakı, 1963; Heyat, sen ne qeribesen, Bakı, 1971; Bir dünyam var, Bakı, 1974; İnsan himnleri, Bakı, 1978; Seçilmiş eserleri (iki cildde), Bakı, 1982-83.(http://az.wikipedia.org/wiki/Cabir_Novruz)

1.37. Memmed Araz (1933-2004)

Memmed Araz XX yüzyıl Azerbaycan şiirinin görkemli temsilcilerinden sayılır. Lirik-psikolojik üslupta yazdığı şiirleri en okunaklı modern şiir örnekleri olmakla beraber, hem de güzel şarkı sözlerine dönüşmüştür. Şairin adına «Mehmet Aras» ödülü tesis edilmiştir. (1993).**Eserleri:**Ben seni bulurum, Hayatın ve sözün renkleri, Okucuya mektup, Dünya senin, dünya benim, Asker yemini vb. (azerbaijans.com/content_1176_tr.html – Azerbaycan)

İKİNCİ BÖLÜM

2. AŞK SIFATLARI

2.1. AŞK SIFATLARINI KÖKEN OLARAK İNCELEME

2.1.1. Farsça + Farsça İzafet '-İ' Eki + Arapça

a) Hengam-i **bast-i eşg** çün oldu meşhur

Düşdü dilden-dile bineva mezkur (Az. Antoloji 2004: 133) (Nebati)

Bast > Farsça + Eşg > Arapça

Bast “İlan-i aşk” anlamına gelen bir deyimdir. Farsça olan bast sözcüğünün bir çok anlamları mevcuttur: Genişlemek, açmak, yaymak. Bir şeye el uzatmak. Sevindirmek. Bir mecliste haya sebebiyle olan sıkılmanın gitmesiyle açılmak. Özür kabul etmek. (www.osmanlicaturkce.com).

b) Ay cavan, serv-i revan, **tuti-i eşg**, bir beri bax,

Afet-i can, ebru keman, dide-i eşk, bir beri bax. (Az. Antoloji 2004: 264) (Növres İman)

Tuti > Farsça + Eşg > Arapça

Tuti “Konuşulan aşk” anlamında bir deyimdir. “Tuti” sözcüğü Farsçadır, Çağdaş Türkçede kullanılmamaktadır. Dudu kuşu. Papağan. İşittiği sözleri ezberleyip, insan sesi taklidini yapan ve söyleyen bir kuş anlamındadır. Dudu sözü Türkçeye Farsçadan geçtiği için bazı anlam kaymalarına uğramıştır: 1) Kadınlara verilen unvan, hanım: Zeynep dudu. 2) Yaşlı Ermeni kadını. 3) Papağan. Türkçemizde “dudu dilli” deyimini de mevcuttur. Tatlı dilli kadın veya çok konuşan kişiye denir. Dilimizde “dudu” sözü ile bağlı “ahududu” kelimesi de mevcuttur: Gülgillerden, böğürtleni andıran, çalı görünümünde, dikenli bir bitki. (www.osmanlicaturkce.com)

c) Adet budur ahırda gelen **bezm-i aşktır**.

N’etsün ya güzel sevmeyüp Allah’ı seversen

Nev'i kimi bir rind hususa ola şair (Bakuvi 1997: 42)

Bezm > Farsça + Aşk > Arapça

Bezm Farsça bir isimdir. İçki meclisi, dost toplantısı demektir. (www.tdk.gov.tr)

d) Sahib-kıran-i eşg ehlini çekindirer mi belalar?

Eskik olmaz heç dilinden, müdam söylerler dualar (Az. Antoloji 2004: 99)
(Nebati)

Sahib-kıran-i > Farsça + Eşg > Arapça

Sahib-kıran-ı “Üstün aşk” anlamındadır. “Sahib-kıran” sözcüğü Farsçadır: “Her zaman muvaffak olan ve üstünlük kazanan hükümdar” manasını ifade ediyor. (www.osmanlicaturkce.com)

2.1.2. Farsça + Arapça + Türkçe İyelik Eki

a) Sərxoş eşqin ucbatından

Əsli Kərəm oxuyuruq. (Az. Antoloji 2004: 112) (N.Refibeyli)

Sərxoş > Farsça + eşq + i + n > Arapça

Sarhoş Farsça bir sözcüktür. Alkollü içki veya keyif verici bir madde sebebiyle kendini bilmeyecek durumda olan kimse, esrik, mest, sermest, başı dumanlı, kafası bulutlu, kafası iyi, kafası dumanlı, kafası kıyak. (www.tdk.gov.tr)

b) Qəfil susdu nakam eşqim

Baharın oğlan çağında. (Az. Antoloji 2004: 32) (M.Gülgün)

Nakam > Farsça + eşq + i + m > Arapça

Nakam aşk- **nakam** sözü, Farsça bir sözcüktür, türeme sıfattır. **Na** – olumsuz önekinin “**ka**m” (murat, istek) sözüne eklenmesiyle oluşmuştur. Muradına ermeyen kişinin aşkı anlamına gelmektedir (www.osmanlicaturkce.com).

c) **Naçar eşqim** gözlerintek nəmlidir

Miskin qaldım, kimsəsizəm mən indi. (Az. Antoloji 2004: 36) (M.Gülgün)

Naçar > Farsça + eşq + i + m > Arapça

Naçar Farsça bir sözcüktür, “çaresiz” anlamındadır “na” olumsuz öneki + çare sözünden yaranmıştır. Çar- “çare” sözünün kısa biçimidir. Farsçada da kullanılabilir—çar-naçar. Aynı söz Azerbaycan Türkçesine de geçmiştir: Çar-naçar razılaştım (İstemedem razı oldum). (www.osmanlicaturkce.com).

d) Bivefa dünyadan usandı günül

Yok dedi dünyayı yok sandı günül.

Düşdü **naçar aşkın** odına yandı günül

Vahdetin kand-abına kandı günül (Bakuvi 1997: 37)

Naçar > Farsça + Aşk > Arapça

Naçar Farsça bir sıfattır. Çaresi olmayan, zavallı, düşkün anlamlarında dilimizde kullanılmaktadır (www.tdk.gov.tr)

2.1.3. Farsça + Farsça İzafet Eki ‘-İ’ + Arapça + Türkçe İyelik Eki

a) Esir-i zencir-i **divane-i eşgem**,

Müştağam zalimin nar sevdasına (Az. Antoloji 2004: 111) (Natevan)

Divane > Farsça + Eşg > Arapça

Divane “Aşk divanesi, aşk delisi” anlamında kullanmış tamlamadır. Divane, Farsçada “delirmiş, çıldırmış manasındadır. Türkçede, “kaçık, budala, bir şeye çok düşkün olan adam” manaları vardır. Bunun dışında “divane olmak”, “divaneye dönmek” ifadeleri de kullanılmaktadır. Hatta kimi zaman dilimizde paralel olarak “deli divane” deyimine rastlamak mümkündür. (www.tdk.gov.tr)

b) Sail olub **kuy-i eşgin** dergahında müntezir

Galmışdı şeddadın elinde esir. (Az. Antoloji 2004: 144) (Şirvani)

Kuy > Farsça + Eşg > Arapça

Kuy “Aşk yolu” anlamında kullanılmış deyimdir. “Ku”, Farsça bir sözcüktür. Farklı anlamlar ifade ediyor: Karye, mahalle, sokak, yol, semt (www.osmanlicaturkce.com).

c) **Nükte-dan-i eşgin** sorağında diyar-diyarm

Mecnun-i dilpezir ağlarmış zar-zar (Az. Antoloji 2004 : 160) (Şirvani)

Nükte dan > Farsça + eşq > Arapça

Nükte-dan-ı “İnce aşk” anlamında kullanılmış deyimdir. “Nüktedan” kelimesi Farsça bir sözcük olarak “nükte bilen. İnce ve zarif kimse” anlamlarını ifade eder.(www.osmanlicaturkce.com)

2.1.4. Farsça + Türkçe İyelik Eki + Arapça + Türkçe İyelik Eki

a) **Ateşin eşqimin** hərəratindən

Yandı Kərəm kimi bədənim mənim. (Az. Antoloji 2004: 45) (H.Bakuvi)

Atəş eşqim atəş oldu cahanda,

əritdi buzunu qarlı dağların (Az. Antoloji 2004: 48) (H.Bakuvi)

Ateş > Farsça + eşq + i + m + i + n > Arapça

Örneklerdeki atəş sözü Farsçadan geçmiş sıfat olarak kabul edilmektedir. Ateş ve –in- eki etimoloji açıdan Farsça olduğu düşünülmektedir. Fakat bu konu tartışmaya açıktır.

b) **Şikeste eşqimin** mehbubu sensen.

Sadece hissimi duy yéter mene.

Dilimden asılım ehdimden dönsem

Felek bela vérsin lap béter mene. (Az. Antoloji 2004: 47) (M.Dilbazi)

Şikeste > Farsça + eşq + i + m + i + n > Arapça

Şikeste Farsça bir sözcüktür, Türkçe'de anlamı, kırılış, yeniliş, mağlub olmuş. Kırık. Tâlik yazının bir çeşidi. (www.osmanlicaturkce.com)

c) **Yégane eşqimsen** ezel yaşımdan

Harda sen varsansa bil ki varam men.

Éşqindir yaşadan meni cahanda

Sayende her zaman ilk baharam men. (Az. Antoloji 2004: 54)(B.Vahabzade)

Yégane > Farsça + eşq + i + m + sen > Arapça

Yegane Farsçadır. Tek, bir, biricik anlamındadır. (www.tdk.gov.tr)

d) Ey ehli- i dillerim, dinleyin meni,

Bir **ümitsiz eşqin** qurbanıyam men.

Baş alıb gedirem demeyin deli,

Qem adlı karvanın sarvanıyam men. (Az. Antoloji 2004: 43) (B.Vahabzade)

Ümitsiz > Farsça + eşq + i + n > Arapça

Ümitsiz sözcüğünün kökü Farsça, eki Türkçedir. Kimi mısralarda eşanlamlı olan –naümid- sözünün de kullanıldığına da rastlamak mümkündür.(www.tdk.gov.tr)

2.1.5. Farsça + Arapça + Türkçe İyelik Eki + Türkçe (Ayrılma) Hal Eki '-Den'

a) Cefakeş qelbimden feğane geldim

Belakeş eşqimden cezane geldim.

Mensiz de keçermiş dünyanın işi

Eceba, ne üçün cahana geldim. (Az. Antoloji 2004: 44) (N.Refibeyli)

Belakeş > Farsça + eşq + i + m + den > Arapça

Belakeş Farsça bir sözcüktür. Bela çeken, sıkıntı çeken anlamındadır.
(www.osmanlicaturkce.com)

2.1.6. Farsça + Arapça + Türkçe İyelik Eki + Türkçe (Belirtme) Hal Eki '-i'

a) Ümitsiz eşqimi soyunub bir gün

Dilənçilər kimi qapına gəlsəm

Neylərsən mənə, neylərsən, gülüm? (Az. Antoloji 2004: 96) (H.Billuri)

Ümitsiz > Farsça + eşq + i + m + i > Arapça

Ümitsiz sözcüğünün kökü Farsça, eki Türkçedir. Kimi mısralarda eşanlamlı olan –naümid- sözünün de kullanıldığına da rastlamak mümkündür.(www.tdk.gov.tr)

b) Sənə qanım qaynadı, yanılmışam mən

naümid eşqimi sən verdin bada,

Bir ürək vermişdim sənə dünyada

Mən səni dost bildim, sən məni düşmən. (Az. Antoloji 2004: 97)
(B.Vahabzade)

Naümid > Farsça + eşq + i + m + i > Arapça

Naümid Farsça bir sözcüktür, -na- önekinin -ümid- sözüne eklenmesiyle oluşmuştur.

2.1.7.Arapça + Arapça

a) Əfsanə eşq üçün bədnamdır adım,

Qalib gözlərimdə gənclik muradım. (Az. Antoloji 2004: 95) (B.Vahabzade)

Əfsanə > Arapça + eşq > Arapça

Efsane Arapça bir sözcük olarak, eski çağlardan beri söylenegelen, olağanüstü varlıkları, olayları konu edinen hayalî hikâye, söylence; olağanüstü bir başarı elde etmiş kimse, kurum, olay hakkında söylenen asılsız, gerçeğe uymayan olay anlamını vermektedir. (Tağiyev 1988: 79)

b) Zerresin mihre gubarın ruzgara kim virür

Cevheriyim ben cihana virmem öyle gevheri

Böyle cevher var elümde n'eyleyim dünyayı ben.

Başına çalsun felek ayine-i İskenderi

Alemi **teshir aşk** için hatem ne lazım tab'uma

Ben Süleyman-i hayalim n'eylerim engüşteri (Bakuvî 1997: 35)

Teshir > Arapça + Aşk > Arapça

Teshir kökeni Arapça olan bir sözcüktür. Büyüleme, kendine bağlama anlamlarındadır. Ele geçirme, zapt etme (www.tdk.gov.tr).

2.1.8. Arapça + Arapça + Türkçe (Belirtme) Hal Eki '-İ'

a) Güzellik sevginin, ezeli eşqi,

Her yaşıl ağacın torpaqda kökü.

Güzellik bu halal sürfemizdeki

O suda, o duzda, çörekde olar.(Gülgün 1979: 29)

Ezeli > Arapça + Eşgi > Arapça

Ezeli Arapça bir sıfattır. Öncesiz, eski anlamlarındadır (www.tdk.gov.tr).

b) Bilsən eşqi, Məcnun eşqi

Dəli kimi keçir candan,

Mənsur kimi qıyır qanın

əsla unutmur ilqarın. (Az. Antoloji 2004: 66) (A.Elesker)

Mecnun > Arapça + eşq + i > Arapça

Mecnun Arapça bir sözcüktür. Sevdadan ötürü kendini kaybetmiş. Çılgın, deli anlamlarında kullanılmaktadır (www.tdk.gov.tr).

2.1.9. Arapça + Arapça +Türkçe İyelik Eki

a) **Sail eşqin** gül bədənli pərisi

Demirsən, bimürvət, “nar sinəmdə var. (Az. Antoloji 2004: 107) (A.Elesker)

Sail > Arapça + eşq + i + n > Arapça

Sail Arapçadır, dilenci, istikrarlı yaşamı olmayan insana denir.

b) Qürbet éldə eceb qaldım serseri

Qerib eşqin badesini içince.

Lebleri aratmaz abi-kövseri

Ruhum uçar seri kuyin kéçince. (Az. Antoloji 2004: 41) (A.Elesker)

Qerib > Arapça + eşq + i + n > Arapça

Garip sözü Arapçada gurbette, kimsesiz yaşayan kişi demektir. Kökü **g,r,b** sessizleridir. Azərbaycan Türkçesinde “**qərib**” biçiminde kullanılmaktadır.

c) **Saf eşqimin** feryadını

Eger duysa dağ eriyer. (Az. Antoloji 2004: 55) (A.Elesker)

Saf > Arapça + eşq + i + m + i + n > Arapça

Saf Arapça'da som, salt anlamındadır. (www.tdk.gov.tr)

d) **Məqtul eşqim** düşdü qara toprağa

Qarışdı saralmış quru yaprağa. (Az. Antoloji 2004: 37) (A.Elesker)

Meqtul > Arapça + eşq + i + m > Arapça

Maktul katledilmiş, öldürülmüş anlamındadır. Arapça bir sözcüktür, **-ktl-** kökündendir. (www.tdk.gov.tr)

e) **Nəhayətsiz ümman eşqim** quruyuban çölə döndü

Qanad açdı körpə sonam uçub getdi gölə qondu. (Az. Antoloji 2004: 109) (S. Rüstəm)

Nəhayət > Arapça + Ümman > Arapça + eşq + i + m > Arapça

Nəhayət Arapça bir sözcüktür, anlamı- “son, nihayet” demək. (www.tdk.gov.tr)

Umman derya, deniz anlamındadır, etimoloji bakımından bu söz de Arapça kökenlidir. (www.tdk.gov.tr)

2.1.10. Arapça + Arapça + Türkçe (Bulunma) Hal Eki ‘De’

a) **Mükedder aşkta** neyler gam halk-ı cihanındır

Koyma kadehi elden söz pir-i muganındır. (Bakuvi 1997: 39)

Mükedder > Arapça + Aşk > Arapça

Mükedder Arapça bir sıfattır. Kederli, sıkıntılı. Tekdir edilmiş, azarlanmış. Bulandırılmış, bulanık (www.osmanlicaturkce.com)

2.1.11. Arapça + Farsça İzafet Eki ‘-İ’ + Arapça

a) **Kesret-i eşg** herereti şiddet gıldığca canıma

Dağlar, daşlar dile geldi, dayanmadı feğanıma (Az. Antoloji 2004: 100) (Raci)

Kesret-i > Arapça + Eşg > Arapça

Kesret-i aşg “Aşırı aşk” anlamında kullanılan deyimdir. Kesret sözü Arapçadır. Türkçede iki anlamı var: 1) Çokluk, sıklık. 2) Bir şeyin ekserisi ve

muazzamı. Bolluk. (Bunun zıddı kılettir) (Hayat, kesrette bir çeşit tecelli-i vahdettir. Onun için ittihadı sevkedir. Hayat, bir şeyi her şeye mâlik eder. Hem bütün âlemlerin Rabbi kesret tabakatında vahdaniyeti ilân etmek istemesine mukabil; en azamî bir derecede bütün merâtib-i tevhidi ilân eden, yine bizzarure O Zâttır (www.osmanlicaturkce.com).

b) Saçdı gözlerinden baran, **dürer-i eşg idi danesi,**

Duyunca anın halını suzan oldu eşg pervanesi (Az. Antoloji 2004: 98)
(Nebati)

Dürer-i > Arapça + Eşg > Arapça

Dürer-i “Aşk incileri” anlamında kullanılan deyimdir. Köken olarak Arapçadır. Büyük inciler demektir (www.osmanlicaturkce.com). Dürer, Arapça kökenli “dürr” sözünün çoğul şeklidir, “inciler” manasına gelir.

c) Gavvas oldum düşdüm **buhur-i eşge**

Bulmadım mirvari, olsaydı keşke (Az. Antoloji 2004: 95) (Növres İman)

Buhur > Arapça + Eşg > Arapça

Buhûr “Aşk denizleri” veya “Aşk tütsüsü” anlamlarındadır. Arapça kökenli “buhur” iki şekilde açıklanabilir: deniz anlamında kullanılan -bahr- sözünün çoğulu ‘Buhur’; tütsü anlamına karşılık gelen ‘Buhur’(www.osmanlicaturkce.com). Her iki halde mecazi aşkı ifade etmek içindir.

d) Düşüb gevvas teki **kulzüm-i eşge serpa**

Luley-i şehvarı eylemiş berpa (Az. Antoloji 2004: 163) (Şirvani)

Kulzüm > Arapça + Eşg > Arapça

Kulzüm “Aşk denizi” anlamına gelen deyimdir. “Kulzüm” sözü Arapça kökenlidir. “Derya, deniz, bahr” anlamlarına uygun bir kelimedir, ayrıca, Kızıl denize de “Kulzüm” deniliyor. (www.ademibilgi.com)

e) Döndü zehirmara **halavet-i eşgin**, pürheter oldu,

Melamet mülkü imar idi, tehrib-i pürheter oldu (Az. Antoloji 2004:221)
(Vahid)

Halavet > Arapça + Eşq > Arapça

Halavet “Tatlı aşk” anlamında kullanılmış sıfat tamlamasıdır. “Halavet” Arapçadır. “Tatlı, şirin” manalarının karşılığıdır. Türk şiirinde tatlı söze “halavet-i kelam” denir. (www.tdk.gov.tr)

f) Sevda girdabında batdı **sefayin-i eşg**

Perişan oldu hayalet-i köşk. (Az. Antoloji 2004: 86) (Natevan)

Sefain > Arapça + eşg > Arapça

“Aşk gemisi” anlamında kullanılmış deyimdir. Sefain sözü Arapça kökenlidir, sefine-gemi sözünün çoğuludur. (www.tdk.gov.tr)

2.1.12. Arapça + Arapça + Türkçe (Ayrılma) Hal Eki ‘-Den’

a) **Yetim eşqdən** ayrı düşdük,

Sənmi məndən, mənmi səndən?

Leyli Məcnun oxuyuruq

Sən də gəndən, mən də gəndən. (Az. Antoloji 2004: 103) (S.Rüstəm)

Yetim > Arapça + eşq + den > Arapça

Yetim Arapça bir sözcüktür, anlamı, tek, yalnız demek. Türkçede “babası ölmüş çocuk” anlamındadır.(www.tdk.gov.tr)

2.1.13. Türkçe + Arapça + Türkçe İyelik Eki

a) **Sönen eşqim** küle döndü

Sensiz kéçen iller ile.

Göz yaşlarım güle döndü

Hicran adlı séller ile. (Az. Antoloji 2004: 30) (R.Rıza)

Sönen > Türkçe + eşq + i + m > Arapça

Sönen Türkçe kökenli bir sözcüktür. Aydınlanmayan, parlamayan anlamlarını içerir (www.tdk.gov.tr).

b) Siz, éy **ilk eşqimin** şahidi bağlar,

Etirli bağçalar, çiçekli dağlar.

Yanan üreyim onu soraqlar:

Deyir hardadır o üzü dönmüş. (Az. Antoloji 2004: 34) (H.Billuri)

İlk > Türkçe + eşq + i + m + i + n > Arapça

İlk sözü Türkçe bir sözcüktür, son sözünün karşıtı olan bir kelimedir. Başlangıç sözünün eşanlamı olarak kullanılmaktadır (www.tdk.gov.tr).

c) Nağıl kimi **bitən eşqim**

Çınar oldu yollarında. (Az. Antoloji 2004: 107) (B.Vahabzade)

Bitən > Türkçe + eşq + i + m > Arapça

Bitmek eylemine –en- yapım eki eklemekle oluşmuş sıfattır. Tükenmek sona ermek anlamındadır (www.tdk.gov.tr).

d) **Sənsiz eşqim** axıb gedən selə dönər.

Sənsiz eşqim alovlanmaz,

yanıb sönən külə dönər. (Az. Antoloji 2004: 97) (B.Vahabzade)

Sənsiz > Türkçe + eşqim > Arapça

Sənsiz sözcüğü İkinci şahıs zamirine eklenmiş –siz- eki yardımıyla türemiş sıfattır.

e) Anasız, babasız Ofelya kimi

Daha öksüz, daha **issızdır eşqim**. (Az. Antoloji 2004: 43) (M.Müşfik)

Issızdır > Türkçe + eşqim > Arapça

Issız Türkçe bir sözcüktür. Kimse bulunmayan, تنها yer anlamlarındadır (www.tdk.gov.tr).

f) **Səssiz eşqim** sakit yanan şam teki

Yandı yandı dillere dastan oldu. (Az. Antoloji 2004: 43) (R.Rıza)

Səssiz > Türkçe + eşqim > Arapça

Səssiz sözcüğü İkinci şahıs zamirine eklenmiş –siz- eki yardımıyla türemiş sıfattır.

g) **Araz eşqim** heç içimə sığmadı,

Alqışlarla, qarğışlarla sahillə töküldü. (Az. Antoloji 2004: 49) (R.Rıza)

Araz > Türkçe + eşqim > Arapça

Azerbaycan edebiyatında Araz sözcüğü birçok ifadelerde yer almaktadır. 1828 yılda İran ve Rusya arasında imzalanmış anlaşmadan sonra Azerbaycan toprakları

ikiye bölünmüş, Araz (Aras) nehri sınır hattı olmuştur. O zamandan Araz (Aras) sembol olarak Azerbaycan Türkçesinde kullanılmaktadır. Araz (Aras), kavuşmak uğruna gayret göstermek anlamına gelmektedir.

h) Susqun eşqim qaynar qazan kimi qaynadı, gülüm,

Kaman tək qəlb telim oynadı, gülüm. (Az. Antoloji 2004: 96) (S.Rüstəm)

Susqun > Türkçe + eşqim > Arapça

Suskun Türkçe bir sıfattır. Az konuşan, sessiz, sakin anlamları vardır (www.tdk.gov.tr).

i) Uğursuz eşqimi car eylediler

Dillerden-dillere dastan olmuşam.

Xoryadlar adımları xar eylediler

Sahibsiz, talanmış bostan olmuşam. (Az. Antoloji 2004: 96) (S.Rüstəm)

Uğursuz > Türkçe + eşq + i + m + i > Arapça

Uğursuz Türkçe bir sıfattır. Kendinde uğursuzluk bulunan, kadersiz, meymenetsiz, yomsuz, menhus, musibet. (www.tdk.gov.tr)

j) Bir meseldi: "Keçen güne gün çatmaz

Körpe eşqim su içmese boy atmaz.

Taleyimin yollarına düşdü yaz,

Qaldı ömrü güle-güle yarımçıq.(Gülgün 1979: 33)

Körpe > Türkçe + Eşqim > Arapça

Körpe Türkçe sıfattır. Dalından yeni koparılmış, tazeliği üstünde, daha büyümemiş (bitki), kart karşıtı “*Körpe fidan*”. Çok genç (kimse). Yavruluktan henüz çıkmış (hayvan). Henüz bozulmamış yıpranmamış (www.tdk.gov.tr).

2.1.14. Türkçe + Arapça + Türkçe (Yönelme) Hal Eki ‘-E’

a) Sanma **boş eşqe** düşmüşem

Bu elde, bu mahaldayam.

Feqet, hele de yoldayam,

Dermerem seni, dermerem.(Gülgün 1979: 76)

Boş > Türkçe + Eşqe > Arapça

Boş Türkçe sıfattır. İçinde, üstünde hiç kimse veya hiçbir şey bulunmayan, dolu karşıtı. Görevlisi olmayan (iş, görev), münhal. Yapılacak işi olmayan, işsiz. Kullanıldıktan sonra içinde bir şey bulunmayan, kirli (bardak, çanak vb.). Anlamsız.Bilgisiz.Bir işe yaramayan, yararsız. Hazırlıksız bir biçimde.(www.tdk.gov.tr)

2.1.15. Türkçe + Arapça + Türkçe (Belirtme) Hal Eki ‘-İ’

a) Tufan geldi, **deli eşqi** soyutdu,

Yarapak kimi bizi aldı, apardı.

Ahtarsaydı, dostlar belke tapardı,

Kim ah tardı? Kim yoruldu? Bilmedim (Azeroğlu 1984: 73).

Deli > Türkçe + Eşqi > Arapça

Deli Türkçe bir sıfattır. Aklını yitirmiş olan, akli dengesi yerinde olmayan anlamlarındadır. (www.tdk.gov.tr)

2.1.16. Türkçe + Arapça + Türkçe Çoğul Eki '-Ler'

a) Olar yaxşılara deyirman daşı,

Üyüder **ışıqlı eşqleri** de o.

Sevine paylayana olar göz yaşı,

Sıxar güneş kimi ürekleri o.

Her gece neşter tek batar gözüme

Ulduzun ışığı, ayın ışığı.

Arzular baxmamış bir gün sözüme,

Olmamış bir ömrün öz yaraşığı (Billuri 1984: 17)

İşıqlı > Türkçe + Eşqleri > Arapça

İşıqlı Türkçe bir sıfattır. Işığı olan, aydınlık, ışıklandırılmış, nurlu, nurani manalarına gelmektedir. (www.tdk.gov.tr)

2.2. AŞK SIFATLARINI YAPI BAKIMINDAN İNCELEME

2.2.1. '-Gın (-Gın, -Gin, -Gun)' Fiilden İsim Yapan Yapım Eki İle Oluşan Sıfatlar

a) **Susqun eşqim** qaynar qazan kimi qaynadı, gülüm,

Kaman tək qəlb telim oynadı, gülüm. (Az. Antoloji 2004: 96) (S.Rüstəm)

2.2.2. '-Sız (-Siz, -Suz, -Süz)' İsimden İsim Yapan Yapım Eki İle Oluşan Sıfatlar

a) Ey ehli- i dillerim, dinleyin meni,

Bir **ümitsiz eşqin** qurbaniyam men.

Baş alıb gedirem demeyin deli,

Qem adlı karvanın sarvanıyam men. (Az. Antoloji 2004: 43) (B.Vahabzade)

b) **Ümitsiz eşqimi** soyunub bir gün

Dilənçilər kimi qapına gəlsəm

Neylərsən mənə, neylərsən, gülüm? (Az. Antoloji 2004: 96) (H.Billuri)

c) **Sənsiz eşqim** axıb gedən selə dönər.

Sənsiz eşqim alovlanmaz,

Yanıb sönən külə dönər. (Az. Antoloji 2004: 97) (B.Vahabzade)

d) Anasız, babasız Ofelya kimi

Daha öksüz, daha **ıssızdır eşqim**. (Az. Antoloji 2004: 43) (M.Müşfik)

e) **Sessiz eşqim** sakit yanan şam teki

Yandı yandı dillere dastan oldu. (Az. Antoloji 2004: 43) (R.Rıza)

2.2.3. 'Na-' Farsça Olumsuzluk Ön Eki İle Oluşan Sıfatlar

a) Sənə qanım qaynadı, yanılmışam mən

Naümid eşqimi sən verdin bada,

Bir ürək vermişdim sənə dünyada

Mən səni dost bildim, sən məni düşmən. (Az. Antoloji 2004: 97)
(B.Vahabzade)

2.2.4. Farsça İzafet Ekiyle '-İ' Oluşan Sıfatlar

a) Saçdı gözlerinden baran, **dürer-i eşg** idi danesi,

Duyunca anın halını suzan oldu eşg pervanesi (Az.Antoloji 2004: 98)
(Nebati)

b) **Kesret-i eşg** herereti şiddet gıldığca canıma

Dağlar, daşlar dile geldi, dayanmadı feğanıma (Az. Antoloji 2004: 100) (Raci)

c) Gavvas oldum düşdüm **buhur-i eşge**

Bulmadım mirvari, olsaydı keşke (Az. Antoloji 2004: 95) (Növres İman)

d) Düşüb gevvas teki **kulzüm-i eşge** serpa

Luley-i şehvarı eylemiş berpa (Az. Antoloji 2004: 163) (Şirvani)

e) Döndü zehirmara **halavet-i eşgin**, pürheter oldu,

Melamet mülkü imar idi, tehrib-i pürheter oldu (Az. Antoloji 2004 :221)
(Vahid)

f) Sevda girdabında batdı **sefayin-i eşg**

Perişan oldu hayalet-i köşk. (Az. Antoloji 2004: 86) (Natevan)

2.2.5. ‘-Li (-Lı, -Lu, -Lü) İsimden İsim Yapan Yapım Ekleriyle Oluşan Sıfatlar

a) Men istemem, daha dünyada beyle yarım ola,

Yazı xezan qarışiq, beyle novbahanm ola.

Ne yazmısan bu fena taleye, ulu tanrım,

Neden benim bele bir **qemli eşqim** ola.

Hemiŝe tek dolanam, men bu tayda, ordasa, o,

Könül gözü nigaran, qonça gülüzarım ola. (Billuri 1984: 40)

2.2.6. Sıfat Fiil Ekleriyle Oluşan Sıfatlar (-En, -An)

a) Nağıl kimi **bitən eŝim**

Çinar oldu yollarında. (Az. Antoloji 2004: 107) (B.Vahabze)

2.3. AşK TERKİPLERİ

Eşg-i cihan-sûz

“Dünyayı yakan aşk” anlamına uygun gelen sıfat tamlamasıdır. “Cihan-suz” ifadesi Farsçadır. Cihanı yakan güneş anlamına gelir. Ayrıca mecazi olarak çok zulmeden anlamında da kullanılır.(www.osmanlicaturkce.com)

Bilsen bir nemetdir **eşg-i cihan-suz**

O eşgin behrinde gerg-i nihanuz (Az. Antoloji 2004: 109) (S.Mensur)

Eşg-i dil-sûz

“Yürekleri yakan aşk” anlamında kullanılmış tamlamadır. Dilsuz Farsça bir sözcüktür. Gönül yakan anlamını ifade ediyor. (www.osmanlicaturkce.com)

Sanma nafiendir, boşdur **eşg-i dilsuz**

O bir ŝeraredir, ateŝsiz, külsüz (Az. Antoloji 2004:117) (H.Cavid)

Eşq-i pür-sûz

“Ateŝle dolu” anlamı ifade ediyor. Pür-suz sözü Farsçadır: çok yakıcı, çok yanık anlamlarına gelir. (www.osmanlicaturkce.com)

Duydun sen Senanı, o **eşg-i pür-suz**

Göyleri bırakmış ışksız, nursuz (Az. Antoloji 2004: 118) (H.Cavid)

Cavanlıg nimettir, cetin gayıdar

Aşk-i safa

“Şenlikli aşk” anlamında kullanılmış bir deyimdir. Arapça isimdir. Gönül şenliği, eğlence. Duru olmak, itmi’nan ve meserret üzere olmak. Hava açık ve ayaz olmak. Mekke-i Mükerreme’de bir yerin ismi. (www.osmanlicaturkce.com).

Biz de suret verelim kendimize kabil ise,

Girelim **aşk-i safa** bezmine makbul olalım.

Getir, ey saki, yeter eyledin işgal bizi

Bir zaman da mey-i bigışş ile meşgul olalım. (Bakuvı 1997: 21)

Eşg-i fasih

“Açıklanmış aşk” anlamında kullanılmıştır. Fasih Arapçada açıklanmış, yorumlanmış, meal edilmiş anlamlarına uygundur.(www.tdk.gov.tr)

Men **eşg-i fasihem**, korkmam ölümünden

Sarlar alamazlar seni elimden (Az. Antoloji 2004:119) (H.Cavid)

Eşg-i şirin

“Tatlı aşk” anlamı ifade eder. Farsçadır. Sevimli, cana yakın, tatlı, hoş anlamlarına gelir.(www.tdk.gov.tr)

Ecel şerbetidir **eşg-i şirinim**

Mümkün müdür daha zinde görünüm? (Az. Antoloji 2004:77) (Natevan)

Eşg-i selef

“Eski aşk” anlamında algılanıyor. Selef- sözü, Arapçada “self” kökündendir. Eskiden olan. Evvelce bulunmuş olan kimse, öncel, halef karşıtı. (www.tdk.gov.tr)

Dünya teğyir ola, eşg-i selefim

Bilmerre yadımdan çılmayacagdır. (Az. Antoloji 2004: 74) (Zakir)

Eşg-i ter

“Taze aşk” anlamında bir deyimdir. Ter- Farsçadır, manası: rutubetli, ıslak, yaş, taze kelimeleri ile açıklanabilir (www.osmanlicaturkce.com). Çağdaş dilde kullanımdışı söz olmuştur. Türk kökenli “ter” sözü Farsçadaki “ter”le sesteş söz olarak “derinin gözeneklerinden sızan, kendine özgü bir kokusu olan, yapışkan, renksiz, tuzlu sıvı, arak” anlamını ifade etmektedir (www.tdk.gov.tr)

Minadan kemeri, düyme tamam zer

Ohunur gözünde pünhan eşg-i ter (Az. Antoloji 2004: 69) (Aşık Peri)

Eşg-i letif

“Gizli aşk” anlamında kullanılan deyimdir. Latif sözü Arapçadır ve farklı anlamlar ifade ediyor:

1)Mülâyim. Yumuşak. Nâzik. Mütenasip. 2) Güzel. Şirin. Küçük ve hoş giden. 3) Cisimle alâkası olmayan. Göze görünmeyen. 4) Çok lutf edici. 5) Derin, gizli (www.osmanlicaturkce.com).

Eşg-i letifinden büryandır ürek

Esla yahın gelmez, zürekden zirek (Az. Antoloji 2004:70) (Heyran Hanım)

Eşg-ı hesen

“Güzel aşk” anlamında kullanılmış deyimdir. “Hasen” Arapçadaki “hüsn”-güzellik kelimesindedir. Güzel, güzellik, güzel olmak anlamlarına gelir (www.osmanlicaturkce.com). Türkçede “hüsün” şeklinde kullanılır.

Eşg-i hesen varsa ahar göz yaşın

Töküler dişlerin, ağarar başın (Az. Antoloji 2004:91) (Raci)

Eşg-ı güher-bar

“İnci yağdıran aşk” anlamına gelen bir deyimdir. Güher—Gevher Farsça kökenlidir. Arapçaya cevher şeklinde geçmiştir, zira Arapçada -g- sesi yoktur. Bar-kelimesi Fars dilindeki “bariden” sözünün kökenidir, anlamı “yağdırmak, serpmek” demektir. Türkçede “gevher” sözünün birkaç anlamına rastlamak mümkündür: Akıl ve edeb. Asıl ve neseb. Elmas, cevher, mücevher. İnci. Bir şeyin künhü ve esası. Hakikat. Noktalı olan harf (www.osmanlicaturkce.com)

Bele buyurmuşdur **eşg-i güher-bar**

Meşuge hoş olur kelim-ı eğyar (Az. Antoloji 2004: 76) (Zakir)

Eşg-ı can-perver

“Kalbi ferahlandıran, ruhu okşayan aşk” anlamını ifade eden bir deyimdir. “Can-perver”, Farsça kökenli can ve pervert sözlerinden oluşmuştur, birleşik sıfattır. Perver- Fars dilinde "besleyen, yetiştiren, velinimet, koruyan” anlamlarına uygundur. Bu arada “perver” sözüne Osmanlıcada birçok birleşik kelimelerde rastlamak mümkündür: vatanperver, sulhperver, terakkiperver, misafirperver, hayırperver vs. Çağımızda “perver” sözü “sever” kelimesi ile değiştirilmiştir: vatanperver—yurtsever, hayırperver—hayırsever vs.(www.osmanlicaturkce.com)

Eşg-i can-perverin şehdin sen ger sorarsan zenbura

Şerh eyleyer tamam halın, gelbin döner bir tenbura (Az. Antoloji 2004: 99) (Nebati)

Eşg-i hayal-engiz

“Hayal karıştıran aşk” anlamında kullanılmış deyimdir. Hayal ve engiz sözlerinin karmasından oluşmuş birleşik sıfattır. Hayal, Arapça kökenli sözcüktür, çoğul biçimi “hayalet”tir. “Zihnen tasarlanan şey. Hakikatı bilinmeyip akılla tasarlanan veya gölgeli görünen şey. Asıl olmayan ve akıldan geçen fakir” anlamlarındadır. Engiz, Farsçadır, koparan, karıştırıp tahrip eden manasına uygundur.

Esir olmuş düşmüş **eşg-i hayal-engize** tuzah

Cüda olmuş mekanından, galmış veteninden uzax (Az. Antoloji 2004: 102) (Raci)

Eşg-i dil-firib

“Gönül aldatan, cazip aşk” anlamında kullanılan deyimdir. Üç kelimededen oluşmuş birleşik sıfattır. Dil ve firib sözleri Farsçadır. Dil-gönül, firib- aldatan, cazip demek. (www.osmanlicaturkce.com)

Eşg-i diltirib meni hesret goymuş gözlerine

Meyl salmış segregibe, uymuş onun sözlerine (Az. Antoloji 2004: 101) (Raci)

Eşg-i hümayûn

“Mübarek aşk, kutsal aşk” anlamında kullanılan deyimdir. Hümayun sözü Farsçadır. Farklı anlamları vardır: 1) Padişaha ait. 2)Mübarek. Kutlu. Uğurlu. Âlî. 3) Kuvvetli. Dilimizde Hümâ kuşu deyimini de mevcuttur. Hüma, başına konduğu kimseye mutluluk getirdiğine inanılan talih kuşuna denir (www.osmanlicaturkce.com).

Bal ü per açmış bahtım, **eşg-i humayun** adlanır

Eğyar duymuş hecil olmuş, şebaniruz odlanır (Az. Antoloji 2004: 103) (Raci)

Eşg-i evvel

“İlk aşk” anlamında kullanılan deyimdir. İfadene oluşturan her iki söz Arapçadır. Evvel kelimesi, “ilk, birinci, ibtida” demektir. Çağdaş Türkçemizde anlam kaymasına uğrayarak “geçmiş, önce” sıfat anlamında da kullanılmaktadır. Örneğin: Emekli maaşını on gün evvel aldım. Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde..(www.tdk.gov.tr)

Mehr-i maderimdir benim ezelden **eşg-i evvelim**

Pederimdir rah-i çirağ, bedirlenen münevverim (Az. Antoloji 2004: 104) (Raci)

Eşg-i rûh-efza

“Cana can katan aşk” anlamında kullanılan deyimdir. Efza, Farsça kökenli bir sözdür. Artıran, çoğaltan mânasını verir. Meselâ: Hayret-efzâ : Hayret verici, hayret artıran (www.osmanlicaturkce.com)

Kimi zaman ruhfeza şeklinde de rastlanabilir.

Sarmış tenimi ateşin bir **eşg-i ruh-efza**

Görünmür gözüme ne yer, ne feza (Az. Antoloji 2004: 138) (S.Mensur)

Eşg-i ula

“Şanlı aşk” anlamında kullanılmış deyimdir. Sıfat tamlamasının her iki tarafı Arapçadır. Ula- kelimesinin iki anlamı vardır: 1) Birinci, ilk, evvel. 2) Eskiden vezirlikten sonra gelen sivil rütbe. Şanlı, şerefli kimse (www.osmanlicaturkce.com)

Ger Mecnunda var idi sevda-yi mevla

Mende zühur olub bir **eşg-i ula** (Az. Antoloji 2004: 140) (S.Mensur)

Eşg-i mu‘alla

“Yüksek aşk” anlamında kullanılmış deyimdir. Arapça olan “mualla” sözü çağdaş dilimizde “yüksek, yüce, âli. Makamı ve rütbesi yüksek kimse” anlamına uygundur. Divan şiirinde kullanılan mualla sözü bugün de aynı anlamını korumaktadır (www.osmanlicaturkce.com).

Eşg-i muallaya manend pervaz eder semalarda

Möhnet esiridir her dem başı gezer belalarda (Az. Antoloji 2004: 144) (S.Mensur)

Eşg-i dil-pesend

“Beğenilen, takdir olunan aşk” anlamında kullanılmıştır. Dilpesend, Farsça bir sözcüktür. “Beğenmek, kabul eylemek; muvafık olmak, beğenici” anlamına geliyor. Eski zamanlarda “bencil, egoist” kişilere “hudpesend” denilmiştir. Türk divan şiirinde “pesend” sözüne sık sık rastlamak mümkündür (www.osmanlicaturkce.com).

Ruh-i revanından hergiz **eşg-i dilpesend** dur olmaz

Bir incidir, müebbeddir girdablarda mehur olmaz (Az. Antoloji 2004: 145) (S.Mensur)

Eşg-i abdar

“Yeni aşk” anlamında kullanılmış tamlamadır. “Abdar” sözcüğü Farsçada farklı manalar ifade ediyor:

1. Parlak.
2. Sağlam vücudlu.
3. Su veren hizmetçi.
4. Tap taze, ter, yeni. (www.osmanlicaturkce.com)

“Aşk-ı abdar” tamlamasında “abdar” sözünün dördüncü anlamı kastedilmiştir.

Men cahangirem alemde çoh meşhur-i namdar

Sinemdedir serçeşmesi, çağlamada **eşg-i abdar**. (Az. Antoloji 2004: 145) (S.Mensur)

Eşg-i rengin

“Parlak aşk” anlamında kullanılmış deyimdir. Rengin, Farsça bir sözcüktür. Renkli, boyalı. Parlak. Hoş. Süslü. Mülevven. Lâtif anlamlarına uygun geliyor (www.osmanlicaturkce.com)

Gelbinde daş olmuş duygular sengin

Yoh olmuş, çekilmiş o **eşg-i rengin** (Az. Antoloji 2004:146) (S.Mensur)

Eşg-i ateş-bar

“Ateşli aşk” anlamında kullanılmış deyimdir. Ateşbar kelimesi Farsçadır. Anlamı “ateş yağdıran” demektir (www.osmanlicaturkce.com).

Ol sebebdan sanılır möhnet-i düşvar

Çaresiz aşigde **eşg-i ateş-bar**. (Az. Antoloji 2004: 146) (S.Mensur)

Eşg-i dil-güşad

“Gönül ferahlandıran aşk” anlamını ifade eden deyimdir. Güşad sözü Farsça bir kelimedir: Açılış, açılma, açma. Türk divan edebiyatında “güşad-i dil” ifadesine rastlamak mümkündür. Bu deyimın Türkçe karşılığı “Gönül açılması. Gönülün refaha kavuşması” demektir (www.osmanlicaturkce.com).

Bahıban halına gameti şümşad

Bünyad eylemişdi **eşg-i dil-güşad** (Az. Antoloji 2004: 112) (Natevan)

Eşg-i pür-selaset

“Açık ve dolgun aşk” anlamına uygun bir deyimdir. Pür sözü, Farsça kökenlidir. Çok, dolu, çok fazla, memlu, tekrar mânâlarına gelir, birleşik kelimeler yapılır. Diğer anlamları ise Sâhib, mâlik. Arapça “selaset” sözünün anlamı, “anlatıştaki kolaylık ve rahatlık. Açık, kolay, akıcı ve âhenkli ifade” demektir (www.osmanlicaturkce.com)

Eşg-i pür-selaset ile seramed-i dövran

Neçe hanımanı goymuşdur viran (Az. Antoloji 2004: 112) (Natevan)

Eşg-i can-bahş

“Aşk uyandıran” anlamında kullanılmış deyimdir. “Can-bahş” sözcüğü Farsçadır. Farklı anlamları vardır: Hayat bağışlayan, can veren. Sevgili. Cenâb-ı Hak. Allah (www.osmanlicaturkce.com)

Merhemet gösterib ehli nevaziş

Eta etmiş mene **eşg-i canbahış**. (Az. Antoloji 2004: 107) (Nebati)

Eşg-ı beka

“Devamlı, sürekli aşk” anlamında kullanılmış deyimdir. “Beka” sözü Arapçadır. Başlıca anlamı şöyledir: Devamlılık. Evvelki hâl üzere kalma. Dâim ve sâbit olma. * İlm-i Kelâm'da : Varlığının asla sonu olmayan Cenab-ı Hakk'ın bir sıfatıdır. * Bâki olmak. Ebedîlik(... Beşer bu asırda harplerin ve fenlerin ve dehşetli hâdiselerin ikazatıyla uyanmış ve insaniyetin cevherini ve câmi istidâdını hissetmiş. Ve insan, acib cemiyetli istidâdiyle yalnız bu kısacık, dağdağalı dünya hayatı için yaratılmamış. Belki ebede meb'ustur ki, ebede uzanan arzular, mahiyetinde var. Ve bu dar, fâni dünya insanın nihayetsiz emel ve arzularına kâfi gelmediğini herkes bir derece hissetmeğe başlamış. Hattâ insaniyetin bir kuvâsı ve hâdimi olan kuvve-i hayâliyye denilse : "Sana dünya saltanatı ile beraber bir milyon sene ömür olacak, fakat sonunda hiç dirilmeyecek bir sûrette bir idam senin başına gelecek." Elbette hakiki insaniyetini kaybetmiyen ve intibaha gelmiş o insanın hayâli, sevinç ve beşarete bedel, derinden derine teessüf ve eyvâhlarla saâdet-i ebediyenin bulunmamasına ağlayacak Devamlılık. Evvelki hâl üzere kalma. Dâim ve sâbit olma. * İlm-i Kelâm'da : Varlığının asla sonu olmayan Cenab-ı Hakk'ın bir sıfatıdır. * Bâki olmak. Ebedîlik(... Beşer bu asırda harplerin ve fenlerin ve dehşetli hâdiselerin ikazatıyla uyanmış ve insaniyetin cevherini ve câmi istidâdını hissetmiş. Ve insan, acib cemiyetli istidâdiyle yalnız bu kısacık, dağdağalı dünya hayatı için yaratılmamış. Belki ebede meb'ustur ki, ebede uzanan arzular, mahiyetinde var. Ve bu dar, fâni dünya insanın nihayetsiz emel ve arzularına kâfi gelmediğini herkes bir derece hissetmeğe başlamış. Hattâ insaniyetin bir kuvâsı ve hâdimi olan kuvve-i hayâliyye denilse : "Sana dünya saltanatı ile beraber bir milyon sene ömür olacak, fakat sonunda hiç dirilmeyecek bir sûrette bir idam senin başına gelecek." Elbette hakiki insaniyetini kaybetmiyen ve intibaha gelmiş o insanın hayâli, sevinç ve

beşarete bedel, derinden derine teessüf ve eyvâhlarla saâdet-i ebediyenin bulunmamasına ağlayacak (www.osmanlicaturkce.com).

Teverrüm eylemiş sinemde zehim-i **eşg-i beka**

Hiç mültefit olmaz cana bahmaz bilmerre çaka. (Az. Antoloji 2004: 143) (Natevan)

Eşg-ı yadigar

“Hatıra aşk” anlamında kullanılmış deyimdir. “Yadigar” sözü Farsçadır. Bir kimseyi hatırlatan nesne veya kişi, andaç (www.tdk.gov.tr).

Eşg-i yadigar-i yar sudur etmezse vega

Eziyyet çekmezdi ondan heç ehl-i beka. (Az. Antoloji 2004: 146) (Nebati)

Eşg-ı dil-aviz

“Cazip aşk” anlamında kullanılmış sıfat tamlamasıdır. “Dil-aviz” Fars dilinde “Câzib, çekici, gönle asılan. Gönlü asılı tutan, dilber” demektir. Çeşm-aviz (kapalı göz), hem-aviz (harpre karşılaşan iki kişiden biri) vs sıfat tamlamaları da mevcuttur (www.osmanlicaturkce.com)

Eşg-i dilaviz çün olub maye-yi merez

Mehebbet intişar tapdı elgerez (Az. Antoloji 2004:162) (Şirvani)

Eşg-ı garra

“Parlak aşk” anlamında kullanılmış sıfat tamlamasıdır. Tamlamanın her iki tarafı Arapçadır. Garra sözünün temel anlamları şunlardır: Parlak. Beyaz. Güzel. Şa'şaalı. Kur'an'ın kudsi nurlarının parladığı Medine-i Münevvere'nin bir ismidir (www.osmanlicaturkce.com)

Garra sıfatına “gurre-i garra” (bir günlük hilal), “şeriat-i garra” (parlak şeriat) sıfat tamlamalarında da rastlayabiliriz.

Ol mahruh-i periveş, zülf-i mutarra

Eta etseydi mene n'ola **eşg-i garra**. (Az. Antoloji 2004: 162) (Şirvani)

Eşg-i metin

“Sağlam aşk” anlamında kullanılmış sıfat tamlamasıdır. Arapça kökenli “metin” sözü farklı anlamlar bildirmektedir: Sağlam. Metanet sahibi. Kendine güvenilir olan (www.tdk.gov.tr).

Dadmışam zövgünü men seadetin

Meskundur gelbimde **eşg-i metin**. (Az. Antoloji 2004: 247) (B.Azeroğlu)

Eşg-i belîğ

“Yetkin aşk” anlamında kullanılmış deyimdir. “Belîğ” sözü Arapça kökenlidir. “Belâgatli kimse. Meramını tamamen, noksansız ve güzel sözlerle anlatmağa muktedir olan. Kâfi derecede olan. Yeter olan”- anlamlarını ifade ediyor. (www.osmanlicaturkce.com)

Lütf gılmış ona hellag-ül halig

Ona gismet etmiş **eşg-i belîğ** (Az. Antoloji 2004: 161) (Şirvani)

Eşg-i sera

“Şarkıcı aşık” anlamında bir deyimdir. “Sera” sözü Farsçadır. Farklı anlamları var: "Şarkı söyleyen" manasına gelir ve birleşik kelimeler yapılır. Meselâ: Nağme-serâ : Şarkı söyleyen, nağme söyleyen. Bunun dışında “sera” sözü, “yer, toprak. Arz. * Malı çok olmak. Zengin olmak” anlamlarını da ifade etmektedir. (www.osmanlicaturkce.com)

Günde Mensur kimi çekilsem dara

Heç çıxmaz başımdan bu **eşg-i sera** (Az. Antoloji 2004:248) (B.Azeroğlu)

Eşg-i Suzan

Farsça kökenli bir sözcüktür. Yakan, yakıcı. Ateşli manalarına gelmektedir.(www.osmanlicaturkce.com)

Eşg-i suzanımdan, bağçada lalem yada düşdü,

Öpdüm lebini bal kimi, ağzım dada düşdü. (Cabbarlı 1999: 38)



ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.AŞIK SIFATLARI

3.1. AŞIK SIFATLARININ KÖKENLERİNİ İNCELEME

3.1.1. Farsça+Arapça

a) **Günahkar aşık** yolunda sene can bağışlayacag

Aşık senden incik gedir, erz-i giley başlayacag (Az. Antoloji 2004: 223)
(A.Elesker)

Günahkar > Farsça + Aşık > Arapça

Günahkar Günahkar sözü Farsçada “günah sahibi, suçlu” demektir
(www.osmanlicaturkce.com).

b) Dile dasta olmuş o **rengin aşık**

Könlü tox, gözü tox çox zengin aşık (Az. Antoloji 2004: 76) (Zakir)

Rengin > Farsça + Aşık > Arapça

Rengin “Hoş aşık” anlamında kullanılan deyimdir. “Rengin” Farsça bir sözcüktür. Birçok anlamı mevcuttur: Renkli, boyalı. Parlak. Hoş. Süslü. Mülevven. Lâtif. (www.osmanlicaturkce.com)

c) Men **derdmend aşık**, sensen yarşık

Men pervane misal, sense nur, ışık (Az. Antoloji 2004: 241) (H.Cavit)

Dermend > Farsça + aşık > Arapça

Dermend “Dertli aşık” anlamında kullanılmış sıfat tamlamasıdır. Farsça olan derdmend sözcüğü “dertli, tasalı” anlamını ifade eder.
(www.osmanlicaturkce.com)

d) **Şebgir aşığı** hesret galmış sehere,

Heste gelbim daha dözmür gehere. (Az. Antoloji (Zakir) 2004: 82)

Şebgir > Farsça + aşığı > Arapça

Şebgir “Uykusuz aşık” anlamında kullanılmış deyimdir. Şebgir sözü Farsçadır: “geceleri uyuyamayan, uykusuzluk çeken” manasına gelmektedir.(www.osmanlicaturkce.com)

e) **Pürhun aşığı** galmış Leyli dağında

Gedd yay olmuş ömrün cavan çağında (Az. Antoloji 2004: 218)
(H.Bozalganlı)

Pürhun > Farsça + aşık > Arapça

Pürhun “Kalbi yaralı aşık” anlamında kullanılmış deyimdir. Pürhun Farsça bir sözcüktür. Kan içinde, kanla dolu anlamındadır.
(http://www.turkcebilgi.com/sozluk)

f) **Sengdil aşığı** bilmez benim halımı,

Şeyda bülbül unudarmı gülünü. (Az. Antoloji 2004: 77) (Natevan)

Sengdil > Farsça + Aşığı > Arapça

Sengdil Farsçadır. “Acımasız aşık” anlamında kullanılmış sıfat tamlamasıdır. Sengdil sözü, “taş yürekli, acımasız” demektir. Seng-taş ve dil-yürek sözlerinin karmasından oluşmuştur (www.osmanlicaturkce.com).

g) **Serkeş aşığı** deyer sözün merdane

Her kalamı mövzun, inci ü dürdane. (Az. Anatoloji 2004:77) (Natevan)

Serkeş > Farsça + Aşığı > Arapça

Serkeş “Asi aşık” anlamında kullanılmış sıfat tamlamasıdır. Serkeş sözcüğü Farsçada “inatçı, asi, kafa tutan” manalarını ifade ediyor (www.osmanlicaturkce.com). Yapı bakımından “serkeş” sözü ser-kafa, keş-keşiden-çekmek kelimelerinden oluşmuş bir sözdür.

h) Nakam aşig qem oduyle her zaman berbad şeklinde.

Baxışlar gölgeli, üzler bütün naşad şeklinde,

Bu matemgahı kim görmüş sürurabad şeklinde,

Seadet bir emel, amma şeqavetler heqiqetdir. (Hadi 1979: 32)

Nakam > Farsça + Aşig > Arapça

Nakam Kökeni Farsçadır. Muradına eremeyen, talihsiz. Arzusuna kavuşamayan anlamları vardır (www.osmanlicaturkce.com).

i) Bir zaman serseri aşig idim azade,

Eceba, kim meni saldı bu xerababade? (Hadi 1979: 15)

Serseri > Farsça + Aşig > Arapça

Serseri Farsça bir sözcüktür. Kullanıldığı anlamlar şöyledir: Ötede beride gezen, başı boş. İşi gücü olmayıp boşa dolaşan, haylaz, derbeder, avare. Boş söz. (www.osmanlicaturkce.com)

j) Hoşayende aşig olubdur cüda

Metlebini versin ilahi hüda (Az. Antoloji 2004: 169) (Şehriyar)

Hoşayende > Farsça + Aşig > Arapça

Hoşayende “Beğenilene aşık” anlamında kullanılmış deyimdir. “Hoşayende” sözcüğü Farsçadır, hoş ve ayende sözlerinden oluşmuştur. “Hoşa giden, hoşlanılan,

beğenilen” demek. Ayende ise Farsçada “gelen, geçici” anlamı ifade ediyor. (www.osmanlicaturkce.com)

3.1.2. Farsça + Farsça İzafet ‘-i’ Eki + Arapça

- a) Eflake istiğnayı ko **rüsva-i aşık** yüzün la-cerem

Nice qeside bir kitab mecmua-i pür-intihab (Bakuvi 1997: 72)

Rüsva > Farsça + Aşık > Arapça

Rüsva kökeni Farsça olan bir sıfattır. Ayıplanacak durumda olan rezil anlamlarındadır (www.tdk.gov.tr).

- b) Amadedir **dilber-i aşig** ver getlime, sağı

Terehhüm eylesin sevinim bu bahar çağı (Az. Antoloji 2004: 292) (Şehriyar)

Dilber > Farsça + Aşig > Arapça + Ver > Farsça

Dilber-i Farsça bir sözcüktür. “Güzel” anlamında kullanılır. “Ver” sözü de Farsçadır. Sahib, mâlik; anlamlarına gelir ve birleşik sözcükler yapılır. Meselâ: Dâniş-ver :Âlim. Suhan-ver: Edip, şâir .(www.osmanlicaturkce.com)

- c) Ol server-i eren, **mihir-i aşig** kamal

Geddi tuba manend, mügemmer camal (Az. Antoloji 2004: 147) (Şirvani)

Mihr > Farsça + Aşig > Arapça

Mihr “Sevgili aşık” anlamında kullanılmış tamlamadır. “Mihr” sözcüğü Farsçadır, aslında “mehr” şeklinde yazılmalıdır. Sevgi,aşk, şefkat, muhabbet, güneş, tutku anlamına geliyor (www.osmanlicaturkce.com).

- d) Aşiklik yaranmış galu beladan

Cemine olmuşam **erbab-i aşig** (Az. Antoloji 2004: 209) (Aşık Elesker)

Erbab > Farsça + Aşığı > Arapça

Erbab Farsça kökenli “erbab” sözünün anlamı “ulu, ulvi, âlâ; reis, başkan, şef” kelimeleridir. Dilimizde anlam kaymasına uğramış versiyonu da mevcuttur: Maharet sahibi, elinden iyi iş çıkan kimse. Bir işin ehli.“Erbab” sözü Arap kökenli rabb sözünün çoğul şekli “erbab” gibi de düşünülebilir (www.osmanlicaturkce.com).

e) **Suz-i aşığı** kimi her lehze ehzanımdan

Temevvüc eyler ateş raz-i nihanımdan (Az. Antoloji 2004: 77) (Şehriyar)

Suz > Farsça + Aşığı > Arapça

Suz “Yanan aşık” anlamında kullanılmış sıfat tamlamasıdır. “Suz” sözü Farsça bir deyimdir: 1. (Suhten: Yanmak mastarından) "Yakan, yakıcı, yanmak, tutuşmak" manalarına gelerek farklı kelime anlamları çıkarmaktadır. 2. Yanma, tutuşma. Ateş. Sıcaklık. (www.osmanlicaturkce.com)

3.1.3.Farsça + Arapça + Türkçe (Belirtme) Hal Eki ‘-i’

a) Her zaman elinde ikdidar olmaz

Fürsetken keyfini sür vedesinde.

Ömür emanettir, itibar olmaz,

Pejmürde aşığı gör vedesinde. (Az. Antoloji 2004: 245) (Aşık Şemşir)

Perjmürde > Farsça + Aşığı > Arapça

Pejmürde “Üzgün aşık” anlamında kullanılmış deyimdir. Pejmürde Farsça bir sözcüktür. Üç anlamı ifade eder:1.solgun. 2.dağımık. 3.yırtık. (www.osmanlicaturkce.com) Kimi zamanlar “pejmürde hal aşık” ifadesine de rastlayabiliriz. Pejmürde hal ifadesi “kılığı kıyafeti pejmürde olan, üstü başı pis bir halde bulunan” anlamına geliyor.

3.1.4.Farsça + Arapça + Türkçe (Ayrılma) Hal Eki ‘-den’

a) **Sitemger aşığıdan** olmuştur irag

Buraxmaz yahasin gem ü derd, ferag (Az. Antoloji 2004: 119) (Heyran Hanım)

Sitemge r > Farsça + Aşığı > Arapça

Sitemger “Gaddar aşık” anlamında kullanılmış sıfat tamlamasıdır. Sitemger sözü Farsçada “zalim” anlamındadır. Bu kelimeye “Sitemkar” şeklinde de rastlamak mümkündür. Sitem sözü “haksızlık, zulüm. * Nâzikâne çıkışma. * Eziyet, cefa” anlamını ifade ediyor (www.osmanlicaturkce.com).

3.1.5. Farsça + Arapça + Türkçe İyelik Eki

a) Günüm yoxdur bir **siyahbaht aşığıam**

Viraneye benzer illerim benim (Az. Antoloji 2004:152) (Nebati)

Siyahbaht > Farsça + Aşığı > Arapça

Siyahbaht “Talihsiz aşık” anlamında kullanılmış sıfat tamlamasıdır. Farsça olan “siyahbaht” sözü “karatalihli” anlamını ifade eder. Siyah-kara, baht-kader, talih demektir (www.osmanlicaturkce.com).

3.1.6. Farsça + Arapça Türkçe (Yönelme) Hal Eki ‘-e’

a) Verme, dil derdü qeme, bir hefte dünyadır, gözüm!

Milletin halına baxsan, möhnetefzadır, gözüm!

Sen gemi olsan eğer, möhnet ki, deryadır, gözüm!

Bivefa aşiqe fikr eylemek, vallahi, bicadır, gözüm! (Cabbarlı 1999: 41)

Bivefa > Farsça + Aşığı > Arapça

Bivefa Farsça bir sıfattır. Vefasız, döneke anlamlarında kullanılmaktadır (www.osmanlicaturkce.com).

3.1.7. Arapça + Arapça

a) Düşündükçe fecayegah-i dehrin hal-i dilsuzun,

Mazlum aşig olur derdü elem vicdane, bilmem ki? (Hadi 1979: 8)

Mazlum sözcüğü Arapça bir sıfattır. Zulüm görmüş, Kendisine zulüm edilmiş, haksızlığa uğramış anlamları vardır.(www.tdk.gov.tr)

b) Ey Şerq, senin üstünde cahan çarpışırken,

Alem seni bölmekle seadet bölüşüyor,

Esir aşig, yazıq, uğruna can çekişiyorken,

Hala da sükut etmedesen, ey evi berbad!

Kimden, ecaba, ummadasan derdine imdad? (Cabbarlı 1999: 47)

Esir > Arapça + Aşig > Arapça

Esir Arapça “Es’r” sözcüğünden gelmektedir, isimdir. Tutsak, köle anlamlarına gelmektedir. (www.tdk.gov.tr)

c) Bu dağlarda **mağmum aşig** serseri

Ağlar gezer yoh yarından haberi (Az. Antoloji 2004:205) (H.Bozalganlı)

Mağmum > Arapça + Aşig > Arapça

Mağmum “Dertli aşık” anlamında kullanılmış deyimdir. Mağmum Arapçadır -ğam-(üzüntü) sözünden oluşmuştur, “gamlı, kederli” manalarını bildiriyor. (www.tdk.gov.tr)

d) **Mağbun aşık** inanarmı vedlere

Dilber onu satacagsa yadlara (Az. Antoloji 2004:215) (Aşık Şemşir)

Mağbun > Arapça + Aşık > Arapça

Mağbun “Aldatılmış aşık” anlamında kullanılmış deyimdir. Mağbun sözcüğü Arapçadır, -ğeben- (kandırmak, aldatmak) fiilinden oluşmuştur, “aldatılmış” anlamını ifade ediyor.(www.osmanlicaturkce.com)

3.1.8. Arapça + Farsça İzafet ‘-i’ Eki + Arapça

a) Hanende könlünü getirib dile

Bi tehemül olmuş **halet-i aşık**

Gözünde ferî yox, ağılı garmaşık (Az. Antoloji 2004: 291) (Şehriyar)

Halet > Arapça + Aşık > Arapça

Halet “Aşık yüzlü” anlamında kullanılmış sıfat tamlamasıdır. “Halet” sözü Arapçadır. Farklı anlamları vardır: Suret. Hâl. Keyfiyet. Edebiyatta “halet” sözü ile bağlı başka tamlamalara da rastlamak mümkündür.(www.tdk.gov.tr)

b) Serrişte-i **belagat-ı aşık** risman-i nihandır

Bu fani dünyaya o da mehmandır (Az. Antoloji 2004: 132) (S.Mensur)

Serrişte > Farsça + Belagat > Arapça + Aşık > Arapça

Belagat “Belagat” kelimesi Arapçadır. Güzel hitap etme sanatı, sözle inandırma yeteneği anlamlarına gelmektedir (www.osmanlicaturkce.com).

c) Hatem dahi misli **bazil-i aşık**

Meclis-i irfana olmuş yaraşık (Az. Antoloji 2004: 263) (S.Mensur)

Bazil > Arapça + Aşık > Arapça

Bazil “Cömert aşık” anlamında kullanılmış tamlamadır. Arapça olan “bazil” sözü “bezele” fiilindedir. Bol bol veren, bol keseden dağıtan.Cömert anlamlarındadır.(www.osmanlicaturkce.com)

d) Tayy-i aşig olub düşdüm çöllere

Behr-i gevvas olub daldım göllere. (Az. Antoloji 2004:145) (Nebati)

Tay > Arapça + Aşig > Arapça

Tay “Terk olunmuş aşık” anlamında kullanılmış deyimdir. Tay sözü Arapçadır: Bükmek, sarmak, dürmek. * Kaldırmak. * Geçmek. * Açmak. * Çıkarmak. Bir haberi ketmetmek. Kasten açtırmak. * Atlama, üzerinden geçme.(www.osmanlicaturkce.com)

3.1.9. Arapça + Farsça İzafet ‘-i’ Eki + Arapça + Türkçe İyelik Eki

a) Men mir-i aşıgem, adım Şehriyar

Kim meni bağlasa olam ona yar (Az. Antoloji 2004: 145) (Şehriyar)

Mir > Arapça + Aşig > Arapça

Mir “Aşıkların lideri” anlamında kullanılmış deyimdir. Arapça “mir” sözü, “emir” sözünün kısaltılmış şeklidir. Farklı anlamları mevcuttur: Amir. Bey. Baş. Kumandan. Vâli (www.tdk.gov.tr).

3.1.10. Türkçe + Arapça

a) Dindirdiler kövrelen aşık könlümü

Bilmirem zil deye, ya da bem deye

Men de bu meydana atıldım, ey dost

Elimde bir kağız, bir qelem deye.

Pervane her zaman çırpır özünü

Çırağa, meş'ele; yanar şem deye (Azeroğlu 1984: 18)

Kövrelen > Türkçe + Aşık > Arapça

Kövrelmek Türkçe bir fiildir. Duygulanmak, müteessir olmak anlamlarında kullanılır. (Azerbaycanca-Türkçe Lügət 2006: 104)

a) Ruhun var ise, millet işin qoy kenarda,

Millet qemini kim çekecek novbaharda?

Yazıq aşıg ölsün, yatsın mezarda.

Get, işret eyle, meqsedi-insan nigardır,

Fıkr etme ki, bu cüri hareket nagüvardır. (Cabbarlı 1999: 29)

Yazıq > Türkçe + Aşık > Arapça

Yazıq Yazık Türkçe bir sözcüktür. 1. Herkesi üzebilecek şey, günah. 2. Ünlem acınma, üzüntü anlatan bir söz. 3. Ünlem kına anlatan bir söz olarak üç farklı anlamda kullanılmaktadır (www.tdk.gov.tr).

3.1.11. Türkçe + Arapça + Türkçe İyelik Eki

a) Sen qumları zer sularla yuyulmuş bir sahil.

Men **yanan aşıqem** ummana hasret.

Dalgaların çiyinde

Qanadlandım vüsalına

Nece ay,

Nece il

Feqet, ne hevesim azaldı,

Ne de qırıldı inadım.

Arxam umman olmasaydı

Belke de yenilirdim.(Azeroğlu 1984: 39)

Yanan > Türkçe + Aşiqem > Arapça

Yanan, Türkçe bir sıfattır. Ateş durumuna geçen, tutuşan, ışık veren bir konuma geçen, ısı ve ışık veren. (www.tdk.gov.tr)

b) Kimsesiz aşiqem yoxdu hemdemim

Tenhalıq çevirdi şum etdi meni. (Az. Antoloji 2004: 83) (S.Rüstem)

Kimsesiz > Türkçe + Aşiqem > Arapça

Kimsesiz, Türkçe bir kelimedir. Annesi, babası, yakını kimsesi olmayan (kimse), sahipsiz.

3.2. AŞIK SIFATLARINI YAPI BAKIMINDAN İNCELEME

3.2.1. 'Bi-' Farsça Olumsuzluk Ön Eki İle Oluşan Sıfatlar

a) Verme, dil derdü qeme, bir hefte dünyadır, gözüm!

Milletin halına baxsan, möhnetefzadır, gözüm!

Sen gemi olsan eğer, möhnet ki, deryadır, gözüm!

Bivefa aşiqe fikr eylemek, vallahi, bicadır, gözüm! (Cabbarlı 1999: 41)

3.2.2. Farsça İzafet Ekiyle '-i' Oluşan Sıfatlar

a) Men mir-i aşigem, adım Şehriyar

Kim meni bağlasa olam ona yar (Az. Antoloji 2004: 145) (Şehriyar)

b) Eflake istiğnayı ko rüsva-i aşık yüzün la-cerem

Nice qeside bir kitab mecmua-i pür-intihab (Bakuvi 1997: 72)

c) Amadedir **dilber-i aşig** ver getlime, sağı

Terehüm eylesin sevinim bu bahar çağı (Az. Antoloji 2004: 292) (Şehriyar)

d) Hanende könlünü getirib dile

Bi tehemmül olmuş **halet-i aşig**

Gözünde ferî yox, ağılı garmaşığıx (Az. Antoloji 2004: 291) (Şehriyar)

e) Serrişte-i **belagat-ı aşig** risman-i nihandır

Bu fani dünyaya o da mehmandır (Az. Antoloji 2004: 132) (S.Mensur)

f) Hatem dahi misli **bazil-i aşig**

Meclis-i irfana olmuş yaraşığı (Az. Antoloji 2004: 263) (S.Mensur)

g) **Tayy-i aşig** olub düşdüm çöllere

Behr-i gevvas olub daldım göllere. (Az. Antoloji 2004:145) (Nebati)

h) Men **mir-i aşigem**, adım Şehriyar

Kim meni bağlasa olam ona yar (Az. Antoloji 2004: 145) (Şehriyar)

i) Ol server-i eren, **mihir-i aşig** kamal

Geddi tuba manend, mügemmer camal (Az.Antoloji 2004: 147) (Şirvani)

j) Aşıklık yaranmış galu beladan

Cemine olmuşam **erbab-i aşığ** (Az. Antoloji,Aşık 2004: 209) (Elesker)

k) **Suz-i aşığ** kimi her lehze ehzanımdan

Temevvüc eyler ateş raz-i nihanımdan (Az. Antoloji 2004: 77) (Şehriyar)

3.2.3. Sıfat Fiil Ekleriyle Oluşan Sıfatlar (-En, -An)

a) Sen qumları zer sularla yuyulmuş bir sahil.

Men **yanan aşiqem** ummana hasret.

Dalgaların çiyinde

Qanadlandım vüsalına

Nece ay,

Nece il

Feqet, ne hevesim azaldı,

Ne de qırıldı inadım.

Arxam umman olmasaydı

Belke de yenilirdim.(Azeroğlu 1984: 39)

b) Dindirdiler **kövrelen aşık** könlümü

Bilmirem zil deye, ya da bem deye

Men de bu meydana atıldım, ey dost

Elimde bir kağız, bir qelem deye.

Pervane her zaman çırpar özünü

Çırağa, meş'ele; yanar şem deye (Azeroğlu 1984: 18)

3.2.4. Farsça '-Kar, -Gar' Eki İle Oluşan Sıfatlar (Türkçede '-Cı, -Ci, -Cu, -Cü' Yapım Eki Gibi Kullanılır, İşi Yapan Anlamına Gelmektedir)

a) Sitemger aşıgdan olmuşdur irag

Buraxmaz yahasin gem ü derd, ferag (Az. Antoloji 2004: 119) (Heyran Hanım)

b) Günahkar aşig yolunda sene can bağışlayacag

Aşig senden incik gedir, erz-i giley başlayacag (Az. Antoloji 2004: 223) (Elesker)

3.2.5. Birleşik Sözcüklerden Oluşan Sıfatlar

a) Günüm yoxdur bir siyahbaht aşığam

Viraneye benzer illerim benim (Az. Antoloji 2004:152) (Nebati)

3.2.6. 'Na-' Farsça Olumsuzluk Ön Eki İle Oluşan Sıfatlar

a) Nakam aşig qem oduyle her zaman berbad şeklinde.

Baxışlar gölgeli, üzler bütün naşad şeklinde,

Bu matemgahı kim görmüş sürurabad şeklinde,

Seadet bir emel, amma şeqavetler heqiqetdir. (Hadi 1979: 32)

3.3. AŞIK TERKİPLERİ

Aşig-ı mevzun

“Yakışıklı aşık” anlamında kullanılmış bir deyimdir. “Mevzun” Arapça bir sözcüktür. Farklı anlamları vardır: Vezinli. Ölçülü. Tartılı. Düzgün. * Yakışıklı. * Her bir vasfı ölçülü ve itidal üzere bulunup, sırf iyi ve güzel şeylere nâil olan. (www.osmanlicaturkce.com)

Bir gartal bahışlı, gamete uzun,

Lehn-i Davud kimi **aşig-i mevzun** (Az. Antoloji 2004: 74) (Zakir)

Aşig-i bedii

“Güzelliğe aşık olan” anlamında kullanılmış deyimdir. “Bedii” sözü Arapça kökenlidir. Farklı anlamları vardır: Bedi’ ve güzel olan. Ebedî ve güzel olan. İlahî ve güzel eserlere müteallik bulunan (www.osmanlicaturkce.com).

Aşig-i bedii bir ehli Herat

Geldi o menzile elinde berat (Az. Antoloji 2004: 74) (Zakir)

Aşig-i geribe

“Garip aşık” anlamında kullanılmış sıfat tamlamasıdır. “Garibe”, Arapçadır. Hayret verici. Tuhaf. Kimsesiz. Zavallı. Gurbette olan manalarına gelmektedir (www.osmanlicaturkce.com)

Aşig-i geribe, ehl-i nevaziş

Bir nevcavan ile bağladı saziş (Az. Antoloji 2004: 75) (Zakir)

Aşig-ı can-feza

“Canladırıcı aşık” anlamında kullanılmış deyimdir. “Can-feza” sözü Farsçadır.. Manaları ise 1. Gönüle ferahlık veren, can artıran. 2. Ayın 23. Gününe verilen ad.

CAN-GÂH. 3. Can azaltıcı Türkçeye Arap dilinden geçmiş “feza” sözü ile Farsçadaki “feza”yı karıştırmak olmaz. Arap dilinde “feza” -yıldızlar arasındaki geniş boşluk. Gökyüzü. Açık sahra. Saha. Yerde akan su- anlamlarında kullanılır. (www.osmanlicaturkce.com)

Aşig-i can-feza, sözü bameze

Açmış öz könlünü güzel kenize (Az. Antoloji 2004: 77) (Zakir)

Aşık-perdaz

“Düzenleyen aşık” anlamında kullanılmış tamlamadır. “Perdaz” sözü Farsçadır. “Tertib eden, düzenleyen, düzeltici” demek. (www.osmanlicaturkce.com)

Dürüst tenli tamam sövtü hoşavaz

Ehl-i sühendanan bir **aşık-perdaz** (Az. Antoloji 2004: 142) (Şirvani)

Aşık-i bizar

“Bıkmış, usanmış aşık” anlamında kullanılmış deyimdir. Bizar Farsça kökenlidir. Farklı anlamlar bildirir: Bıkmış, usanmış, fütur getirmiş. Bezginlik.(www.osmanlicaturkce.com)

Aşig-i bizarın gem endişesi, şam ü nahar nalesi

Ceyhun tek çeşmesi, gan piyalesi (Az. Antoloji 2004: 142) (S.Mensur)

Aşık-i bişerm

“Utanmaz aşık” anlamında kullanılmış deyimdir. Bişerm sözü Farsçadır. Bi-olumsuzluk bildiren öneki ile şerm sözünün birleşmesinden oluşmuştur. Şerm sözü, “utanç, utanma, hayâ etme; hicab etme” anlamlarını ifade ediyor. Edebiyatta -biolumsuzluk ekinin yardımıyla oluşmuş sıfatlara rastlamak mümkündür: bişübhe, bitab, bivefa, bikeyif, bişümar, bişeref vs. (www.osmanlicaturkce.com)

Aşık-i bişerm söyler halayig mene

Ne söyler düz söyler, bil layig mene (Az. Antoloji 2004: 134) (Nebati)

Aşık-menşur

“Perişan aşık” anlamında kullanılmış tamlamadır. Menşur sözü Arapçadır, neşere-dağıtmak, yaymak fillindedir. Menşur sözü şu anlamları ifade ediyor: Neşrolunmuş. Dağıtılmış. Yayılmış. Herkese ilân edilmiş. * İşleri dağınık. Perişan. * Sultanın emri, mühürsüz mektubu, fermanı. Bayrak. Alt ve üst tabanları birbirine müsavi ve müvâzi (eşit ve paralel), kenarları da müsâvi ve müvâzi olup yüzleri birbirine benzeyen şekil. Prizma. (www.osmanlicaturkce.com)

“Enel hegg”e göre asıldı Mensur

Ad aldı dünyada “**aşık-i menşur**”. (Az. Antoloji 2004: 144) (Nebati)

Aşık-ı gayb

“Gizli aşık” anlamında kullanılmış tamlamadır. Gayb sözü Arapça kelimedir. Geniş anlamı vardır: Gizli olan. Görünmeyen. Belirsiz. Güman. Hislerle veya akıl ile bilinmeyen şey. (www.osmanlicaturkce.com)

Yetirdi özünü **aşig-i gayib**

Hızır İlyas dada yetişen kimi (Az. Antoloji 2004: 202) (H.Bozalganlı)

Aşık-ı fesahat

“Açık konuşan aşık” anlamında kullanılmış deyimdir. Fesahat sözü Arapçadır. Fasahat şeklinde de yazıldığı görülmektedir. Geniş anlamı vardır:

Doğru ve düzgün söyleyiş. Açık ve güzel ifadeli konuşma.Fasâhat: Sözü; lâfız, mâna ve âhenk itibariyle kusursuz olmasıdır. Diğer tâbirle, lâfızların söylenişinin tatlı, mânasının da söylenirken hemen zihne girmesidir. Bu keyfiyetlerin birincisi, kelime ve cümle âhengi ile, ikincisi de kullanan kimsenin kelime hazinesi ve seçme kudreti ile alâkalıdır. Fasâhatin daha yüksek derecesine belâgat denir ki; fasih bir sözün, yerine ve adamına göre söylenmesidir. Her belîğ söz, yerine göre

denmemişse, beliğ olamaz. (Edb. S.)Kelimenin aslı: "Sütün köpüğü gidip hâlis kılması" mânasına idi. Sonra bir şeyin sâfi ve şaibelerden, şüphelerden hâlis olmasında kullanılmıştır. Bir şeyin belli ve âşikâr olması. (L.R.)(Lâfzındaki fesahat-ı harikasıdır. Evet Kur'an mânen üslub-u beyan cihetiyle fevkalâde beliğ olduğu gibi lâfzında gayet selis bir fesahati vardır. Fesahatin kat'i vücuduna, usandırmaması delildir ve fesahatin hikmetine, fenn-i beyan ve maaninin dâhi ulehasının şehadetleri bir bürhân-ı bâhirdir. Evet, binler defa tekrar edilse usandırmıyor. Belki lezzet veriyor. Küçük basit bir çocuğun hâfızasına ağır gelmiyor; hıfzedebilir. En hastalıklı, az bir sözden müteazzi olan bir kulağa nâhoş gelmiyor, hoş geliyor. Sekeratta olanın damağına şerbet gibi oluyor. Zemzeme-i Kur'an onun kulağında ve dimağında aynen ağzında ve damağında mâ-i zemzem gibi leziz geliyor. Usandırmamasının sırr-ı hikmeti şudur ki: Kur'an, kulube kut ve gıda ve ukule kuvvet ve gınâdır ve ruha mâ ve ziyâ ve nûfusa devâ ve şifâ olduğundan usandırmaz. Hergün ekmek yeriz, usanmayız. Fakat en güzel bir meyveyi hergün yesek, usandıracak. Demek Kur'an hak ve hakikat ve sıdk ve hidayet ve hârîka bir fesahat olduğundandır ki, usandırmıyor, daima gençliğini muhafaza ettiği gibi tarâvetini, halâvetini de muhafaza ediyor. Hattâ Kureyşin rüesâsından müdakkik bir beliğ, müşrikler tarafından, Kur'anı dinlemek için gitmiş. Dinlemiş, dönmüş, demiş ki: "Şu kelâmın öyle bir halâveti ve tarâveti var ki kelâm-ı beşere benzemez. Ben şairleri, kâhinleri biliyorum. Bu onların hiç sözlerine benzemez. Olsa olsa etbâmızı kandırmak için sihir demeliyiz." İşte Kur'an-ı Hakîm'in en muannid düşmanları bile fesahatinden hayran oluyorlar. (www.osmanlicaturkce.com)

Ayrıca, edebiyatta "fesahat-perdaz"-güzel ve açık konuşan ifadesi de mevcuttur.

Menimle beş kelme eylemez güftar

Aşig-i fesahet olmaz bedreftar (Az. Antoloji 2004: 203) (H.Bozalganlı)

Aşig-i nev-güfte

"Taze aşık" anlamında kullanılmış deyimdir. Nev-güfte sözü Farsçadır. Nev-yeni, taze, cedid; güfte—her hangi bir makama göre bestelenen manzume. Farsça

"söylemek" demek olan "güften" mastarından gelen bu tabirin mânası, söylenmiş söz demektir. (www.osmanlicaturkce.com)

Server-i mehebbet gedir ön sefde

Yanar Kerem kimi **aşig-i nevgüfte**. (Az. Antoloji 2004: 203) (H.Bozalğanlı)

Aşık-ı giriftâr

“Müptela aşık” anlamında kullanılmış deyimdir. “Giriftar” Farsça bir sözcüktür, “yakalanmış, tutulmuş, müptela” anlamlarını ifade ediyor. (www.osmanlicaturkce.com)

Tutuşdu gem oduna **aşig-i giriftar**, büryan oldu

Eğyar ferar etdi, kühü yoh, müebbed bir yan oldu. (Az. Antoloji 2004: 211) (A. Sur)

Aşık-ı giryân

“Ağlayan aşık” anlamında kullanılmış deyimdir. “Giryân” Farsçada “ağlayan” anlamına geliyor. Edebiyatımızda “giryân” ifadesine sıkça rastlanır. (www.osmanlicaturkce.com)

Aşig-i giryân yetecek vesline yarin

Eğyar bahacag gebr ile büryan olacagdır (Az. Antoloji 2004:187) (A.Vahid)

Aşık-ı guşenişin

“İnzivaya şekilen aşık” anlamında kullanılmış deyimdir. “Guşenişin” sözcüğü Farsçadır: “köşesine çekilen, inziva hayatı süren”. Dilimizde kullanılan “köşe” sözü , Farsçadaki “guşe” kelimesinin değişik şeklidir. (www.osmanlicaturkce.com)

Aşig-i guşenişin zikr eleyir şebiruz

Meşugi onu demamdem möhnete meruz. (Az. Antoloji 2004: 203) (A. Sur)

Aşık-i virane

Farsça bir sözcüktür. Manası yıkılmış veya çok harap olmuş yapı demektir(www.tdk.gov.tr).

Sübh açılır, gün doğuyor her seher,

Ay sen, *ey aşık-i virane*, sen

Bircel ışılanmaz imişsen meğer?!

Mende günah yox, onu bilmezmişen? (Cabbarlı 1999: 24)



SONUÇ

19. ve 20. Yüzyıllarda Azerbaycan en karışık ve en bunalımlı dönemlerinden birini yaşamıştır. Ülkenin siyasi, ekonomik ve kültürel hayatında ardı arkası gelmeyen buhranlar yaşanmıştır. Bu dönemlerde Azerbaycan toplumunda bütün kesimlerin eğitime büyük ihtiyacı vardı. Bununla birlikte eğitim bütün problemlerin çözümü olamazdı. Şüphesiz halk için en büyük eğitim onakimliğini anlatmak, kendi köklerini tanıtmak nereden gelip nereye gittiğini göstermekti. 19. Ve 20. Yüzyıllarda Azerbaycan edebiyatı yer yer başarılı olmuşsa da Türkçülük ve milliyetçilik duygularının, Azerbaycan Türkleri arasında daha geniş ve daha inandırıcı bir tarzda yayılması bu dönem edebiyatının payına düşen en önemli özellikti. Yazarlar, şairler bu dönemde vatan ve milletin bağımsızlığı için, toplumu bu konuda bilgilendirmek amacıyla eserler vermişlerdir. Bu nedenle de bu dönem şiirlerinde aşk ve aşık konulu temalar daha az işlenmiştir.

Azerbaycan şairlerinin şiirlerinde bulduğumuz aşk ve aşık sıfatlarını etimoloji bakımından yabancı, karışık kökenli ve öz Türkçe gruplarına bölebiliriz. Yabancı kökenli sıfatların çoğu Fars dilinden geçmiştir. Bu durum geleneksel edebi bağlantıyla açıklanmalıdır. Bu gruptan olan diğer sıfatlar Arap kökenlidir. Arap kökenli sözlerin dilde olmasını Azerilerin müslüman olması ile izah edebiliriz. Karışık kökenli sıfatları üç yarım gruba ayırmak mümkündür:

- 1) Arap ve Fars dillerinden oluşmuş sıfatlar;
- 2) Yabancı ve öz Türkçeden oluşmuş sıfatlar. Bu tipli sıfatlarda ekler milli kökenlidir.
- 3) Öz Türkçe kökenli sıfatlar. Bu gruba dahil olan sözler arasında eylemlerden türemiş sözler daha fazladır.

Türkçedeki sıfat-fiil ekleri bazı açılardan diğer eklerden farklıdır. Sıfat-fiil eklerinin düzen, keser, tanıdık, geçmiş, gelecek gibi kalıcı isim yapabilme özellikleri ve sıfat-fiillerin isimlere gelebilen çokluk, iyelik ve hâl eki gibi ekleri ala-bilmeleri dolayısıyla bu ekleri fiilden isim yapan ekler sınıfına dâhil etmek yanlış olmaz. Ayrıca, sıfat-fiiller kalıcı isim olmadıkları durumlarda da cümle içerisinde isim görevinde kullanılabilirlerdir.

Fakat, Türkiye Türkçesinin grameriyle ilgili çalışmalarda sıfat-fiil eklerinin kategorisi hakkında bir fikir birliği olduğu söylenemez. Diğer taraftan, sıfat-fiil

eklerinin öteki fiilden isim yapan eklerden farklılaşan önemli bir yönü vardır. Bu ekler her ne kadar fiilleri isimleştirirler de eklendikleri fiil tabanının tamlayıcı alabilme özelliğini kaybettirmezler. Hâlbuki bir fiil, diğer fiilden isim yapan eklerle isimleştikten sonra artık tamlayıcı alamaz. Hatta, fiilden isim yapan eklerden bazıları da sıfat olarak kullanılabilen kelimeler türetmelerine rağmen eklendikleri fiillerin tamlayıcı alabilme özelliklerini yok ettikleri için sıfat-fiil eki sayılamazlar. Yüksek lisans tezi incelemelerimizi kısaca şu şekilde özetleyebiliriz.

İncelenen **aşık** sıfatlarında veriler şu şekildedir:

“-Sız” olumsuzluk eki ile oluşmuş sıfat sayısı: 5

“Na-“ olumsuzluk ön eki ile oluşturulmuş sıfat sayısı: 1

Yapım ekleriyle oluşan sıfat sayısı: 6

Sıfat fiil sayısı: 1

Farsça+Arapça sıfat sayısı: 18

Arapça+Arapça sıfat sayısı: 18

Türkçe+Arapça sıfat sayısı: 12

Terkiplerin sayısı: 34

Farsça izafet ekiyle oluşan sıfat sayısı: 6

İncelenen **aşık** sıfatlarındaki veriler ise şu şekildedir:

“Sız” olumsuzluk eki sayısı: 25

“Na-“ olumsuzluk ön eki ile oluşturulmuş sıfat sayısı: 1

“Bi”- olumsuzluk eki ile oluşturulmuş sıfat sayısı: 1

Yapım ekiyle oluşan kelime sayısı:Sıfat fiil ekiyle oluşan sıfat sayısı: 1

Farsça+Arapça sıfat sayısı: 20

Arapça+Arapça sıfat sayısı: 9

Türkçe+Arapça sıfat sayısı: 2

Farsça izafet ekiyle oluşan sıfat sayısı: 11

Terkiplerin sayısı: 15

Birleşik sözcükle oluşan sıfat sayısı: 1

AZERBAJYCAN EDEBİYATINDA AŞK VE AŞIK SÖZLERİ İLE İLGİLİ KULLANILMIŞ SIFATLAR SÖZLÜĞÜ

A

Araz (T.): Azerbaycan edebiyatında Araz sözü birçok ifadelerde yer almaktadır. 1828 yılda İran ve Rusya arasında imzalanmış anlaşmadan sonra Azerbaycan toprakları ikiye bölünmüş, Araz (Aras) nehri sınır hattı olmuştur. O zamandan Araz (Aras) sembol olarak Azerilerin dilinde kullanılmaktadır. Araz (Aras), kavuşmak uğruna gayret göstermek anlamına gelmektedir.

Ateş (Far.) : Yanan, tuştan cisim.

B

Bast (Far.) : Genişlemek, açmak, yaymak. Bir şeye el uzatmak. Sevindirmek. Bir mecliste haya sebebiyle olan sıkılmanın gitmesiyle açılmak. Özür kabul etmek.

Bazil (Ar.) : Bol bol veren, bol keseden dağıtan. Cömert.

Belagat (Ar.) : Güzel hitap etme sanatı, sözle inandırma yeteneği.

Belakeş (Far.) : Bela çeken, sıkıntı çeken anlamındadır.

Bezm (Far.) : İçki meclisi, dost toplantısı.

Bitmek (T.) : Tükenmek sona ermek anlamındadır

Bivefa (Far.) : Vefasız, döneç.

Boş (T.) : İçinde, üstünde hiç kimse veya hiçbir şey bulunmayan, dolu karşıtı. Görevlisi olmayan (iş, görev), münhal. Yapılacak işi olmayan, işsiz. Kullanıldıktan sonra içinde bir şey bulunmayan, kirlili (bardak, çanak vb.). Anlamsız. Bilgisiz. Bir işe yaramayan, yararsız. Hazırlıksız bir biçimde.

Buhûr (Ar.) : İki anlamı vardır: Deniz anlamında kullanılan -bahr- sözünün çoğulu 'Buhur'; tütsü anlamına karşılık gelen 'Buhur'.

D

Deli (T.) : Aklını yitirmiş olan, akli dengesi yerinde olmayan.

Dermend (Far.) : Dertli, tasalı.

Dilber (Far.) : Güzel.

Divane (Far.) : Kaçık, budala, bir şeye çok düşkün olan.

Dürr (Ar.) : İnci.

E

Efsane (Ar.) : eski çağlardan beri söylenegelen, olağanüstü varlıkları, olayları konu edinen hayalî hikâye, söylence; olağanüstü bir başarı elde etmiş kimse, kurum, olay hakkında söylenen asılsız, gerçeğe uymayan.

Erbab (Far.) : Maharet sahibi, elinden iyi iş çıkan kimse.

Esir (Ar.) : Tutsak, köle.

Ezeli (Ar.) : Öncesiz, eski anlamlarıdır.

G

Garip (Ar.) : Gurbette, kimsesiz yaşayan kişi. Kökü **g,r,b** sessizleridir. Azerbaycan Türkçesinde “**qarib**” biçiminde kullanılmaktadır.

Günahkar (Far.) : Günah sahibi, suçlu.

H

Halavet (Ar.) : Tatlı, şirin.

Halet (T.) : Suret. Hâl. Keyfiyet.

Hoşayende (Far.) : Hoşa giden, hoşlanılan, beğenilen.

I

İssız (T.) : Kimse bulunmayan, تنها yer.

İ

İlk (T.) : Son sözünün karşıtı olan bir kelimedir. Başlangıç sözünün eşanlamlısı.

İşıqlı (T.) : İşığı olan, aydınlık, ışıktandırılmış, nurlu, nurani.

K

Kesret (Ar.) : 1) Çokluk, sıklık. 2) Bir şeyin ekserisi ve muazzamı. Bolluk.

Kimsesiz (T.) : Annesi, babası, yakını kimsesi olmayan (kimse), sahipsiz.

Körpe (T.) : Dalından yeni koparılmış, tazeliği üstünde, daha büyümemiş (bitki), kart karşıtı "*Körpe fidan*". Çok genç (kimse). Yavruluktan henüz çıkmış (hayvan). Henüz bozulmamış yıpranmamış.

Kövrelmek (T.) : Duygulanmak, müteessir olmak.

Kulzüm (Ar.) : Derya, deniz. Ayrıca, Kızıl denize de "Kulzüm" denilir.

Kuy (Far.) : Karye, mahalle, sokak, yol, semt.

M

Mağbun (Ar.) : Kandırmak, aldatmak.

Mağmum (Ar.) : Üzüntülü, gamlı, kederli.

Maktul (Ar.) : Katledilmiş, öldürülmüş.

Mazlum (Ar.) : Zulüm görmüş. Kendisine zulüm edilmiş, haksızlığa uğramış.

Mecnun (Ar.) : Sevdadan ötürü kendini kaybetmiş. Çılgın, deli.

Mihr (Far.) : Sevgi,aşk, şefkat, muhabbet, güneş, tutku.

Mir (Ar.) : Amir. Bey. Baş. Kumandan. Vâli.

Mükedder (Ar.) : Kederli, sıkıntılı. Tekdir edilmiş, azarlanmış. Bulandırılmış, bulanık.

N

Naçar (Far.) : Çaresiz.Çaresi olmayan, zavallı, düşkün .

Nakam (Far.) : Muradına eremeyen, talihsiz. Arzusuna kavuşamayan.

Naümid (Far.) : Ümidi, beklentisi olmayan.

Nehayet (Ar.) : Son, nihayet.

Nüktedan (Far.) : Nükte bilen. İnce ve zarif kimse.

P

Pejmürde (Far.) : 1.solgun. 2.dağınık. 3.yırtık. Kılığı kıyafeti pejmürde olan, üstü başı pis bir halde bulunan.

Pürhun (Far.) : Kan içinde, kanla dolu.

R

Rengin (Far.) : Renkli, boyalı. Parlak. Hoş. Süslü. Mülevven. Lâtif.

Rüsva (Far.) : Ayıplanacak durumda olan rezil.

S

Saf (Ar.) : som, salt.

Sahib-kıran (Far.) : Her zaman muvaffak olan ve üstünlük kazanan hükümdar.

Sarhoş (Far.) : Alkollü içki veya keyif verici bir madde sebebiyle kendini bilmeyecek durumda olan kimse, esrik, mest, sermest, başı dumanlı, kafası bulutlu, kafası iyi, kafası dumanlı, kafası kıyak..

Şebgir (Far.) : Geceleri uyuyamayan, uykusuzluk çeken.

Sefain (Ar.) : Gemi.

Sengdil (Far.) : Taş yürekli, acımasız.

Sensiz (T.) : İkinci şahıs zamirine eklenmiş –siz- eki yardımıyla türemiş sıfattır.

Serkeş (Far.) : İnatçı, asi, kafa tutan.

Serseri (Far.) : Ötede beride gezen, başı boş. İşi gücü olmayıp boşta dolaşan, haylaz, derbeder, avare. Boş söz.

Sitemger (Far.) : Sitem sözü “haksızlık, zulüm. * Nâzikâne çıkışma. * Eziyet, cefa.

Siyahbaht (Far.) : Talihsiz, karatalihli

Sönen (T.) : Aydınlanmayan, parlamayan.

Suskun (T.) : Az konuşan, sessiz, sakin.

Suz (Far.) 1. (Suhten: Yanmak masterından) "Yakan, yakıcı, yanmak, tutuşmak" manalarına gelerek farklı kelime anlamları çıkarmaktadır. 2. Yanma, tutuşma. Ateş. Sıcaklık.

Ş

Şikeste (Far.) : Kırılış, yeniliş, mağlub olmuş. Kırık.

T

Tay (Ar.) : Bükmek, sarmak, dürmek. * Kaldırmak. * Geçmek. * Açmak. * Çıkarmak. Bir haberi ketmetmek. Kasten açtırmak. * Atlama, üzerinden geçme.

Teshir (Ar.) : Büyüleme, kendine bağlama anlamlarındadır. Ele geçirme, zapt etme.

Tuti (Far.) : Dudu kuşu. Papağan. İştittiği sözleri ezberleyip, insan sesi taklidini yapan ve söyleyen bir kuş anlamındadır. Dudu sözü Türkçeye Farsçadan geçtiği için bazı anlam kaymalarına uğramıştır: 1) Kadınlara verilen unvan, hanım: Zeynep dudu. 2) Yaşlı Ermeni kadını. 3) Papağan.

U

Uğursuz (T.) : Kendinde uğursuzluk bulunan, kadersiz, meymenetsiz, yomsuz, menhus, musibet.

Umman (Ar) derya, deniz.

Ü

Ümitsiz (Far.) : Ümidi olmayan. Beklentisi olmayan.

Y

Yazık (T.) : 1. Herkesi üzebilecek şey, günah.

Yanan (T.) : Ateş durumuna geçen, tutuşan, ışık veren bir konuma geçen, ısı ve ışık veren.

Yegane (Far.) : Tek, bir, biricik.

Yetim (Ar.) : Tek, yalnız. Annesi, babası ölmüş çocuk.

AZERBAJYCAN EDEBİYATINDA AŞK VE AŞIK SÖZLERİ İLE İLGİLİ KULLANILMIŞ TERKİPLER SÖZLÜĞÜ

A

Abdar (Far.): Yeni, parlak, taze.

Ateş-bar (Far.): Ateş yağdıran.

B

Bedii (Ar.): Ebedi ve güzel olan.

Beka (Ar.): Devamlılık, süreklilik.

Beliğ (Ar.): Noksansız, yeter olan.

Bişerm (Far.): Utanç, utanma, haya etme; hicap etme

Bizar (Far.): Bıkılmış, usanmış.

C

Can-bahş (Far.): Hayat bağışlayan, can veren.

Can-Feza (Far.): 1.Gönüle ferahlık veren, can artıran. 2. Ayın 23. gününe verilen ad.

Can-perver (Far.): Besleyen, yetiştiren. Ferahlatan, ruhu okşayan.

Cihan-sûz (Far.): Cihanı yakan güneş.

D

Dil-aviz (Far.): Cazip, çekici, gönle asılan.

Dil-firib (Far.): Aldatan, cezbeden.

Dil-güşad (Far.): Gönül açılması. Gönlün refaha kavuşması.

Dilpesend (Far.): Beğenmek, kabul eylemek; muvafık olmak, beğenici.

Dil-sûz (Far.): Gönül yakan.

E

Evvel (Ar.): İlk, birinci, önce.

F

Fasih (Ar.): Açıklanmış, yorumlanmış, meal edilmiş.

Fesahat (Ar.): Doğru düzgün söyleniş, açık ve güzel ifadeli konuşma.

Menşur (Ar.): Perişan, dağıtılmış, yayılmış, herkese ilan edilmiş.

G

Garra (Ar.): Parlak. Beyaz. Güzel.

Gayb (Ar.): Gizli olan, görünmeyen, belirsiz.

Geribe (Ar.): Tuhaf. Kimsesiz. Zavallı. Gurbette olan.

Giriftâr (Far.): Yakalanmış, tutulmuş, müptela.

Giryân (Far.): Ağlamak. Gözyaşı.

Guşenişin (Far.): Köşesine çekilen, inziva hayatı süren.

Güher-bar (Far.): İnci yağdırmak.

H

Hayal-engiz (Ar.): Hayali karıştıran, koparan.

Hesen (Ar.): Güzel, güzellik, güzel olmak.

Hümayûn (Far.): Mübarek, kutlu, uğurlu.

L

Letif (Ar.): Gizli. Mülayim. Yumuşak. Güzel,şirin.

M

Metin (Ar.): Sağlam. Metanet sahibi. Kendine güvenilir olan

Mevzun (Ar.): Yakışıklı aşık.

Mualla (Ar.): Yüksek, yüce. Makamı ve rütbesi yüksek kimse.

N

Nev-güfte (Far.): Taze, yeni.

P

Perdaz (Far.): Tertip eden, düzenleyen, düzeltici.

Pür-selaset (Far.): Çok açık. Çok dolgun. Çok fazla.

Pür-sûz (Far.): Çok yakıcı, çok yanık.

R

Rengin (Far.): Parlak. Renkli. Süslü.

Rûh-efza (Far.): Artıran, çoğaltan.

S

Safa (Ar.): Gönül şenliği, eğlence.

Selef (Ar.): Eski, eskiden olan.

Sera (Far.): Şarkı söyleyen, nağme söyleyen. Yer.Toprak.Malı çok olmak.Zengin olmak.

Suzan (Far.): Yakan, yakıcı. Ateşli.

Ş

Şirin (Far.): Sevimli, cana yakın, tatlı, hoş.

T

Ter (Far.): Rutubetli, ıslak, yaş, taze.

U

Ula (Ar.): Birinci, ilk, evvel.

V

Virane (Far.): Yıkılmış, çok harap olmuş.

Y

Yadigar (Far.): Hatıra. Bir kimseyi hatırlatan nesne veya kişi, andaç.



KAYNAKÇA

AKPINAR, Y.(1994):**Azeri Edebiyatı Araştırmaları**, İstanbul: Dergâh Yay.

AKSAN, D.(1982):**Her Yönüyle Dil**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.

ARAŞ, H. (1984), **Aşık Elesker**, İstanbul:Toprak Yay.

ARİF, M.(1966): **Semed Vurgunun Dramaturgiyası**, Bakı: Azərneşr.

ARİF, M.(1996): **Cefer Cabbarlının Yaradıcılıq Yolu**, Bakı: Elm.

XX esr Cenubi Azerbaycan edebiyatında demokratik ideyalar(1990): Bakı: (1900-1985-ci iller) Meqaleler mecmuesi s.114.

Aşıqlar(1960): Bakı: Elm.

AXUNDOV, M.(1951): **Nezm ve Nesr Haqqında Eserleri**,Bakı.

Azerbaycan Aşıqları ve El Şairleri(1987): Bakı, Elm.

Azerbaycan Aşıqları ve El Şairleri(1984): Bakı.

Azerbaycan Edebiyatı (1981): Bakı: Nurlan.

Azerbaycan Edebiyatı İncileri (1988):Bakı: Yazıçı.

Azerbaycan Edebiyatı Tarixi (1960): Bakı: Azərneşr.

Azerbaycan Sovet Edebiyatı Tarixi (1988): Bakı: Yazıçı.

Azerbaycan Şeir Antologiyası(2004): Bakı: Nurlan.

Azerbaycan Şifahi Xalq Edebiyatı(1981): Bakı: Yazıçı.

Azerbaycan Sovet Yazıcıları(1958): Bakı: Azərneşr.

AZEROĞLU, B.(1984): **Sinem Savalan Dağıdır**, Bakı:Yazıçı.

ATEŞ, A.(1964): **Şehriyar ve Haydar Baba' ya Selam**, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

BAĞIROV, B.(1987): **Resul Rıza**, Bakı: Işıq.

- BAKUVİ, H.**(1997): **Zübdetül- hakaik**, Bakı: Nurlan.
- BAYRAMOV, A.**(2006):**Semed Vurğun: Milli ve Ümumbeşeri**, Bakı: Yazıçı.
- BAYRAMOV, Q.**(1976): **Vurgun Poeziyası**, Bakı: İşıg.
- BILLURI, H.**(1984): **Bir de Bahar Gelse**, Bakı: İşıg.
- CABBARLI, C.**(1999), **Seçilmiş Eserleri**, Bakı, Yazıçı.
- CEFER, M.** (1960): **Mütefekkirin Şexsiyeti**, Bakı: Azərneşr.
- CEFEROV, C.**(1960): **Cefer Cabbarlı**, Bakı: Azərneşr.
- ÇAVUŞOĞLU, M.**(1986) **Türk Dili** (Türk Şiiri Özel Baskısı) Ankara:Toprak Yay.
- Edebiyat Mecmuesi** Bakı, 1912, s. 99
- EHMEDOV, T.**(1987): **Azerbaycan Sovyet Yazarları**, Bakı: Yazıçı.
- GASIMZÂDE, F.** (1975): **XIX. Esr Azerbaycan Edebiyatı Tarixi**, Bakı.
- GÜL, Ə.** (2009): **XX Esr Azerbaycan Poeziyası** (Mirvarid Dilbazi, Nigar Rəfibəyli, Mədinə Gülgün, Hökumə Billuri, Süleyman Rüstəm və Resul Rzahaqqında düşüncələr), Bakı: Journal of Qafqaz University s.147 -148
- GÜLGÜN, M.**(1979): **Seçilmiş şeirlər**, Bakı: Yazıçı.
- Güney Azerbaycan Edebiyatı Antolojisi** (1981): Bakı: Nurlan.
- HADİ, M.** (1979): **Eserleri**, Bakı: Azərneşr.
- HAİG, G.**(1998): **Relative Constructions in Turkish**, Wiesbaden: Harrasowitz.
- HENDAN C.**(2004): **C.Cabbarh'nın Heyat ve Yaradıcılığı**, Bakı: İşıg.
- NAĞİYERA C.**(1967), 'Heyran Xanım və Klasik Şiir', **Azerbaycan Dergisi**, s.12.
- MENSUR, S.** (2003): 'Birinin Bayramı Birinin Matemi ' Bakı: Nurlan.
- MİR CELAL, H.**(1982): **XX. Esr Azerbaycan Edebiyatı Tarixi**, Bakı: Azərneşr.
- MİREHMEDOV, E.** (1978): **Yazıcılar, Talelər, Eserlər**, Bakı: Yazıçı.
- MIREHMEDOV, Eziz**(1985): **Mehemmed Hadi**, Bakı: Yazıçı.

QULİYEV, A., RZAQULİYEV, N.(1958): M.Rahim. Bakı.

SALMANLI,R.(2003): İstiklal şairi Ahmet Cevat hakkında, Azərbaycan..

SERTKAYA,O.(1969): “Haydar Baba’ya Selam” Şiirinin Türkiye’deki Akisleri”, Türk Kültürü, VII/83.

ŞAIQ, A. (1973): Xatirelereim, Bakı, Işıq.

TAĞIYEV,B.(1988): Müasir Azərbaycan Dilində Sifətlər, Bakı.

TERBİYET, M.(1987): Danışmendan-i Azərbaycan, Bakı.

VAHABZADE, B.(1984): Səməd Vurgun, Bakı: Yazıçı.

VEKILOV, R.(1988): Səməd Vurgunun Edebi- Tənqidi Görüşləri, Bakı: Işıq.

VELİYEV, Vaqif(1985): Azərbaycan Folkloru, Bakü: Elm.

YILDIRIM, Dursun(2002): M. Şehriyar, Haydar Baba’ ya Selam, Ankara: Çiçek,

http://az.wikipedia.org/wiki/Mikayıl_Müşfiq (18 Mayıs 2014)

azerbaijans.com/content_1176_tr.html – Azərbaycan (18 Mayıs 2014)

azerbaijans.com/content_1161_tr.html – Azərbaycan (20 Mayıs 2014)

<http://www.sozluk.net/index.php?word=bast&sozluk=osmanlica> (20 Mayıs 2014)

<http://www.neevia.com> (20 Mayıs 2014)

www.tdk.gov.tr (20 Mayıs 2014)

www.osmanlicaturkce.com (20 Mayıs 2014)

http://www.azerbaijans.com/content_1057_tr.html (12 Nisan 2014)

<http://ozanlar.biz/peri.html> (18 Mayıs 2014)

ÖZ GEÇMİŞ

1986 Ankara'da doğdu.

2000 Ankara Hacı Bayram İköğretim Okulu'nu tamamladı.

2003 Ankara Aydınlikevler İnönü Lisesi'ni bitirdi.

2009 Kafkas Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümünden mezun oldu.

2010 Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında Yüksek Lisans sınavını kazandı.